

KEVSER SÛRESİ

Rahman, Rahim Allah'ın adıyla...

"Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.

Şu halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.
Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin besleyendir."

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

ŞÎA VE İMÂM MET

İmâmiyye Şîası
İmâmete İnanmayan Herkesi
Tekfir Mi Ediyor?

Hazırlayan

Abdulkadir Çuhacıoğlu

İlâhiyatçı & Öğretmen

KEVSER

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Kevser Yayınları: 199

Kitabın Orijinal Adı: Şîa ve İmâmet
(İmâmiyye Şîası İmâmete İnanmayan
Herkesi Tekfir Mi Ediyor?)

Hazırlayan: Abdulkadir Çuhacıoğlu

Dizgi ve Mizanpaj: Abdulkadir Çuhacıoğlu

Kapak: Faruk Atlan

Baskı: Ada Ofset (Sertifika No: 14460)

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi E Blok No: ZE 2 / 1. Kat
Topkapı İSTANBUL / Tel: 0212 567 12 42 - 567 87 77

Baskı Tarihi: Ekim 2012

ISBN: 978-9944-709-92-7

Dağıtım Adresi: Kevser Yayınları

Sofular Mah. Simitçi Şakir Sok. No: 14 / 1

Fatih – İSTANBUL

Tel: 0212 – 534 35 28

Faks: 0212 – 631 36 01

0212 – 555 16 66

Faks: 0212 – 555 22 12

www.kevseryayincilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 9

BİRİNCİ BÖLÜM / 15

MAM'YE İNŞA'NDA MAN VE KÜFÜR KAVRAMLARI

01. Konuyla ilgili hadisler 17
02. Değerlendirme 20

KİMLİK BÖLÜM / 23

MAM'YE İNŞA'NDA İNSANLARIN MAN' BAKIMINDAN TASNİFİ

01. Konuyla ilgili hadisler 25
02. Değerlendirme 34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM / 43

TAKVİN "MÜSTAZAF" NE DEMEK?

01. Konuyla ilgili hadisler 45
02. Değerlendirme 49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM / 59

**MÂM YYE ÎASI, MÂMETE NANMAYAN
HERKES TEKF R ETMEZ**

01. Konuyla ilgili hadisler 61
02. Değerlendirme 65

BE NC BÖLÜM / 71

**MÂMETE NANMAYANLAR HAKKINDA
ÎA ÂL MLER N N GÖRÜ Ü**

01. Şeyh Müfid (-413 h / 1022 m).....73
02. Ebû Ca'fer et-Tûsî (-460 h / 1067 m) 74
03. İbn İdrîs el-Hilî (-598 h / 1202 m) 74
04. Şehîd-i Evvel (-786 h / 1384 m) 75
05. Muhaqqıq el-Kerkî (-940 h / 1533 m) 76
06. Şehîd-i Sâni (-965 h / 1598 m) 76
07. Muhaqqıq el-Erdebîlî (-993 h / 1585 m) 77
08. Allâme el-Meclisî (-1111 h / 1699 m) 78
09. Şeyh Yûsuf el-Bahrânî (-1216 h / 1801 m) 82
10. Abdullah Şebber (-1242 h / 1826 m) 83
11. Şeyh el-Ensârî (-1281 h / 1864 m) 84
12. Kâşif'ül-Ğitâ (-1373 h / 1954 m) 89
13. Şerafüddîn el-Musevî (-1377 h / 1958 m) 90
14. Seyyid Muhsin el-Hakîm (-1390 h / 1970 m) 91
15. Muhammed Bâcır es-Sadr (-1400 h / 1980 m) 91

16. İmâm el-Humeynî (-1409 h / 1989 m).....	92
17. Şehîd el-Mutahharî (-1400 h / 1980 m).....	94
18. Ebul-Qâsım el-Hôî (-1413 h / 1992 m).....	96
19. Şehîd Muhammed es-Sadr (-1419 h / 1999 m).....	101
20. M. Hüseyin Fazlullâh (-1431 h / 2010 m).....	101
21. Rehber Seyyid Ali el-Hâmeneî.....	102
22. Üstat Ca'fer Sübhânî.....	102
23. Seyyid Ali es-Sîstânî.....	104
24. Seyyid Muhammed Saîd el-Hakîm.....	105
25. Şeyh Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî.....	106

ALTINCI BÖLÜM / 109

AKLA TAKILAB LECEK BAZI SORULAR

01. Usûl-ü Dîn mes'elesi.....	111
02. Bazı hadisler.....	114
03. İmâmeti inkâr edenlerle ilgili bazı görüşler.....	115
04. Muhâlifin küfrüne dâir ifâdeler.....	116
05. Necâset mes'elesi.....	123
06. Cenâze namazı konusu.....	131
07. Muhâlifin arkasında cemaat namazı.....	134
08. Zekâtın verileceği sınıflar.....	139
09. Sünnîlerle evlilik konusu.....	142
10. Tanıklık mevzuu.....	148
11. Sünnîlerin namazı makbul müdür?.....	151
12. Sünnîlerin kestiği yenir mi?.....	154

YED NC BÖLÜM / 161

**MÂM YYE İASI, YAHÛDÎ VE
HIR ST YANLAR HAKKINDA NE DÜ ÜNÜYOR?**

01. Allâme el-Meclisî	172
02. Allâme et-Tabâtabâî	172
03. Şehîd Murtazâ Mutahharî	175
04. Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh	176
05. Şeyh Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî	179
06. Üstat Ca'fer Sübhânî	179
SONUÇ	183
KAYNAKÇA	185

GİRİŞ

Bismillâhirrahmânirrahîm.

Kullarına hep adâletle, hikmet ve rahmetiyle muâmele edecek, herkesi içinde bulunduğu koşullara göre sorgulayacak olan Allah'a, sonsuz hamd ü senâlar...

Âlemlere ve bilhassa bütün insanlığa rahmet; uyarıcı ve müjdeleyici olarak gönderilen Hz Muhammed'e, onun pâk Ehl-i Beytine; inanan inanmayan herkesi şefkat ve merhametle, engin hoşgörülle kucaklayan, bağıryanıkların sığınağı olan, çilekeş Evlâd-ı Rasûl'e...

Ve, elbette onları kendilerine rehber edinen, onları kırıp dökmeyen izleyen has takipçilerine... salât ü selâm olsun.

Şurası târihî bir gerçektir ki; baskı, tehdit, yıldırma, katliam vb. politikalarla Evlâd-ı Rasûl'ün sonunu getiremeyen İslâm düşmanı "münâfık" güçler, bu yolla onları tasfiye edemeyceklerini anlayınca, Allah Elçisi'nin gerçek vârisleri olan Ehl-i Beyt imâmalarını hırpalamak, Müslüman halkların gözünde itibardan düşürmek ve onların temiz yolunu kirletmek için türlü ayak oyunlarına baş vurmuşlardır. Karartma, dezenformasyon ve olmadı iftirâ, bu ayak oyunlarından sadece bazılarıdır. Kimi zaman "sahâbe" mevzuu, kimi zaman "müt'a nikâhı", kimi zaman da "Kur'an'ın tahrîfi" konusu;

karartma ve çeşitli iftirâlara maruz kalan meşhur konulardandır. Bunların belki en başta geleni, kuşkusuz “imâmet” mevzuudur.

Günümüzde bile, bu imâmet mevzuunda, Oniki İmam inancına mensup İmâmiyye Şîası'nın, “kendileri gibi düşünmeyen bütün Müslümanları tekfir ettiği” yaygarası; pek çok basın ve yayın organlarında ele alınmış, böylece İslâm ümmetinin vahdetine ne kadar da muhtaç olduğumuz bu günlerde, Şîî – Sünnî ihtilâfını hep canlı tutarak, küfre karşı birlik ve beraberliğimizin önü kesilmeye çalışılmıştır.

Bilhassa Suûdî – Vehhâbî fesat yuvalarının beslemesi olan, Büyük Şeytan ABD ve Siyonist İsrâîl'e uşaklık etmekten büyük haz duyan “Müslüman” maskeli satılık kalemlerin, bu konuyu habire işlemeleri, bu alanda bol miktarda kitaplar basıp dağıtmak sûretiyle, Ehl-i Beyt yoluna “çamur” atmaları, boşuna değildir. Burada önemli olan, bu “maskeli” münâfiklara karşı basîretli, dikkatli ve uyanık olmak; onların kurduğu tuzağa düşmemektir.

“Çamur atmak”, esasen acziyetin ifâdesidir. Düşünceleriyle, ilmî birikimiyle; adam gibi tartışamayan, kendine güvenemeyen tiplerin yegâne sığınağı budur. Her dâim çamur siyâsetinden beslenen “çamur” adamlar, elbet bir gün Allah'ın izniyle, attıkları çamura kendileri batacak, o alçaltıcı yolda yok olup gideceklerdir.

İnternet denen “sanal” âlemin de bu alanda hatırı sayılır bir etkisinin olduğu, elbette inkâr edilemez. Orada da yeterince satılık, “çamurdan” beslenen kalemler vardır. Arapça ya da Türkçe, hangi dilden olursa olsun; herhangi bir arama motoruna konuyla ilgili üç beş kelime girilip tarandığında, bu türden karalama ve iftirâ yüklü nice sayfaların mevcudiyetine, herkes pekâlâ şahit olabilir.

50'li yıllarda, keçisi çalınan bir müftünün, malum medyada "Müftü keçi çalmış!" diye manşetten verildiğini, çoğumuz biliriz ya da bir şekilde duymuşuzdur. Yine; bir câminin halısı çalınır. Hoca hırsız yakalayıp halıyı geri alır. Halı omzunda giden hoca habercilere yakalanır ve "Oldu mu be hocam!" diye manşetlere taşınır! Bizde "malum" medya olur da, Arap aleminin "malum" medyası olmaz mı!

Bu günlerde, Bahreyn'de olup bitenleri yakından takip edenler bilir. Bahreyn halkının ekseriyetini oluşturan Şiiler, aklı başında âlimlerin önderliğinde, bir disiplin içinde ayaklandılar. Üstelik Sünnî kardeşleriyle omuz omuza vererek... Yönetime katılmak ve bunun için reform isteyen halk, Amerikan istibdât ve emperyalizmine uşaklık eden ve bölgede ABD'nin körfezdeki kilit deniz gücü 5. filoya da ev sahipliği yapan Bahreyn hükûmeti ve Suûdî rejiminin askerleri tarafından, acımasızca katledildiler.

İşlenen bu cinâyetler, bazı Arapça forumlarda tam tersine; "Bahreyn'de Şiilerin Sünnî katliamı!" diye verildi; halen de veriliyor! Üstelik aynı görüntüler...

Olayları bu derece ters yüz ederek sunmaktan haya etmeyen mezhepçi bağnaz çevreler, Müslümanları birbirlerine düşürmek için neler yapmaz; bir düşünün... Bütün bunlar, ne kadar çirkef, ne kadar arsız fesat yuvalarıyla karşı karşıya olduğumuzu göstermesi bakımından oldukça ilginçtir.

"İmâmiyye Şîası, imâmete inanmayan herkesi tekfir ediyor!" yaygarası, sözü edilen düşmanlar bir yana, maalesef bir kısım dostlar tarafından da dillendirilir olmuştur. Bunda, bilgisizliğin yanında, mektebe dönük iftirâ ve karalama kampanyalarının elbette büyük payı vardır. Ancak akli ve fiziki bütün imkânlarla sâhip olanların, konuyu bizzat kendi kaynaklarından araştırmaması da son derece üzücüdür.

Hani, birilerinin bu yargıya varmasında, Şîa hadis kaynaklarından “cimbızlanıp” şurada burada kullanılan kimi rivâyetlerin ele alınış biçimi ve bunun yanında, mektebin “kendine has” terminolojisine yabancılık da etkisiz değildir.

Oysa, İmâmiyye Şîası’nın temel hadis kaynakları, tarafsız bir gözle, dikkatlice tarandığında; durumun hiç de öyle olmadığı apaçık görülecektir. Zira, İmâmiyye Şîası’nın kendileri gibi düşünmeyen diğer Müslümanları “mutlak” sûrette tekfir etmedikleri, “günün ortasında güneşin varlığı” kadar kesin olan bir gerçektir.

Şimdi, mes’elerin, hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak derecede aydınlatılabilmesi için, yedi başlık altında incelenmesini uygun bulduk. Umarız, iyi niyetli dostlar için yararlı olur. İnşâAllah, böylece akla takılabilecek kimi soruların cevabı da bulunmuş, endişelerimiz giderilmiş olur.

Bu arada ilgilenecek olanlar için, ulemâdan aktardığımız çoğu hüküm ve fetvâların Arapça orijinal metinlerini de dipnotlara eklemenin faydalı olacağını düşündük.

Bir de, Arapça kökenli kimi özel, orijinal sözcüklerin Türkçe telaffuzlarını yazarken; [ق = kâf] harflerini [q] harfiyle vermeyi tercih ettik. Bununla, ilgili okurlarımızın dikkatli olmalarını; orijinalinde [ك = kâf] harfli sözcüklerle, [ق = kâf] harfli sözcükleri birbirlerine karıştırmadan, rahatça ayırt edebilmelerini hedefledik.

Bunun, alanında örneği olmayan, derli toplu “ilk telif çalışma” olduğunu düşünüyoruz. Zira, sadece Türkçe’de değil; Arapça ve Farsça’da da bu yönde bir çalışmanın varlığına şâhit olmadık. Allah’tan umarız bu yönde harcanan emekler boşa gitmez ve daha nice, kapsamlı çalışmalara kapı açar.

Çalışmamızın son derece mükemmel, hatadan berî olduğunu iddia edecek kadar, gaflet içinde değiliz; çok şükür. Elbette hatalarımız, kusurlarımız olabilir. Çünkü neticede biz de insanız.

O yüzden sevgili okurlarımdan içtenlikle şunu istirham ediyorum: [**akadir05@hotmail.com**] elektronik posta kutuma bir mail atarak, kitapla ilgili her çeşit yapıcı eleştiri ve değerlendirmelerinizden, iyiye ve doğruya yönlendirici tavsiyelerinizden bu kardeşinizi mahrum bırakmayın, lütfen!

Şimdiden çok teşekkür ediyorum, sizleri çalışmamızla baş başa bırakıyoruz.

Gayret bizden, başarıya ulaştırmak Allah'tandır.

15 Nisan 2011

Abdulkadir Çuhacıoğlu

Amasya

B R NC BÖLÜM

İMAMİYYE ŞÎASI'NDA
İMAN VE KÜFÜR
KAVRAMLARI

İmâmiyye Şîası, iman ve küfür kavramlarına, diğer itikâdî mezheplerde görülmemiş düzeyde, çok net ve gayet anlaşılır anlamlar kazandırmıştır. Şimdi, evvelâ hadis külliyyâtımızda yer alan hadislerden örnekler sunacak, ardından bir değerlendirme yapacağız.

01. Konuyla ilgili hadisler

a) İmâm Muhammed el-Bâqır (a.s) şöyle buyuruyor:

كل شيء يجره الإقرار والتسليم فهو الإيمان وكل شيء يجره الإنكار والمحدود فهو الكفر.

“İkrar ve teslimiyetin peşi sıra çekip götürdüğü her şey İman'dır. İnkâr ve inâdına karşı çıkışın peşi sıra çekip götürdüğü her şey de küfürdür.”¹

b) İmâm Ca'fer es-Sâdıq (a.s) da şöyle buyuruyor:

إنما يكفر إذا جحد.

1- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 387; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil' üş-Şîa*: I, 31 = İsnâd-ı sahih bir hadis.

“Ancak inâdına karşı çıktığında (= cühûd) kâfir olur!”¹

c) İmâm Ca’fer es-Sâdıq (a.s) hazretlerinin meşhur öğrencilerinden Hâşim b. Berîd, Muhammed b. Müslim ve Ebul-Hattâb; imâmet konusunda tartışıyorlar. Ebul-Hattâb, arkadaşlarına “İmâmeti tanımayan / kabul etmeyen” kimseler hakkında ne düşündüklerini soruyor. Hâşim “Kâfir olur!” cevâbını veriyor. Ebul-Hattâb “Hayır! Kendisine huccet tamam olmadıkça kâfir olmaz. Huccet tamam olup da tanımazsa, o zaman kâfir olur.” diyor. Muhammed b. Müslim de “İmâmeti tanımıyor ve inâdına karşı çıkmıyorsa, neden kâfir olsun?! O kimse inadına karşı çıkmadığı sürece kâfir olmaz.” diyerek, Ebul-Hattâb’a destek çıkıyor.

Durum Hz. İmâm’a intikal ettiğinde, onlarla, bilhassa Hâşim ile aralarında şu konuşma geçti:

İmâm – *“Hizmetçileriniz, kadınlarınız ve diğer aile efrâdınız, Allah’tan başka ilah olmadığına tanıklık etmiyorlar mı?”*

Hâşim – Elbette.

İmâm – *“Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna tanıklık etmiyorlar mı?”*

Hâşim – Tabii ki.

İmâm – *“Ya namaz kılmıyorlar mı, oruç tutmuyorlar mı, hac etmiyorlar mı?”*

Hâşim – Her halde.

İmâm – *“Peki, onlar sizin kabul ettiğiniz imamet mevzuunu tanıyorlar mı?”*

1- el-Küleynî, *el-Kâfî*: II, 399; el-Hurr, *el-Vesâil*: XXVIII, 357 = İsnâdı sahih bir hadis.

Hâşim – Hayır!

İmâm – “*Şu halde sizce onların hükmü ne?*”

Hâşim – Bu hususu tanımayan kâfir olur!

İmâm – “*Fe-Sübhânallâh!*” çekti ve Hâşim’e benzer içerikte daha birçok soru yöneltti. Ona yoldan gelip geçenleri, civar ülkelerden, beldelerden kâbeyi tavafa gelen hacıları sordu. Onların Allah’ın birliğine ve Muhammed’in de O’nun elçisi olduğuna tanıklık ettiklerini; namaz, oruç, hac gibi ibâdetleri yerine getirdiklerini... hatırlattı. Hâşim b. Berîd’in her defasında “... tanımayan kâfir olur!” dediğini gören İmâm da; her defasında “*Fe-Sübhânallâh!*” çekti. Sonunda:

سبحان الله هذا قول الخوارج .

“... *Bu, hâricîlerin yaklaşımıdır.*”

diyerek; ima yollu Ebul-Hattâb ile Muhammed b. Müslim’in yaklaşımını doğruladı. Ardından şöyle buyurdu:

أما إنه شر عليكم أن تقولوا بشيء ما لم تسمعه منا .

“*Dikkat edin; bizden işitmediğiniz şeyleri söylemeniz sizin için bir kötülüktür!*”¹

1- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 401-402

Hadîsi Hz. İmâm’dan rivâyet eden **Hâşim b. Berîd** dışında bütün râvîleri siqa. Hâşim hakkında, Şîa ricâl kitapları olumlu ya da olumsuz bir şey söylemiyor. Oysa Ehl-i Sünnet ricâl kitapları, onun “Şîi” olduğunu tescillemekle birlikte, siqa ve sadûq birisi olduğunu belirtiyor. (bk. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh vet-Ta’dil*: IX, 104; ez-Zehebî, *el-Mizân*: IV, 288, *el-Kâşif*: II, 332; İbn Hacer, *et-Tehzib*: VI, 14, *et-Taqrîb*: II, 319) Bu bakımdan “*isnâdı sahîh*” denebilir.

d) İmâm Ca'fer es-Sâdıq (a.s) bir başka hadislerinde de şöyle buyuruyorlar:

لو أن العباد إذا جهلوا وقفوا ولم يجحدوا لم يكفروا .

“Kullar, bilmedikleri yerde durup, inadına muhâlefet etmeselerdi; küfre düşmezlerdi.”¹

02. De erlendirme

1. **İman**, kalple ikrar ve davranışlarımızla teslimiyetten ibarettir. **Küfür** ise, bilerek inkâr ve inâdına karşı çıkışın adıdır. Dolayısıyla İman ile küfür, kendi irademizle, bilinçli bir tercih sonucu yapıldığında bir anlam ifade eder. Yoksa, “sürü psikolojisi” ile oluşan bir tutum ve davranışa, kulun doğrudan kendi inisiyatifi bulunmadığından, gerçek manada İman ya da küfür adı verilmez.

2. **Cühûd**, yani inâdına karşı çıkış olmadıkça küfür durumu gerçekleşmez.

3. Allah'ın (c.c) varlığına ve birliğine inanan, Hz. Muhammed'in (s.a.a) de onun elçisi olduğuna tanıklık eden; bunun yanında temel şer'i görevlerini aksatmayan hiç kimseyi “kâfirlikle” suçlayamayız.

4. İmâmet vb. konularda, kabul etmiyor olsalar bile, inadına karşı çıkışı olmayan kimseleri küfür ve şirkle itham, “hâricî” bir yaklaşımdır ve İslâm ümmetini bölücü ve dışlayıcı bu türden yaklaşımların “Ehl-i Beyt” yoluyla yakından uzaktan bir ilgisi yoktur.

1- el-Berqî, *el-Mehâsin*: I, 216; el-Küleynî, II, 388; el-Hurr el-Âmilî, *el-Vesâil*: I, 32, XXVII, 158

5. Mü'minlerin Emîri Hz. Ali b. Ebî Tâlib'in, ilâhî talimat neticesinde, Hz. Peygamber (s.a.a) tarafından imâmet makamına atandığı gerçeğini kabul etmeyenler; konu doyurucu ve inandırıcı delillerle ispat edilip, bütün şüpheleri giderilmek sûretiyle, kendilerine **hucet tamam olmadıkça** ve bundan sonra çeşitli bahanelerle **inatçılık etmedikleri sürece**; kesinlikle kâfir olmazlar.

6. Buna rağmen, Mü'minlerin Emîri Hz. Ali'nin imâmetini tanımayan diğer Müslümanlar hakkında Hâşim'in tutumunda ısrar etmek, başta bu yolun asıl temsilcilerini, imamlarımızı (*aleyhimüsselâm*) üzer, onları rahatsız eder.

K NC BÖLÜM

İMAMİYYE ŞÎASI'NDA
İNSANLARIN
İNANÇ BAKIMINDAN TASNİFİ

İmâmiyye Şîası, insanları inanç bakımından tasnif ederken de; çok önemli tespitlerde bulunmuş, İman ve İslâm kavramlarına yüklenen anlamların yanı sıra, bunların ilişkilerini net biçimde belirlemiş, bu arada “**dâl**” diye orijinal bir kavramı gündeme getirmiştir. Şimdi, evvelâ hadis külliyâtımızda yer alan konumuzla ilgili hadislerden örnekler sunacak, ardından bir değerlendirme yapacağız.

01. Konuyla ilgili hadisler

Ehl-i Beyt mektebinde, insanların “inanç” bakımından tasnifi ile ilgili hadisleri, iki ana grupta toplamak mümkün:

1. Genel hadisler:

a) İmâm Muhammed el-Bâqır (a.s) şöyle buyuruyor:

بنی الإسلام علي خمس: علي الصلاة و الزكاة و الصوم و الحج و الولاية .
و لم يناد بشيء كما نودی بالولاية فأخذ الناس بأربع و تركوا هذه یعنی
الولاية .

“İslâm beş temel, esas üzerine kurulmuştur: Salât (namaz), ze-kât, savm (oruç), hac ve velâyettir.

Dinde, velâyet kadar hiçbir şey üzerinde hassasiyet gösterilmemiştir. Ne var ki, insanlar bunların dördünü alıp birini ihmal etmişlerdir. İhmal ettikleri, velâyet konusudur.”¹

b) İmâm Ca’fer es-Sâdıq (a.s), İman’ın sınırlarını, bir başka deyimle, şartlarını şu şekilde tayin ediyor:

حدود الإيمان: شهادة أن لا إله إلا الله و أن محمدا رسول الله و الإقرار بما جاء به من عند الله و صلوات الخمس و أداء الزكاة و صوم شهر رمضان و حج البيت و ولاية و لئنا و عداوة عدونا و الدخول مع الصادقين .

“İman’ın sınırları (altıdır): 1. Allah’tan başka tanrı olmadığına ve Muhammed’in O’nun elçisi olduğuna tanıklık edip (kelime-i şehâdet), Allah katından gelenleri kabullenmek. 2. Beş namazı kılmak. 3. Zekât vermek. 4. Ramazan ayında oruç tutmak. 5. Hacca gitmek. 6. Dostlarımızla dost, düşmanlarımıza düşman olup; sâdıklarla birlikte olmak (tevellâ, teberrâ ve velâyet).”²

c) İmâm Muhammed el-Bâqır (a.s) İman ile İslâm’ın birleştiği ve ayrıştığı noktaları şöyle belirliyor:

الإيمان ما استقر في القلب وأفضي به إلى الله عز وجل و صدقه العمل بالطاعة لله و التسليم لأمره. و الإسلام ما ظهر من قول أو فعل وهو الذي عليه جماعة الناس من الفرق كلها و به حققت الدماء و عليه جرت الموارث و جاز النكاح و اجتمعوا علي الصلاة و الزكاة و الصوم و الحج فخرجوا بذلك من الكفر و أضيفوا إلى الإيمان.

1- el-Berqî, *Kitâb’ul-Mehâsin*: I, 286; el-Küleynî, *el-Kâfî*: II, 18, IV, 62; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil’üŝ-Şîa*: I, 17~19 = İsnâdında bir problem yok.

2- el-Küleynî, *el-Kâfî*: II, 18; el-Hurr el-Âmilî, *el-Vesâil*: I, 17 = İsnâdı sahih bir hadis.

والإسلام لا يشرك الإيمان والإيمان يشرك الإسلام وهما في القول والفعل
يجتمعان كما صارت الكعبة في المسجد والمسجد ليس في الكعبة ...

“İman, kalpte yerleşik olan ve o kalbi Allah'a götüren şeydir. İman, Allah'a itaat ve O'nun emrine teslimiyet ile, yani pratikle doğrulanır. İslâm ise, söz ve pratikle ortaya çıkan zâhirî durumdur. Ki, bütün toplumların, İslâmî fırkaların içinde bulunduğu durum da budur. Canların dokunulmazlığı bununla sağlanır, miras almalar bu yolla yürürlük kazanır ve evlilikler bu sayede câiz hâle gelir. İslâmî fırkalar, namaz, zekât, oruç ve haccın meşruiyeti konusunda ittifak etmişler; böylece küfür dâiresinden çıkıp İman'a nispet edilmişlerdir.

İslâm İman'dan ayrı düşünülebilir. Lâkin İman İslâm'dan ayrı düşünülemez. Ama ikisi söz ve pratikte birleşirler. Aynen Kâbe ile Mescid-i Harâm gibi. (Bilindiği gibi;) Kâbe mescidin içindedir. Ancak mescit Kâbe'nin içinde değildir...”¹

d) İmâm Ca'fer es-Sâdıq (a.s) şöyle buyuruyor:

الإسلام يحقن به الدم وتؤدي به الأمانة وتستحل به الفروج والثواب علي الإيمان.

“İslâm öyle bir şeydir ki; kişinin kanı, canı bu sayede dokunulmazlık kazanır. Emanetler onunla edâ edilir, ırz ve namus bu yolla helâl olur. Ne var ki, sevap İman'a karşılık verilir.”²

e) İmâm Ca'fer es-Sâdıq (a.s), kendisine yöneltilen bir soru üzerine, İman ile İslâm'ın farkını şu şekilde izah ediyor:

1- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 26; el-Berqî, *el-Mehâsin*: I, 285 [özetle] = İsnâdı hasen bir hadis.

2- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 24, 25; el-Berqî, *el-Mehâsin*: I, 285; el-Hurr el-Âmilî, XX, 556 = el-Küleynî hadîsi iki ayrı yoldan rivâyet ediyor. İkincisi, isnâdı hasen bir hadis.

إن الإيمان يشارك الإسلام والإسلام لا يشارك الإيمان: الإسلام شهادة أن لا إله إلا الله والتصديق برسول الله (صلي الله عليه وآله) به حققت الدماء وعليه جرت المناكح والمواريث و علي ظاهره جماعة الناس. والإيمان الهدي وما يثبت في القلوب من صفة الإسلام وما ظهر من العمل به.

والإيمان أرفع من الإسلام بدرجة ؛ إن الإيمان يشارك الإسلام في الظاهر والإسلام لا يشارك الإيمان في الباطن و إن اجتماعا في القول والصفة.

“İman, kuşkusuz İslâm’dan ayrı düşünülemez. Lâkin, İslâm İman’dan ayrı düşünülebilir: İslâm, Allah’tan başka tanrı olmadığını şehâdet (= tanıklık) ve Allah’ın elçisini (s.a.a) (dil ile) tasdik etmekten ibârettir. Bununla canlar dokunulmaz olur, evlilikler ve miras almalar bu yolla yürürlük kazanır. Müslüman toplumların içinde bulunduğu zâhirî durum budur. İman ise, hidâyettir, kalplerde yer eden teslimiyetin (İslâm’ın) ve bu teslimiyetle birlikte ortaya çıkan pratiğin adıdır.

Neticede İman, derece itibariyle İslâm’dan daha üstündür. Zira, İman, kuşkusuz dışarıdaki İslâm’dan ayrı düşünülemez. Lâkin, İslâm içerideki İman’dan ayrı düşünülebilir. Bu ikisi söz ve pratikte birleşseler de durum böyledir.”¹

f) İmâm Ca’fer es-Sâdıq (a.s), benzer bir rivâyette, İman ile İslâm arasındaki ilişkiyi şöyle açıklıyor:

إن الإيمان يشارك الإسلام ولا يشاركه الإسلام: إن الإيمان ما وقر في القلوب والإسلام ما عليه المناكح والمواريث وحقن الدماء. والإيمان يشرك الإسلام والإسلام لا يشرك الإيمان.

1- el-Küleynî, *el-Kâfî*: II, 25 = İsnâdı sahih bir hadis.

“İman, kuşkusuz İslâm’dan ayrı düşünülemez. Lâkin, İslâm İman’dan ayrı düşünülebilir. (Şöyle ki:) İman, kalpte yerleşik olan şeydir. İslâm ise, evliliklere, miras almaya ve canların dokunulmazlığına sebep olan zâhirî bir durumdur.

O nedenle İman İslâm’dan ayrılmaz. Lâkin, İslâm İman’dan ayrılabilir.”¹

Usûl-ü Kâfi’de bu mealde daha pek çok hadis bulunuyor.²

g) Bir kişi İmâm Ca’fer es-Sâdıq (a.s)’a, İslâm ile İman’ın farkını sorar. İmam da ona şu cevabı verir:

الإسلام هو الظاهر الذى عليه الناس شهادة أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأن محمدا عبده ورسوله وإقامة الصلاة وإيتاء الزكاة وحج البيت وصيام شهر رمضان، فهذا الإسلام .

والإيمان معرفة هذا الأمر مع هذا فإن أقر بها ولم يعرف هذا الأمر كان مسلما، وكان ضالا .

“İslâm, Allah’tan başka tanrı olmadığına ve Muhammed’in O’nun kulu ve elçisi olduğuna tanıklık etmek (kelime-i şehâdet getirmek), namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek ve Ramazan ayında oruç tutmak gibi; insanların zâhirî (görünürdeki) durumundan ibarettir. İslâm budur.

İman ise, bütün bunların yanı sıra, şu imâmet işini de tanımaktan ibârettir. Bunları kabul eden, ancak şu imâmet işini bilip

1- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 26 = İsnâdî sahih bir hadis.

el-Berqî (*el-Mehâsin*: I, 285) aynı hadîsi İmâm Muhammed el-Bâqir (a.s)’dan da rivâyet etmektedir.

2- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 25~27

*tanımayan kimseler de Müslüman'dır. Ama ne var ki, öyleleri dâl'dir (= biçâredir)."*¹

II. Özel hadisler:

a) "Ali'nin soyundan gelsin ya da gelmesin; kim bizim gibi düşünürse onu severiz. Ali'nin soyundan gelsin ya da gelmesin; kim de bizim gibi düşünmezse, ondan da teberrî ederiz." diyen Zürâra'ya, İmâm Muhammed el-Bâqır'ın (a.s) cevabı şu oldu:

يا زرارة قول الله أصدق من قولك. فأين الذين قال الله عز وجل { إلا المستضعفين من الرجال والنساء والولدان لا يستطيعون حيلة ولا يهتدون سبيلا } أين المرجون لأمر الله أين الذين خلطوا عملا صالحا وآخر سيئا أين أصحاب الأعراف أين المؤلففة قلوبهم .

"Allah'ın sözü, senin sözünden daha doğrudur, ey Zürâra! Şayet dediğin gibiyse; o vakit, Allah'ın "Erkekler, kadınlar ve çocuklardan hiçbir çareye gücü yetmeyen ve bir yol bulamayan müstaz'aflar hâriç." buyurduğu kimseler² nerede? Allah'ın hükümüne havâle edilenler³ nerede? Sâlih bir amel ile kötü olan diğer bir ameli birbirine karıştıranlar⁴ nerede? A'râf sâhipleri⁵ nerede? Müellefe-i Kulûb⁶ nerede?..."

İmâm el-Bâqır (a.s) sonunda şöyle buyurdu:

1- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 24-25 = İsnâdı zayıf bir hadis.

2- Nisâ sûresi: 98 nolu âyet

3- Tevbe sûresi: 106 nolu âyet

4- Tevbe sûresi: 102 nolu âyet

5- A'râf sûresinin 46-47 âyetlerinde sözü edilen kimseler.

6- Tevbe sûresi: 60 nolu âyet

يا زارة حقا علي الله أن يدخل الضلال الجنة .

*“Ey Zürâra! Çâresizleri cennete sokmak, Allah üzerine bir hak-
tır.”¹⁻²*

b) İmâm Ca’fer es-Sâdıq (a.s) da, insanları inanç itibariyle altı sınıfa ayırdıktan sonra, hepsinin üç grupta toplanabileceğini belirtiyor: 1. İmân ehli, 2. Küfür ehli ve 3. Dalâlet ehli.

Bunlardan İman ehline cennetin, küfür ehline de cehenne-
min vaat edildiğini haber veriyor. Dalâlet ehlininse, müstaz-
’aflardan, durumu Allah’a havâle edilenlerden, Sâlih amel

1- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 382~383 = İsnâdî sahih bir hadis.

el-Küleynî (II, 402~403) aynı hadîsi farklı bir isnatla, benzer lâfızlar-
la ilerleyen sayfalarda da rivâyet ediyor.

2- **Zürâra b. A’yen.** Kûfeli. Hem İmâm Muhammed el-Bâqır, hem İmâm
Ca’fer es-Sâdıq ve hem de İmâm Mûsâ el-Kâzım (a.s) hazretlerinin
seçkin ashâbından birisi. Kardeşleri Humrân, Bükeyr, Abdül’a’lâ ve
Abdülmelik de meşhur Ehl-i Beyt dostlarından.

Zürâra, Şîa’nın en saygın, hadis, fıkıh ve kelâm âlimlerinden birisi.
Onun siqa (= doğru sözlü, dürüst ve güvenilir) bir kişi olduğu ko-
nusunda, bütün Şîa ricâl âlimleri ittifak hâlinde. (bk. el-Keşşî, *er-
Ricâl*: s. 345~383, 507; en-Necâşî, *er-Ricâl*: s. 175; Ebû Ca’fer et-Tûsî,
er-Ricâl: s. 350; Allâme el-Hillî, *el-Hulâsa fir-Ricâl*: s. 76; Şeyh Hasan
(= Şehîd-i Sâni’nin oğlu), *et-Tahrîr’ut-Tâvûsî*: s. 225 vd.; Muhaqqıq et-
Tefrişî, *Naqd’ür-Ricâl*: II, 254 vd.; Seyyid Ebul-Qâsım el-Hôi, *Mu’cemü
Ricâl’il-Hadîs*: VIII, 225 vd.)

Kendisine bu derece inanılıp güvenilen bir kişinin, mektebin esasla-
rına aykırı çıkışları ve bu konuda İmâm’ıyla (a.s) –edep dışı– tartış-
malara girmesi... elbette izaha muhtaç bir durumdur..

Bize göre, Zürâra; el-Bâqır (a.s) döneminde, işin başındaydı ve he-
nüz pişmemişti. O yüzden imamıyla bu şekilde konuşabiliyordu.
Ancak daha sonra, özellikle İmâm Ca’fer es-Sâdıq (a.s) döneminde
iyice pişti ve Ehl-i Beyt’in has yol ve yordamını iyice belledi. Belki
de, o güven ve sadâkati bundan sonra kazandı.

ile kötü ameli birbirine karıştıranlardan ve A'râf ehlinde ibâret olduğunu belirtiyor.¹

c) İmâm Ca'fer Sâdıq (a.s) "dalâlet ehli" olarak bilinen "çaresizler" hakkında şöyle buyuruyor:

حقيق علي الله أن يدخل الضلال الجنة.

*"Çaresizleri cennete sokmak, Allah üzerine bir hakttır."*²

d) İmâm Ca'fer es-Sâdıq (a.s) imâmeti kabul ya da inkâr hususunda şöyle buyuruyor:

من عرفنا كان مؤمنا ومن أنكرنا كان كافرا. ومن لم يعرفنا ولم ينكرنا كان ضالا، حتى يرجع إلى الهدى الذي افترض الله عليه من طاعتنا الواجبة. فإن يت علي ضلالته يفعل الله به ما يشاء .

*"Bizi tanıyanlar Mü'min, inkâr edenler kâfir olur. Bizi tanımadığı gibi, inkâr da etmeyen kişiler ise, Allah'ın kendilerine farz kıldığı, zaten gerekli olan 'bize itaat' yoluna dönene dek çaresiz sayılırlar. Şayet biri çaresizken ölürse, Allah ona dilediğini yapar."*³

e) İmâm Ali en-Naî (a.s), Oniki imamdan birinin mübârek kabri başında nasıl dua edilmesi gerektiğini soran birisine, şöyle dua etmesini talim buyuruyor:

1- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 381~382 = Allâme el-Meclisî "İsnâdı hasen bir hadis." diyor.

2- Ebû Ca'fer et-Tûsî, *el-Ğaybe*: s. 460; el-Meclisî, *Bihâr'ul-Envâr*: V, 290 = Seyyid Muhammed Sadr, hadîsin senedinin sahih olduğunu belirtiyor.

3- el-Küleynî, *el-Kâfi*: I, 187 = İsnâdı zayıf bir hadis.

سعد من والاکم، وهلك من عاداکم، وخاب من جحدکم، وضل من فارقکم، وفاز من تمسک بکم، وأمن من لجأ إليکم، وسلم من صدقکم، وهدى من اعتصم بکم ...

“... Sizi sevenler mutlu, düşmanlık yapanlar helâk olur. Size inâdına karşı çıkanlar kaybeder, sizden ayrı düşenler çaresiz kalır. Size tutunanlar kazanır, size sığınanlar emniyete kavuşur. Sizi tasdik eden herkes selâmet, size sarılanlar hidâyet bulur...”¹

f) İmâm Hasan el-Müctebâ (a.s) şöyle buyuruyor:

إنما الناس ثلاثة: مؤمن يعرف حقنا ويسلم لنا ويأتم بنا، فذلك ناج محب لله ولى. وناصب لنا العداوة يتبرأ منا، ويلعننا، ويستحل دماننا، ويحجد حقنا، ويدين الله بالبرائة منا، فهذا كافر مشرك، وإنما كفر وأشرك من حيث لا يعلم كما يسبوا الله عدوا بغير علم، كذلك يشرك بالله بغير علم.

ورجل آخذ بما لا يختلف فيه، ورد علم ما أشكل عليه إلى الله، مع ولايتنا ولا يأتم بنا، ولا يعاديننا، ولا يعرف حقنا، فنحن نرجو أن يغفر الله له، ويدخله الجنة، فهذا مسلم ضعيف.

“İnsanlar kuşkusuz üç gruptur:

1. Mü'minler. Onlar bizim hakkımızı bilip bize teslim ederler ve bize uyarlar. Öyleleri kurtuluşa ermiştir. Onlar Allah'ı seven velî kullardır.

1- Şeyh Sadûq, *el-Faqîh*: II, 372; Şeyh et-Tûsî, *et-Tehzîb*: VI, 98

2. *Nâsibîler. Onlar bize düşmanlık besleyip bizden teberrî ederler. Bize lanet edip kanlarımızı helâl görürler. Hakkımızı bile rek inkâr edip, bizden teberrî ederek Allah'a yaklaşmaya çalışırlar .Bunlar kâfir ve müşriktir. Üstelik onlar, ellerinde kesin bir bilgi olmadan küfür ve şirke düşmüşlerdir. Tıpkı ellerinde kesin bir bilgi olmadan, gazezine Allah'a sövenler gibi! Yine kesin bir bilgiye dayanmadan Allah'a şirk koşanlar gibi.*

3. *(Bu ikisinin dışında birileri daha vardır ki:) Onlar ihtilaflı konulardan uzak dururlar. İçinden çıkamadıkları konuları, bizleri sevmekle beraber, Allah'a havâle ederler. Bize uymamakla birlikte, düşmanlık da beslemezler. Onlar bizim hakkımızı bilmeyen kimselerdir. Bizler, Allah'ın böyle kimseleri bağışlayıp cennete koyacağını ümit ediyoruz. Bunlar da zayıf (müstaz'af) Müslümanlardır.”¹*

02. De erlendirme

1. **Genel hadislerden [a] şıklı hadiste,** İslâm'ın beş esas üzerine kurulu olduğu belirtiliyor: Savm, salât, hac, zekât ve velâyet. İslâm'ın bu beş esasa dayandığına ilişkin bütün hadisler², bunların arasından “velâyet”i kaldırıp, yerine “kelime-i şehâdet”i koyan Ehl-i Sünnet kaynaklı hadislere³, mesaj itibariyle aykırı değildir. Çünkü buradaki velâyetten kasıt, sanılanın aksine, sırf Hz. Ali'nin imamet ve velâyeti değildir. Maksat, Nisâ sûresinin 59 ve Mâide sûresinin 55 nolu âyetle-

1- et-Tabresî, *el-İhticâc*: II, 7-8; Şeyh en-Necefî, *el-Cevâhir*: XII, 91-92; el-Meclisî, *el-Bihâr*: XXXIII, 271-272, XLIV, 101

2- Konuyla ilgili diğer hadisler için bk. el-Küleynî, *el-Kâfî*: II, 18-24; Şeyh Sadûq, *el-Faâil*: I, 131, II, 44, *el-Emâlî*: s. 268, *el-Hûsâl*: s. 277-278; Şeyh Müfid, *el-Emâlî*: s. 353; Şeyh et-Tûsî, *et-Tehzîb*: IV, 151, *el-Emâlî*: s. 124, 518; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil'üş-Şîa*: I, 13-29

3- Buhârî: iman, 1; Müslim: iman, 19-22 = Hadis Abdullâh b. Ömer'den rivâyet edilmektedir.

rinin de ifade ettiği gibi; Allâh'ın, O'nun Elçisi'nin ve elbette Hz. Ali'nin velâyetidir. Durum böyle olunca, söz konusu hadisler kelime-i şehâdeti de içine alan, daha kapsamlı hadislerdir. Allah'a ve Rasûlü'ne inanmayanın, onların velâyetini kabul etmesi, elbette düşünülemez. Nitekim bir sonraki hadis, bu beş esasa "kelime-i şehâdeti" de katarak, bir bakıma yanlış anlamaların önünü almış bulunmaktadır.

Velâyet, Allâh'ın, Rasûlü'nün ve ondan sonra Hz. Ali'nin (= kendisiyle birlikte Oniki imamın) otoritesini tanımak, onların bütün talimatlarına harfiyen uymaktır. Bunun yanında; "onların dostlarına dost, düşmanlarına düşman olmayı" da içine alan, orijinal bir kavramdır.

2. İman, Allah'ı ve onun bizlere bildirdiği her şeyi tasdikten ibarettir. **İslâm** ise, Allah'a teslimiyetin ve ona göre davranışın adıdır. İman kalp ile, İslâm ise daha çok pratik ile alâkalıdır. İman içe (= bâtın), İslâm dışı (= zâhir) hitap eder.

3. Kalplerde olan biteni kullar sezinlese de, nihâyetinde ancak Allah (a.c) bilir. Dolayısıyla, kişinin "Mü'min" olup olmadığı Allah katında saklıdır. Birine "Müslüman" diyebilmek için, onun pratiğine, İslâm'a göre yaşayıp yaşamadığına bakılır. Ona göre yaşıyorsa, "Müslüman" olduğuna hükmedilir ve evlilik, miras vb. konularda İslâm hükümlerine tâbi olur.

4. Sadece içeride hapsedilen, kalpten dışarı bir türlü yansımayan iman, gerçek İman değildir. [c] şıklı hadisin de belirttiği gibi, İman, Allah'a itaat ve O'na teslimiyet ile, yani pratikle doğrulanır. İmanı doğrulayan pratiğin adı, sâlih ameldir. Dışarıda sâlih amelden yoksun bir İman'ın, içeride varlığı yokluğu tartışılır.

5. İman iç ile, İslâm ise dışla alâkalı bir durum idi. Durum böyle olunca; Allah'a yürekten inanan; ama bu inancını pra-

tiğe (İslâm) dönüştürmeyen bir kul olamaz. Çünkü gerçek İman, içerde hapsedilmeye asla tahammül edemez ve sâhibini mutlaka pratiğe zorlar.

Buna karşılık, İslâm'ın aslı "itâat ve teslimiyet" olunca, bir kimsenin dıştan Allah'a itaat ve teslimiyet gösterdiği halde, içinden ona inanmaması mümkündür. Bu kişilere münâfık dendiği hepimizin malumudur. Yukarıdaki "*İman, İslâm'dan ayrı düşünülemez. Ancak, İslâm İman'dan ayrı düşünülebilir.*" hadîsinin anlamı da budur.

Şayet İman İslâm'dan ayrı kalırsa, o imana "İman" denmez. İslâm, İman ile bütünleşmişse; olması gereken odur. Eğer İman'dan ayrı kalmışsa, o vakit "nifak" çıkar karşımıza.

İman ile İslâm'ın birbirlerinin aynı olmadığı, İmâm Ca'fer es-Sâdıq (a.s) tarafından da aynen dile getirilmiştir. İmamımız şöyle buyuruyor:

الإسلام غير الإيمان و كل مؤمن مسلم و ليس كل مسلم مؤمن.

*"İslâm İman'dan farklıdır. Her Mü'min Müslüman'dır. Ama her Müslüman Mü'min değildir."*¹

Bir hadislerinde de şöyle buyuruyorlar:

فقد يكون العبد مسلماً قبل أن يكون مؤمناً ولا يكون مؤمناً حتى يكون مسلماً.

1- Şeyh Sadûq, *el-Hıssâl*: s. 608

Şeyh Sadûq, aynı hadîsi kelimesi kelimesine, İmâm Ali er-Rızâ (a.s)'dan da rivâyet ediyor. bk. *Uyûnü Ahbâr'ir-Rizâ*: II, 125 & *Hadis Pınarı*: s. 499

“Kul, Mü’min olmadan da Müslüman olabilir. Ancak Müslüman olmadıkça Mü’min olamaz.”¹

İmâm el-Bâqır’ın (a.s) iki kavram arasındaki farkı anlatırken, “Mescid-i Harâm ile Kâbe” örneğini verdiğini görmüştük. Aynı örnek, İmâm Ca’fer’den (a.s) da rivâyet ediliyor.²

Şeyh Sadûq da, İmâm Cafer es-Sâdıq (a.s)’ın yukarıda geçen sözünü aynen tekrar ediyor: “Her Mü’min Müslüman’dır. Ama her Müslüman Mü’min değildir.”³

İman ile İslâm kavramları arasındaki bu ilişki, sırf Ehl-i Beyt (Şîa) mektebine özgü bir yaklaşım da değildir. Örneğin, Ehl-i Sünnet mektebinden; Hanefî mezhebine mensup Bedreddîn el-Aynî, tahkik erbabı âlimlere göre İman ile İslâm’ın farklı anlamlar taşıdığını belirtiyor ve “Doğrusu da budur.” diyor. Yine Şâfiîlerden Ebû Süleymân el-Hattâbî, “Mü’min, bütün durumlarda Müslüman’dır. Dolayısıyla her Mü’min Müslüman’dır; ancak her Müslüman Mü’min değildir.” diyerek, aynı noktaya vurgu yapıyor.⁴

Kaldı ki, Hucurât sûresinin 14 nolu âyeti⁵, bu gerçeği apaçık ifade etmektedir.

Bununla birlikte, İman ile İslâm kavramları bu şekilde, sözlük anlamları açısından farklılık arz etseler de; İslâm bazen

1- el-Küleynî, II, 27, 28; Şeyh Sadûq, *et-Tevhîd*: s. 228

2- el-Berqî, *el-Mehâsin*: I, 285; el-Küleynî, *el-Kâfî*: II, 28

3- Şeyh Sadûq, *el-Hidâye*: s. 55

4- el-Hattâbî, *Meâlim’üs-Sünen*: IV, 315; en-Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim*: I, 145; el-Aynî, *Umdet’ül-Qârî*: I, 123; Davudoğlu, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*: I, 98

5- “Araplar iman ettik dediler. De ki: Siz iman etmediniz, bilakis ‘Müslüman olduk’ deyiniz...”

“İman” yerine¹, bazen de Allah’ın dîni yerine² kullanılır. Kur’an’da buna dâir örnekler çoktur. Bu kullanımlar, İman ile bütünleşmiş olan “İslâm”dan başkası değildir elbette. Çünkü Allah, bir yerde bütün insanları İslâm’a çağırıyorsa, onun bu İslâm ile sadece dıştan teslimiyeti kastediyor olması düşünülemez her halde.

6. Durum böyle olunca, İman İslâm’dan derece itibariyle daha üstündür. Sevap İman ile kazanılır. İman’sız İslâm ile sadece cehennem hak edilir.

7. Genel hadislerin [c] şıklı olanından da anlaşılacağı gibi; namaz, oruç, zekât ve hac ibâdetlerini yerine getiren hiçbir İslâmî fırka, tekfir edilemez.

8. Aynı gruptan [g] şıklı hadise göre, dînin namaz, oruç gibi zâhirî sorumluluklarını yerine getiren bir kişinin Mü’min (= İman sahibi) olabilmesi için; bütün bunları yüreğinde hissetmesi ve bu arada “imâmet” ilkesini de benimsemesi gerekir. Onlara inanıp imâmeti reddeden, Müslüman’dır. Ama aynı zamanda “dâl”dir, biçâredir.

1- “brâhîm ne Yahûdî idi, ne de Hıristiyan’dı. Do rusu o bir Hanîf idi, Müslüman’dı...” [Âl-i Imrân: 67 nolu âyet]

“... brâhîm ‘Alemlerin rabbine teslim (= İslâm) oldum’ demi ti.” [Baqara: 132 nolu âyet]

“... ’ slâm’ı kabul edenlerin ilki olmakla emrolundum.’ ...” [En’âm: 163 nolu âyet]

(Ayr. bk. En’âm: 14; Yûnus: 72; Neml: 91; Zümer: 12 vs.)

2- “Ku kusuz, Allah katında (yegâne) din, slâm’dır...” [Âl-i Imrân: 19 nolu âyet]

“Kim slâm’dan ba ka bir din arayı na girirse, bu ondan asla kabul edilmez...” [Âl-i Imrân: 85 nolu âyet]

“... ve size din olarak slâm’ı seçtim...” [Mâide: 3 nolu âyet]

Özel hadislerden çıkan hükümlere gelince:

1. Ehl-i Beyt (İmâmiyye) yoluna göre insanlar, inanç itibariyle: **a.** İman ehli, **b.** Küfür ehli ve **c.** Dalâlet ehli olmak üzere, temelde üç kategoride ele alınırlar. Bunlardan **İman** ehli olanlarla **küfür** ehli olanlar bellidir. **Dalâlet** ehli olanlara gelince:

Dalâlet, dînî terminolojide her ne kadar, Allah yolundan bile bile sapmak, yoldan çıkmak... anlamında kullanılsa da; Allah, Rasûlü ve onların bizlere emanet bırakıp örnek gösterdiği imamlar, bu gibi sözcükleri her zaman bizim bildiğimiz manada, terim anlamında kullanmazlar. Bu sözcük, lügatte “şaşırmak, kaybolmak, çıkış yolunu bulamamak” vb. anlamlara gelir. Tıpkı katı bir ormanda yolunu kaybeden, bir türlü çıkış yolu bulamayan kimse gibi. O yüzden Arapça’da kayıp eşya için, aynı kökten “**dâlle**” tabiri kullanılır. (Kasit, her halde “sapık eşya” demek değildir.) Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.a) hakkında Kur’an’da geçen

ووجدك ضالاً فهدى [Duhâ sûresi: 7 nolu âyet]

âyetindeki dalâletten kasıt da budur. Buna göre âyetin anlamı şu olur:

“Ve seni çaresiz bir halde bulmu tu; da yol göstermi ti.”

Nitekim, Kur’an terminolojisine vukufiyetiyle bilinen Râğıb el-İsfehânî de “**Dalâl**, doğru yolun dışına çıkmaktır. Bunun bilerek ya da bilmeyerek (kasten ya da sehven), az ya da çok olması müsâvîdir.” dedikten sonra, buna dair Kur’an âyetlerinden örnekler vermektedir.¹

1- Râğıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*: s. 509-510 [dalle mad.]

O nedenle, yukarıdaki hadislerin birçoğunda geçen “dalâlet ehli” tabirini, “çaresiz” olarak çevirmeyi uygun bulduk. Aksi halde, yani bunun yerine “sapık” diye çeviri yapıldığında; tasnifte mantıksal bir tutarsızlığın olduğu görülecektir.

2. “Müstaz’af” hakkında, bir sonraki başlık altında yeterli bilgi verilecektir.

3. Tevbe sûresinin 106 nolu âyetinde geçen

مُرْجُونَ لِأَمْرِ اللَّهِ

“Allah’ın hükmüne havâle edilenler” ifadesinden kasıt, haklarında İman ve küfür noktasında bizim açımızdan kesin karar verilemeyen, durumları Allah’a bırakılan (= ircâ edilen) kullardır. Söz konusu âyetin devamında, onlar hakkında şöyle buyuruluyor: “Allah onlara ya azap eder ya da (yüzlerine bakıp da) tevbelerini kabul buyurur. Allah Alîm’dir, Hakîm’dir.”

Tevbe sûresinin 102 nolu âyetinde anlatılan “Sâlih bir amel ile kötü olan bir di er ameli birbirine karı tıranlar”dan kasıt, hem iyi hem de kötü davranışlar sergilemekle birlikte, günahlarında itirafçı olan kullardır. Allah onlar hakkında, ilgili âyetin devamında şöyle buyurmaktadır: “Umulur ki Allah onları ba ı lar. Allah hiç ku kusuz afûr’dur, Rahîm’dir.”

A’râf sûresinin 46 ve 47 nolu âyetlerinde sözü edilen “A’râf sâhipleri” ise; Âhirette ilk planda cennet ile cehennem arasında yüksekçe bir yerde tutulan; cennetlik olanlara bakıp cennete girmeyi arzularken, cehennemdekilere bakıp; zâlimlerle birlikte cehenneme konmamak için rablerine yalvaran kullardır. İmâm Muhammed el-Bâqır¹ ile İmâm Ca’fer es-

1- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 403, 408 = İkinci hadîsin isnâdı sahih.

Sâdıq¹, A'râf ehlini "İyilikleri kötülüklerine müsâvî olanlar" diye tarif ediyorlar. Genelde Ehl-i Sünnet müfessirlerinin yaklaşımı da bu doğrultuda.² Sonunda Allah (c.c) onlar hakkında da nihâî kararını verecektir.

Tevbe sûresinin 60 nolu âyetinde; kendilerine zekât verilecek sınıflar arasında bulunan "**Müellefe-i Kulûb**" deyiminden kasıt ise, İslâm'a girmiş olmalarına rağmen, kalpleri bu dine bir türlü ısınmamış; o nedenle de zekât vb. mâlî fonlardan desteklenerek kalpleri kazanılacak; böylece muhtemel kötülüklerinden korunulacak kimselerdir.³

Allah hesap gününde, bunlar hakkında da, elbette kalplerine göre hüküm verecektir.

4. İman ehli olanlar cennetlik, küfür ehli olanlar ise cehennemliktir. Bilinçlice tercihten yoksun olan dalâlet ehline –ki onların çaresiz olduklarını yukarıda belirtmiştik– gelince; onların da nihâyet varacakları yer, Allahü A'lem, cennettir. Gerek İmâm Muhammed el-Bâqır'dan, gerekse İmâm Ca'fer es-Sâdıq'tan (*aleyhimüsselâm*) gelen yukarıdaki hadisler, biçâre olan kulların, "adl-i ilâhî" gereği cennete alınacağını açıkça ifade etmektedir.

5. Bölümde, **özel hadislerin** ilkiyle alâkalı olarak, Allâme Muhammed Bâqır el-Meclisî diyor ki:

1- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 381

2- bk. İbn Cerîr et-Taberî, *Câmi'ul-Beyân*: XII, 452~457; el-Qurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâm'il-Qur'ân*: VII, 211; İbn Kesîr, *Tefsîr'ul-Qur'ân'il-Azîm*: II, 216

3- Mevzu ile alâkalı hadisler için bk. el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 410~412; et-Tabâtabâî, *el-Mîzân*: VIII, 142

Bunun yanı sıra, **Altıncı Bölüm**'ün zekâtla ilgili [08] nolu sorusuna da bakınız.

“Görünen o ki, Zürâra, hak fırka İmâmiyye’den akâidi sahih olanlar dışında, kimsenin cennete giremeyeceğini düşünüyordu. İmâm Ebû Ca’fer (a.s) ise, muhâliflerden bir kısım müstaz’afların ve kendilerine hucet tamam olmayan kimselerin, zayıf akıllı olmaları ya da İslâm ve İman diyârından uzak kalmaları vs. sebeplerle, cennete girebileceğine inanıyordu.”¹

6. Husûsen imâmeti tanıyıp inananlar Mü’min, bilerek inkâr edenler kâfirdir. İnanmadığı gibi inadına inkâra da kalkışmayanlar ise; dalâlet ehli yani çaresiz kimselerdir. Bu konuda, bir sonraki başlık altında detaylı bilgi verilecek.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İTİKÂDÎ “MÜSTAZ’AF”
NE DEMEKTİR?

Günlük hayatta, “**Müstaz’af**” sözcüğünü hemen hepimiz defalarca duymuşuzdur; ne anlama geldiğini de az çok biliriz. Ancak bu kavrama yüklenen anlamlar, dikkat edilirse, daha çok siyâsal ve ekonomiktir.

İmâmiyye Şîası, burada da birçoklarına hayli ilginç gelecek tespitlerde bulunmuş, mezkur kavrama, bilindik siyâsal ve ekonomik anlamların yanında, bir de “**itikâdî**” boyut kazanmıştır. Bu da mektebin bu alanda orijinal tespitlerinden birisidir. Şimdi, yine her zamanki gibi, evvelâ hadis külliyyâtımızda yer alan hadislerden örnekler sunacak, ardından bir değerlendirme yapacağız.

01. Konuyla ilgili hadisler

a) İmâm Ca’fer es-Sâdıq (a.s) şöyle buyuruyor:

من لم يكن من أهل القبلة ناصبا فهو مستضعف.

“Ehl-i kibleden kim nâsıbî değilse, işte müstaz’af odur.”¹

b) İmâm Ca’fer es-Sâdıq (a.s) buyuruyor:

1- Şeyh Sadûq, *Meânî'l-Ahbâr*: II, 6; el-Meclisî, *el-Bihâr*: LXIX, 159; et-Tabâtabâî, *el-Mîzân*: V, 58

من عرف اختلاف الناس فليس بمستضعف .

“Âlimlerin ihtilâfından anlayanlar müstaz’af değildir.”¹

c) Oniki imamların yedincisi olan İmâm Mûsâ el-Kâzım (a.s) ise “müstaz’af” yerine, aynı kökten “zayıf” deyimini kullanıyor ve kendisine sorulan bir soru üzerine, zayıfı şöyle tanımlıyor:

فالضعيف من لم يرفع إليه حجة ولم يعرف الاختلاف فإذا عرف الاختلاف فليس بضعيف.

“Zayıf, kendisine huccet ulaşmayan ve ihtilâflardan pek bir şey anlamayan kişidir. İhtilâfları anladığı takdirde, zayıf sayılmazlar.”²

d) Emîr’ul-Mü’minîn Hz. Ali (a.s) bir konuşmasında şöyle buyuruyor:

لا يقع اسم الهجرة علي أحد الا بمعرفة الحجة في الارض ، فمن عرفها واقربها فهو مهاجر ،

ولا يقع اسم الاستضعاف علي من بلغته الحجة، فسمعتها أذنه، ووعاها قلبه.

“Yeryüzünde bulunan (Allah’ın) huccetini tanımayanlara muhâcir denmez. Kim tanır ve kabul ederse, işte odur muhâcir

1- el-Berqî, *el-Mehâsin*: I, 277-278; el-Küleynî, II, 405, 406; Şeyh Sadûq, II, 6-7 = İsnâdı sahih bir hadis.

2- el-Küleynî, II, 406, VIII [= *er-Ravda*], 125. Hadîs-i şerîf, ikisi zayıf, biri neredeyse sahih olabilecek hasen isnatlarla, üç muhtelif yoldan rivâyet ediliyor. (bk. el-Meclisî, *Mir’ât’ül-Uqûl*: XXV, 295)

el-Meclisî aynı yerde, hadîsi Şeyh Sadûq’un sahih bir isnatla rivâyet ettiğini de belirtiyor.

olan. Müstaz'af adı da, kendisine huccet ulaşan, kulaklarıyla duyup kalbiyle belleyen kimseler için kullanılmaz."¹

e) Ömer b. Ebân, İmâm Ca'fer es-Sâdıq (a.s)'a müstaz'aflar hakkında soru soruyor. İmâm:

هم أهل الولاية "Onlar velâyet ehli kimselerdir." buyuruyor. Ömer "Ne tür bir velâyet?" deyince, Hz. İmâm şu cevabı veriyor:

أما أنها ليست بالولاية في الدين ولكنها الولاية في المناكحة والموارثة والمخالطة، وهم ليسوا بالمؤمنين و ليسوا بالكفار وهم المرجون لأمر الله عز و جل .

"Onlar elbette dinde velâyet ehli kimseler değildir. Aksine onlar, nikâh, miras ve birlikte yaşama konusunda velâyet ehli kimselerdir. Onlar Mü'min olmadıkları gibi, kâfir de değildir! Onlar Allah'ın (a.c) hükmüne bırakılan kimselerdir."²

f) İmâm Muhammed el-Bâqır (a.s) müstaz'af statüsüne giren halkı şöyle tarif ediyor:

لا يستطيعون حيلة إلى الإيمان ولا يكفرون الصبيان و أشباه عقول الصبيان من الرجال و النساء .

"Onlar öyle kimselerdir ki, ne iman etmek için çare bulabilirler, ne de bilerek küfre düşerler. Çocuklar ve çocuk akıllı erkeklerle kadınlar bu gruba girer."³

1- Şerîf Rady, *Nehc'ül-Belâğa*: II, 153 [189 nolu hutbe = İbn Ebil-Hadîd, *Şerhu Nehc'il-Belâğa*: XIII, 101]; et-Tabâtabâî, *el-Mîzân*: V, 59

2- el-Küleynî, II, 404; Şeyh Sadûq, *Meânî'l-Ahbâr*: II, 7; el-Hurr, *el-Vesâil*: XX, 557, 559; Muhaddis en-Nûrî, *Müstedrek'ül-Vesâil*: XIV, 442; et-Tabâtabâî, *el-Mîzân*: V, 59 = İsnâdı sahih bir hadis.

3- el-Küleynî, II, 405; Şeyh Sadûq, *Meânî'l-Ahbâr*: II, 7 = İsnâdı sahih bir hadis.

g) İmâm Ca'fer es-Sâdıq (a.s) “**Erkekler, kadınlar ve çocuklardan hiçbir çareye gücü yetmeyen ve bir yol bulamayan müstaz'aflar hâriç.**” [Nisâ sûresi: 98] âyetini şöyle yorumluyor:

لا يستطيعون حيلة إلى النصب فينصبون ، ولا يهتدون سبيل أهل الحق فيدخلون فيه ، وهؤلاء يدخلون الجنة باعمال حسنة ، وباجتناب المحارم التي نهي الله عز وجل عنها ، ولا ينالون منازل الأبرار.

“Onlar, nasb'a¹ götürecek bir kurnazlık düşünemezler ki, nâsıbî olsunlar. Hak ehlinin yolunu bulamazlar ki, o yolu tutsunlar. Öyleleri güzel davranışlarda bulunmak ve Allah'ın (a.c) men ettiği haramlardan kaçınmak sûretiyle cennete girerler. (Lâkin) Ebrâr'ın (= sâlih kulların) derecelerine ulaşamazlar.”²

h) İmâm Ca'fer es-Sâdıq (a.s), babaları kanalıyla Emîr'ul-Mü'minîn Hz. Ali'den (a.s) şu hadisi aktarıyor:

إن للجنة ثمانية أبواب، باب يدخل منه النبيون والصديقون، و باب يدخل منه الشهداء و الصالحون. و خمسة أبواب يدخل منها شيعتنا و محبونا، ... و باب يدخل منه سائر المسلمين ممن يشهد أن لا إله إلا الله، و لم يكن في قلبه مثقال ذرة من بغضنا أهل البيت (عليهم السلام)

“Cennetin sekiz kapısı vardır: Bir kapı var ki, oradan nebîler ve siddîqlar girer. Bir kapı var ki, oradan şehitler ve sâlihler girer. Beş kapı var ki, onlardan bizim Şîamız, bizim muhiplerimiz (bizleri seven dostlarımız) girer... Son bir kapı daha var ki, ora-

1- **Nasb**, sözlükte dikilmek demektir. Dinde, Hz. Ali'nin ve diğer Ehl-i Beyt imamlarının (*aleyhimüsselâm*) karşısına dikilip, onlara inadına düşmanlıktan kinâyedir. Böyle kimselere de “**Nâsıbî**” denir.

2- Şeyh Sadûq, *Meânî'l-Ahbâr*: II, 7; el-Meclisî, *el-Bihâr*: LXIX, 160, 164; et-Tabâtabâî, *el-Mîzân*: V, 58

*dan da, Allah'tan başka tanrı olmadığına tanıklık eden, kalbinde bize, Ehl-i Beyt'e (a.s) karşı zerre kadar kin ve nefret bulunmayan diğer Müslümanlar girerler."*¹

02. De erlendirme

1. Müstaz'af, siyâsî, ekonomik vb. açılardan zaafa uğratılan, hakları çiğnenen, ezilen, sömürülen gariban halklar anlamında kullanılan bir sözcüktür. Elbette bu, kavramın "siyâsal" tanımıdır. Bunun bir de "itikâdî" tanımı vardır ki; o da öz itibariyle bundan çok da farklı değildir esasen.

Ne var ki, itikâdî açıdan müstaz'af olanlar, akli yönden zaafa uğratılan, eğitim ve öğretim hakları bir şekilde ellerinden alınan, rahat güdülebilmeleri için câhil bırakılan; o nedenle de düşünme melekesi pek gelişmeyen halklardır. İmamlarımızın onlar için "*çocuk akıllı*" demeleri bundandır.

Nisâ sûresinin hicret konulu 97 nolu âyetinde, Allah'ın dînini doğru biçimde öğrenip yaşayabilmek için, gerekirse, bulunduğumuz yerden uygun yerlere "hicret" edilmesi gerektiği vurgulanır ve bu yola mazeret olmadan başvurmayanların cehennemlik olacakları belirtilir. Ancak, ardından gelen 98 nolu âyette "... **hiçbir çareye gücü yetmeyen ve bir yol bulamayan müstaz'aflar**" bundan istisnâ edilir.

Ehl-i Beyt mektebinde, buradaki "hicret", sadece "bedensel" olarak algılanmaz. Bedensel hicretin yanında, kulun bütün samimiyetiyle Allah'a yönelişi, bu yolda haramlardan, şehvet, ihtiras ve aç gözlülüğten "rûhen" göç etmesi de; "hicret" kapsamında değerlendirilir.

1- Şeyh Sadûq, *el-Hısâl*: s. 408 [= Sekizler bâbı]; Allâme et-Tabâtabâî, *el-Mizân*: V, 59

Zaten Allah'ın son peygamberinin (s.a.a) "*Asıl hicret, Allah'ın yasakladığı şeylerden göç etmektir!*" hadîsi¹ de, bu anlamda değil midir?

Bu bakımdan, Allah'ın dînini öğrenmek için, gerekirse hicret edilir. Akli başında, düşünebilen kişiler için, ancak bedenlen tutsaklık mazeret sayılabilir.

Oysa bunun idrakinde olmayan, önemini bile kavrayacak noktada bulunmayan, bu işe akli yetmeyen halklar için ise, "aklen" tutsaklık da şer'î mazeret sayılır. İşte bunlar mezkur âyet-i celîlede "**müstaz'af**" olarak ifade edilmektedir. Bir sonraki 99 nolu âyette, Allah tarafından bağışlanabilecekleri belirtilmektedir.

2. Şîa âlimleri de "**müstaz'af**" kavramını, yukarıdaki hadisler ışığında çeşitli şekillerde tarif etmeye çalışmışlardır. Örneğin **İbn İdrîs el-Hilî** diyor ki:

"Müstaz'af, görüş ve mezheplerde âlimlerin ihtilâfından bir şey anlamayan, hak ehline, daha doğrusu ne bunlara, ne de şunlara; (yani hiç kimseye) kin beslemeyen kimse-
lere verilen isimdir.

İtikâdı ve mezhebi yüzünden hak ehline kin besleyen hiç kimse müstaz'af değildir. Bilakis onlar iman ehline düşmanlık eden nâsibîlerdir.

1- Hadis için bk. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*: IV, 226; Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*: IV, 30; Ahmed, *el-Müsned*: II, 159, 163, 192, 193, 195, 205, 206, 209, 212, 215, 224, III, 154, 391, 411, IV, 385, VI, 21, 22; Buhârî, *es-Sahîh*: îmân, 3, riqâq, 26; ed-Dârimî, *es-Sünen*: salât, 135; en-Nesâî, *es-Sünen*: zekât, 49, îmân, 9; el-Bezzâr, *el-Müsned*: VI, 408; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*: VII, 199; Hâkim, *el-Müstedrek*: I, 11 ...
el-Berqî, I, 285; el-Küleynî, II, 235; Şeyh Sadûq, *el-Faâih*: IV, 362; et-Tûsî, *el-Emâlî*: s. 539 ...

Kâfir ise; Mü'min ve müstaz'afın dışında kalan kimselerdir. Dâimî cezaya ve cehennem ateşinde ebedî kalmaya müstahak olan da onlardır.”¹

Söz konusu kavramı, Şehîd-i Evvel² ile Şehîd-i Sâni³ de şu şekilde tanımlıyor:

وهو الذى لا يعرف الحق، ولا يعاند فيه ولا يوالى أحدا بعينه.

“Hakkı tanımayan, bu konuda inatlaşmayan, bizâtihi hiç birine sevgi beslemeyen kimselere müstaz'af denir.”

Allâme Muhammed Bâqır el-Meclisî de şunları söylüyor:

“Şunu bil ki, ekseri ulemâya göre; imamı tanımadığı gibi, inkâra da kalkışmayan ve bizâtihi hiç kimseye sevgi beslemeyen kimselere müstaz'af denir...” dedikten sonra Şehîd-i Evvel'in de bu şekilde tanımladığını belirtiyor. Ardından şöyle devam ediyor: “İbn İdrîs ise müstaz'af'ı, görüş ve mezheplerde âlimlerin ihtilâfından bir şey anlamayan, inançları nedeniyle hak ehline kin beslemeyen kimseler olarak tanımlamıştır. Konuyla ilgili haberlere en uygun düşen de bu tanımdır.”⁴

1- *es-Serâir*: I, 84. krş. II, 560

والمستضعف من لا يعرف اختلاف الناس في الآراء والمذاهب، ولا يبغض أهل الحق، بل لا إلى هؤلاء، ولا إلى هؤلاء، كما قال الله تعالى. وكل من أبغض الحق علي اعتقاده ومذهبه فليس بمستضعف، بل هو الذى ينصب العداوة لأهل الايمان. فأما الكافر: فمن خالف المؤمن والمستضعف، وهو الذى يستحق العقاب الدائم، والخلود في نار جهنم طول الأبد.

2- *Zikrâ'ş-Şîa fî Ahkâm'îş-Şerî'a*: I, 436-437

3- *er-Ravdat'ül-Behiyye*: I, 428, VI, 261 = On ciltlik tahkikli baskı & I, 43, II, 193 = İki ciltlik baskı

4- el-Meclisî, *Mir'ât'ül-Uqûl*: XI, 210

“Hak ile bâtilı ayırt edebilecek durumda bulunmayan müstaz’afarla, kendilerine huccet tamam olmayan kimseler, kâfir sayılmazlar.”¹

Muhammed Bâqır el-Meclisî’nin babası olan Muhammed Taqî el-Meclisî (el-Evvel) de, Şeyh Sadûq’un [*el-Faqîh*] adlı hadis kitabında (I, 105) yer alan “Müstaz’af üzerine kılınan cenaze namazı” konulu bir hadisin şerhinde, oğlunun bir önceki sözlerine benzer açıklamalarda bulunuyor ve ardından, az evvel geçen [e] şıklı “velâyet ehli” hadîsine yer veriyor.²

el-Meclisî’nin babası da şunları söylüyor:

“Birçok haberden (hadisten) de anlaşılacağı gibi, müstaz’af olanlar Allah’ın dilemesine kalmıştır. İster adâleti ile azap eder, isterse ihsanıyla merhamet eder. Rahmetinin genişliği dolayısıyla, onlara ve bilhassa kendi mezheplerinden başka mezhep bilmeyen câhillere, merhametiyle muâmele edecek olması, uzak ihtimal değildir.”³

Çağdaş müfessirlerimizden **Allâme Muhammed Hüseyin et-Tabâtabâî** de bu mevzuda, Nisâ sûresinin ilgili âyetlerinin tefsirinde şu bilgileri veriyor:

1- el-Meclisî, *Mir’ât’ül-Uqûl*: XI, 183

فالمستضعف الذى لا يمكنه التمييز بين الحق و الباطل ولم تتم عليه الحجة ليس بكافر.

2- bk. *Ravdat’ül-Mütteqîn*: I, 443

3- el-Meclisî (el-Evvel), *Ravdat’ül-Mütteqîn*: I, 423 [Şeyh Sadûq’un *el-Faqîh*’inin şerhi]

يظهر من الأخبار الكثيرة أن المستضعفين فى المشية، فإن شاء عنهم بعدله، و إن شاء رحمهم بفضله، وليس بمستبعد من سعة رحمته أن يرحمهم سيما الجاهلين الذين لا يعرفون مذهباً غير مذهبهم.

“Âyetten anlaşılacağı gibi, dînî bilgilerde cehâlet, insanın kendisinden kaynaklanmayan bir kusur ve zafiyetten ileri geliyorsa, bu durum Allah katında özür sayılır.

Bu durum şöyle açıklanabilir: Yüce Allah, dini bilmemeyi ve dînin hükümlerini egemen kılmaktan alı konmanın her türlüünü, ilâhî affın kapsamına girmeyen ‘zulüm’ olarak nitelendiriyor. Sonra müstaz’afları bu genellemenin dışında tutuyor, zayıf bırakıldıkları için de mazeretlerini kabul buyuruyor. Ardından onları ve başkalarını içine alacak bir sıfatla, yani karşılaştıkları engeli kendilerinden defedecek imkânı bulamamakla niteliyor.

Bu anlam, etrafı kuşatılmış bir yerde tutulan; bu nedenle dini bilen, dinin ayrıntılarından haberdar olan bir âlim bulunmadığı için dînî bilgileri öğrenemeyen, ya da (bu bilgilere sahip olsa bile) dayanılmaz ağır işkencelerden dolayı onları pratize etmenin bir yolunu bulamayan, bunun yanında düşünce zayıflığı, hastalık, bedensel noksanlık veya malî yetersizlik gibi bir olumsuzluk yüzünden bulunduğu yerden çıkamayan, İslâm yurduna hicret edip Müslümanlara katılamayan bir kimse için geçerli olduğu gibi, zihni dînî bilgiler bağlamında sabit gerçekleri kavrayamayan, düşünsel olarak hakka ulaşamayan, bu arada hakka karşı inatçılık edip asla kibirlenmeyen, hattâ hakkın net bir şekilde önüne konulması durumunda ona kesinlikle tâbi olacağı halde, değişik etkenler yüzünden hakkı algılayamayan bir kimse için de geçerlidir.

Müstaz’af işte budur. (Acziyeti yüzünden) çare bulabilecek, bir yol tutabilecek durumda değildir. O kişi, hak ve din düşmanları tarafından kılıç ve kırbaç zoruyla kuşatılıp çıkış yolu bulamadığı için bu duruma düşmüş değildir. Aksine onu başka faktörler zayıf düşürmüş, sonuçta kendisine gaflet musallat olmuştur. Gafletin olduğu yerde güçten, bu türden cehâletin oldu yerde de olanaktan söz edilemez.

Âyetin genel anlamlı mutlak açıklamasından çıkan sonuç budur. Bu duruma, başka âyetler de işâret etmektedir. Örneğin “Allah her ahsı, ancak gücünün yetti ölçüde mü-kellef kılar. Herkesin kazandı ı iyilik lehine, etti i kötülük de aleyhinedir.” [Baqara sûresi: 286 nolu âyet] Bu âyet gereği, hakkında gafil olunan şey, insanın gücü dâhilinde değildir. Yine bir mâni yüzünden insanın yapamadığı şey de onun gücü dâhilinde sayılmaz.

Baqara sûresinin bu âyeti, insanın gücünün üstündeki teklifi kaldırdığı gibi, mazeret yerlerini belirlemek ve mazereti bahaneden ayırt etmek için de genel bir ilke koymaktadır. Söz konusu ilke şudur: ‘Fiil, insanın kendi kazanımına dayanır. Şayet insan o fiilden alı konmuşsa, bu alı konuluştaki kendisinin bir payı yoktur.’

Şu halde, dinden bütünüyle habersiz olan veya dînin hak nitelikli bilgilerinden bir kısmını bilmeyen cahil birisinin bu cehâleti, kendisinin kusurundan veya kötü seçiminden kaynaklanıyorsa, bu terk etmişlik ona isnat edilir ve kendisi günahkâr olur. Şayet onun bu cehâleti kendi kusuruna veya buna yol açacak kimi öncüllere dayanmıyor; aksine onu cehâlete, gaflete ya da bir davranışı terke mecbur eden bu durum, kendi irâdesi hâricinde dış faktörlerden kaynaklanıyorsa, bu tarz bir terk ediş, kişinin tercihine isnat edilmez. Böyle bir kişi günahkâr, taammüden muhâlif, hakka karşı müstekbir ve göz göre göre inkârcı sayılmaz. Dolayısıyla böyle bir insan eğer iyilik kazanmışsa lehinedir, kötülük kazanmışsa aleyhinedir. Şayet kendisi bir şey kazanmamışsa, lehine veya aleyhine bir şey yok, demektir.

Bundan da anlaşılıyor ki, müstaz’af, herhangi bir iş kazancı olmadığı için, lehte ve aleyhte bir şeye sâhip olmayan, eli boş kişi gibidir. Böyle kimselerin durumu Allah’a kalmıştır. Nitekim, müstaz’aflarla ilgili ayetten sonra yer

alan “ te bunları, umulur ki Allah affeder; Allah çok affedici ve ba ı layıcıdır.” ayeti ile şu ayetten de anlaşılabilir: “Bir di erleri var ki, onlar da Allah’ın emrine bırakılmı lardır. O, onlara ya azap eder ya da onları affeder. Allah bilendir ve hikmet sahibidir.” [Tevbe sûresi: 106 nolu âyet]

Ve Allah’ın rahmeti gazabından öndedir.”¹

3. Bir kimse, ancak şu koşullarda “itikâdî” açıdan müstaz’af sayılabilir:

– **Âlimlerin görüş ayrılıklarını anlayacak, kavrayacak akıldan yoksun olmalıdır.**

Ulemânın çeşitli dînî konularda yaptıkları tartışmalardan, görüş ayrılıklarından bir şey anlamayan, gündeminde öyle şeyler bulunmayan, esasen bunları anlayacak, kavrayacak işlek akla bile sahip olmayan kimseler müstaz’af sayılır. Allah’ın sıfatları, peygamberin asıl misyonu, imâmet, namaz abdestinde ayakların durumu vs. konular, böyle kimseleri hiç mi hiç ilgilendirmez.

– **Kendisine hucet tamam olmaması gerekir.**

Bazıları yukarıdaki konulara karşı hakikaten ilgili, meraklı; aklen de kavrayabilecek durumda olabilir. İşte öyle kimseler, doğrular kendilerine doyurucu ve inandırıcı delillerle ispat edilmediği, o doğrularla ilgili kalplerinde oluşan bütün şüpheler teker teker giderilmediği sürece sorumlu sayılmazlar.

– **Nâsibî olmamalıdır.**

Yani Ehl-i Beyt’e alenen düşman kesilmemeli, içinde onlara karşı kin ve nefret taşımamalıdır. Olsa da, bu bilinçli bir ter-

1- et-Tabâtabâî, *el-Mîzân*: V, 51-52 [Türkçe çevirisi: V, 80-82]

cihten kaynaklanıyor olmamalıdır. Örneğin bir Hz. Ali'nin, bir İmâm Hüseyin'in; Allah'ın velî kulları olduklarını bile bile; onlara karşı kin ve nefret beslemenin mazereti olamaz.

Lâkin, onları farklı; yanlış tanıyanlar, yahut kendilerine yanlış tanıtanlar, elbette bu kapsamda değerlendirilemezler. Bilgi kirliliği yüzünden, Hz. Ali'nin bir "Allah ve peygamber düşmanı" olduğunu sanan bilinçsiz bir Müslüman'ın durumu, buna örnek olabilir.

– İnatçılık etmemelidir.

Bu, kuşkusuz tartışmalı konulara kulak veren, ilgilenen; kavrama melekesi yüksek olan kimselerle ilgili bir durumdur. Doğrularla ilgili bütün deliller kişinin önüne serildiği, artı bütün takıntıları giderildiği halde; hâlâ inatlaşıyor, göz göre göre red ve inkâr yolunu seçiyorsa, elbette o kişi bu durumdan sorumludur. Böyle bir durum yoksa, yani o konuda henüz gerçekten iknâ olmamışsa mazurdur.

Şeyh Muhammed Taqî et-Tusterî, Hz. Ali'nin (a.s) *Nehc'ül-Belâğa*'da yer alan yukarıdaki sözünü alâkalı şu açıklamayı yapıyor:

"Emîr'ul-Mü'minîn'in (a.s) bu sözü: 'Bir kimseye huccet ulaşsa; onu işitip kavrasa müstaz'af sayılmaz ve af kapsamına girmez. Dolayısıyla mazur değildir.' anlamındadır. Zira onun temiz evlâdı (a.s), hak ile bâtili ayırt edemeyen kimselere 'müstaz'af' dendiğini söylemişlerdir."¹

Buna göre, kendilerine huccet ulaşmayan (yani müstaz'af) kimseler mazurdur ve af kapsamına girerler.

1- Şeyh Muhammed Taqî et-Tusterî, *Behc'üs-Sabâğa fi Şerhi Nehc'il-Belâğa*: III, 397

4. Allah Sübhânehû ve Teâlâ "... **Umulur ki Allah onları ba ı - lar. Allah çok affedicidir, ba ı layıcıdır.**" [Nisâ sûresi: 99 nolu âyet] buyurarak, müstaz'af halkların sonuçta affedilecekleri müjdesini vermektedir. Yukarıda gördüğümüz, İmâm Ca'fer es-Sâdıq (a.s) kaynaklı [g] ve [h] şıklı hadisler de bu müjdeyi verir niteliktedir.

İmâm Muhammed el-Bâqır (a.s) da, müstaz'af statüsüne giren halkları "**Çocuklar ve çocuk akıllı erkeklerle kadımlar**" şeklinde tarif ettikten sonra, onların sorumluluk durumunu şöyle belirtir:

مرفوع عنهم القلم.

"Onlardan kalem kaldırılmıştır."¹

Bu, onların bir şey yapması gerekmiyor, demek değildir. Böyleleri, elbette bildikleri kadarıyla, akılları nispetinde iyi ameller işlemeli, bilinen büyük günahlardan kaçınmalıdırlar. İmâm Ca'fer es-Sâdıq'ın (a.s) yukarıda geçen [g] şıklı hadisi de buna işârettir.

5. Bütün halkları akledip kavrayamayacakları bir takım meselelerle meşgul etmek, her fırsatta imâmet, müt'a vb. konuları önlerine sürerek "dayatmacı" bir yol izlemek, hiç kusura bakmayın, Ehl-i Beyt'in yolu değildir. Bu tarz girişimler, bizleri "çekilmez" kılar, insanları kendimizden tiksindiririz. Tartışmanın akabinde, "kaynaklarımızı" toplayıp meclisten ayırdığımız anda, arkamızdan "Oh be; gitti de kurtulduk!" dedirtmememiz gerekir. Bu işin nezaket yönü.

1- el-Küleynî, II, 404; Şeyh Sadûq, *Meâni'l-Ahbâr*: II, 7; el-Qummî, *et-Tefsîr*: I, 149; et-Tabâtabâî, V, 57

el-Küleynî'nin isnâdı, aradaki meçhul bir râvî yüzünden, zayıf. Ama Şeyh Sadûq ile el-Qummî'nin isnatlarında bu durum yok. Kaldı ki, bilhassa Şeyh Sadûq'un senedinde hiçbir sorun yok.

Artı, istemeyen kişiye zoraki yedirmenin, konuyu kavramakta zorluk çekenin aklını zorlamanın ne manası var? Bir kişi, hal ve hareketiyle, “aklen” acziyet ve yetersizliğiyle “müstaz’aflar” zümresine dâhil olmuşsa, onlar da zaten Allah’ın rahmet ve mağfireti sonucu bağışlanıp cennete konulacaklarsa; bizim derdimiz ne?! Onların makamlarını mı yükseltmeye çalışıyoruz? Yoksa, kazara inkâra sürükleyip, kendilerini ellerindeki bu nimetten de mi mahrum bırakmak istiyoruz?!

Oniki imamların altıncısı olan İmâm Ca’fer es-Sâdıq (a.s) hazretlerinin, halk arasında müstaz’af bırakılmamasından duyduğu rahatsızlığa dâir hadislerin varlığından, kaçımız haberdar? Örneğin bunların birinde¹, “müstaz’aflar” konusunda kendisine sorulan bir soru üzerine, öfkesinden çıldırmışçasına bağırarak:

فترکتتم أحدا يكون مستضعفا؟ و أين المستضعفون؟

“Müstaz’af olacak birini mi bıraktınız?! Hani, nerede müstaz’af olanlar?...” buyurmuştur. Hz. İmam, bununla; hassas konuların olmadık yerlerde, olmadık kişilerle konuşularak, bu denli tabana yayılmasından endişe ettiğini apaçık belirtmiş olmuyor mu?

6. Allah’a hicret, O’nun yeryüzündeki hucetini tanımak; ona gönül verip yoluna koyulmakla başlar. Mü’minlerin Emîri Hz. Ali’nin yapmış olduğu konuşma bunu göstermektedir.

1- el-Küleynî, II, 404; Şeyh Sadûq, *Meânî’l-Ahbâr*: II, 7; et-Tabâtabâi, V, 59 = İsnâdı sahih bir hadis.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İMÂMİYYE ŞÎASI,
İMÂMETE İNANMAYAN
HERKESİ TEKFİR ETMEZ

İmâmiyye Şîası'nın tarih boyunca maruz kaldığı iftiralardan belki en büyüğü, kendileri gibi düşünmeyen, imâmet inancını benimsemeyen diğer bütün Müslümanları tekfir ettiği iddiasıdır.

Bu tür iddiaların, şayet maksatlı değilse, cehâletten, mektebi tanımamaktan kaynaklandığını göreceğiz. Bunun için, daha önce yaptığımız gibi, evvelâ konumuzla ilgili olarak, hadis külliyâtımızda yer alan çarpıcı hadislerden örnekler sunacak, ardından bir değerlendirme yapacağız.

01. Konuyla ilgili hadisler

a) Allâh'ın Rasûlü (s.a.a) Hz. Ali'yi imâmet makamına atandıktan sonra şöyle buyurdu:

فان جهله وعاداه فهو مشرك ، وان جهله ولم يعاده ولم يوال له عدوا فهو جاهل
وليس بمشرك.

“Bir kimse onu bilmez, buna rağmen düşmanlık ederse, o müşriktir. Bilmez, ama düşmanlık da etmez, onun düşmanına sevgi beslemezse; o sadece câhildir, müşrik değildir.”¹

1- Şeyh Sadûq, *Kemâl'üd-Dîn*: II, 413~414

b) Allâh'ın Rasûlü (s.a.a) Hz. Ali'yi imâmet makamına atadıktan sonra şöyle buyurdu:

إن الله عز وجل نصب عليا (عليه السلام) علما بينه وبين خلقه فمن عرفه
كان مؤمنا ومن أنكره كان كافرا ومن جهله كان ضالا ومن عدل بينه وبين
غيره كان مشركا ومن جاء بولايته دخل الجنة و من جاء بعداوته دخل النار .

“Şüphesiz ki Allah, kendisiyle kulları arasına alem (etrafında toplanılacak bayrak) olarak Ali'yi (a.s) dikivermiştir. Onu tanıyan Mü'min, inkâr eden kâfir olur. Bilmeyenler ise dâl (= çâresiz) sayılır. Kim de onunla bir başkasını denk tutarsa, müşrik olur. Ona sevgi besleyerek gelenler cennete, düşmanlıkla gelenlerse cehenneme girerler!”¹

c) Oniki imamların beşincisi olan İmâm Muhammed el-Bâqır (a.s) bu konuda şöyle buyuruyor:

إن الله عز وجل نصب عليا (عليه السلام) علما بينه وبين خلقه فمن عرفه
كان مؤمنا ومن أنكره كان كافرا ومن جهله كان ضالا ومن نصب معه شيئا
كان مشركا ومن جاء بولايته دخل الجنة و من جاء بعداوته دخل النار .

“Şüphesiz ki Allah, kendisiyle kulları arasına alem (etrafında toplanılacak bayrak) olarak Ali'yi (a.s) dikivermiştir. Onu tanıyan Mü'min, inkâr eden kâfir olur. Bilmeyenler ise dâl (= çâresiz) sayılır. Kim de onun karşısına bir başkasını dikerse, müşrik olur. Ona sevgi besleyerek gelenler cennete, düşmanlıkla gelenlerse cehenneme girerler!”²

1- et-Tûsî, *el-Emâlî*: s. 487

2- el-Küleynî, *el-Kâfî*: I, 437, II, 388-389; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil' üş-Şîa*: XXVIII, 353-354

d) Yine İmâm Muhammed el-Bâqır (a.s) buyuruyor ki:

إن عليا (عليه السلام) باب فتحه الله فمن دخله كان مؤمنا و من خرج منه كان كافرا و من لم يدخل فيه و لم يخرج منه كان في الطبقة الذين قال الله تبارك و تعالى لي فيهم المشيئة .

“Ali (a.s), şüphesiz Allah’ın açtığı bir kapıdır. O kapıdan giren Mü’min, çıkan kâfir olur. Girmediği gibi çıkmayanlarsa, Allah’ın “Onlara ben karar vereceğim” dediği tabakadan sayılır.”¹

e) İmâm Ca’fer es-Sâdıq (a.s) da şöyle buyuruyor:

إن الله (تعالى) جعل عليا (عليه السلام) علما بينه وبين خلقه ليس بينهم علم غيره فمن أقر بولايته كان مؤمنا ومن جحدته كان كافرا ومن جهله كان ضالا ومن نصب معه كان مشركا ومن جاء بولايته دخل الجنة و من أنكرها دخل النار .

“Şüphesiz ki Allah Teâlâ, kendisiyle kulları arasına alem (etrafında toplanılacak bayrak) olarak Ali’yi (a.s) dikivermiştir. Onun dışında bir başka bayrak yoktur. Şimdi, onun velâyetini kabul eden Mü’min, inadına karşı çıkan kâfir olur. Bilmeyenlerse dâl (= çâsesiz) sayılır. Kim de onun karşısına bir başkasını dikerse, müşrik olur. Ona sevgi besleyerek gelenler cennete, düşmanlıkla gelenlerse cehenneme girerler!”²

el-Keşşî ise yine İmâm Ca’fer es-Sâdıq (a.s) hazretlerinden şöyle bir rivâyet aktarıyor:

1- el-Küleynî, *el-Kâfî*: I, 437; el-Hurr, *el-Vesâil*: XXVIII, 354; Muhaddis en-Nûrî, *Müstedrek’ül-Vesâil*: XVIII, 173

2- et-Tûsî, *el-Emâlî*: s. 410

إن عليا إمام فرض الله طاعته من عرفه كان مؤمنا ومن جهله كان ضالا ومن رد عليه كان كافرا.

“Gerçekten Ali, öyle bir imamdır ki; Allah ona itaati farz kılmıştır: Onu tanıyanlar Mü’min, bilmeyenler dâl (= çâresiz) olur. Reddedenler ise kâfir sayılır.”¹

f) Yine İmâm Ca’fer es-Sâdıq (a.s) da şöyle buyuruyor:

من عرفنا كان مؤمنا و من أنكرنا كان كافرا. ومن لم يعرفنا و لم ينكرنا كان ضالا حتى يرجع إلى الهدى الذى افترض الله عليه من طاعتنا الواجبة. فإن يت علي ضالته يفعل الله به ما يشاء .

“Bizi tanıyan Mü’min, inkâr eden kâfir olur. Bizi tanımadığı gibi, inkâr da etmeyen ise; Allah’ın kendilerine farz kıldığı, zaten gerekli olan ‘bize itaat’ yoluna dönene dek dâl (= çâresiz) sayılır. Şayet biri çaresizken ölürse, Allah ona dilediğini yapar.”²

g) İmâm Mûsâ el-Kâzım (a.s) ise şöyle buyuruyor:

إن عليا (عليه السلام) باب من أبواب الهدى فمن دخل من باب على كان مؤمنا ومن خرج منه كان كافرا ومن لم يدخل فيه ولم يخرج منه كان فى الطبقة الذين لله فيهم المشيئة .

“Ali (a.s), şüphesiz hidâyet kapılarından bir kapıdır: Ali’nin kapısından giren Mü’min, çıkan kâfir olur. Girmediği gibi çıkmayanlar ise, Allah’ın dilemesine kalmış tabakadan sayılır.”³

1- el-Keşşî, *er-Ricâl*: s. 722~723

2- el-Küleynî, *el-Kâfî*: I, 187; el-Hurr el-Âmilî, *el-Vesâil*: XXVIII, 352

3- el-Küleynî, II, 388; el-Hurr el-Âmilî, XXVIII, 354

h) İmâm Ali Rızâ (a.s) ise şöyle buyuruyor:

إن عليا (عليه السلام) باب من أبواب الجنة فمن دخل بابه كان مؤمنا و من خرج من بابه كان كافرا و من لم يدخل فيه و لم يخرج منه كان في الطبقة التي لله فيها المشيئة .

“Ali (a.s), şüphesiz cennet kapılarından bir kapıdır: Onun kapısından giren Mü’min, çıkan kâfir olur. Girmediği gibi çıkmayanlar ise, Allah’ın dilemesine kalmış tabakadan sayılır.”¹

02. De erlendirme

1. Mü’minlerin Emîri Hz. Ali (a.s) ilâhî bir talimat sonucu, Allah Rasûlü (s.a.a) tarafından bu ümmetin başına getirilmiş, imâmet ve rehberiyet makamına atanmıştır.

2. Mü’minlerin Emîri Hz. Ali (a.s), insanların etrafında toplanmalarını sağlamak üzere, Allah tarafından yeryüzüne dikilmiş bir **alem**, bir bayrak mesabesindedir. Bu durumun kimi rivâyetlerde **kapıya** teşbih edilmesi, sonuç itibariyle aynıdır.

Dolayısıyla, kurtuluşa ermek isteyen kişiler o bayrağın altında toplanacaklar, cennete girmeyi arzulayan Mü’minler, o kapıdan gireceklerdir; girmeleri gerekir. Ali (ve genel anlamda Ehl-i Beyt) dışında, altında toplanılabilecek bir başka bayrak, ya da cennete götüren başka bir kapı yoktur.

3. Bilinçli bir tercih sonucu, kendi iradesiyle Hz. Ali’nin imâmetini kabul edenler **Mü’min**, inkâr edip inâdına karşı çıkanlar ise **kâfir**dir. Buradaki kâfir ile, Hz. Ali’nin karşısına

1- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 389; el-Hurr el-Âmilî, *el-Vesâil*: XXVIII, 354

bir başkasını diken **müşrikler**, birbirlerinden çok da farklı değildir. Bundan kasıt ise, hem Ali'nin hem de ötekilerin imâmet ve hilâfetini meşru sayanlardır. Tıpkı Allah'ın yanı sıra başka tanrıların da olduğuna inananlar gibi. O Allah'a şirk koşturmak, bu ise imâmet makamına şirk koşturmadır.

Hz. Ali'nin Allah'ın Elçisi (s.a.a) tarafından imâmet makamına atandığına inanan bir Mü'min için, bundan tabii bir durum olamaz. Aksi halde bu, bir peygamber ile onun karşısına dikilen düşmanını birlikte, aynı kalple sevmeye benzer. Ne tuhaf bir durum değil mi?!

4. İnanmadığı gibi inkâr da etmeyen, konunun önemini idrak etmekten bile aciz olan kimseler ise "dâl" kategorisine girerler. Yani çaresiz, şaşkın, yolunu kaybetmiş, ne edeceğini bilemeyen "müstaz'af"lardır.

5. Hz. Ali'nin ümmet üzerindeki velâyet hakkını kabul edip inanan Mü'minler cennete, inadına, göz göre göre inkâr eden kâfirler ise cehenneme gideceklerdir. Dâl, bir diğer adıyla müstaz'af grubuna giren gariban kullar ise, Allah'ın dilemesine kalmıştır. Beklenen ve umulan o ki, sonunda Allah onlara da rahmet ve mağfiret kapısını açacak, cennetine koyacaktır.

Müstaz'af kategorisine giren gariban kulların, neticede cennete gireceklerini, bir önceki bölümün [4] numaralı açıklamasında izah etmiştik. Orada İmâm Ca'fer es-Sâdıq (a.s) kaynaklı [g] ve [h] şıklı hadislerin bu müjdeyi verdiği; bu arada babası İmâm Muhammed el-Bâqır'ın (a.s) da, "*Öylelerinden kalem kaldırılmıştır.*" buyurduğunu aktarmıştık.

İmâm Ca'fer es-Sâdıq'ın (a.s) has öğrencilerinden Zürâra'nın anlattıklarına göre, birisi İmâm Ca'fer'e "**Kim iyilikle gelirse ona on katı var!**" [En'âm sûresi: no: 160] âyetini hatırlatarak,

ona “bu durumun imameti kabul etmeyenler için de geçerli olup olmadığını” soruyor. Hz. İmâm:

لا، إنما هذه للمؤمنين خاصة.

“Hayır! Bu durum sadece Mü’minler için geçerli.” buyuruyor. Bunun üzerine orada oturmakta olan Zürâra, “Orucunu tutan, namazlarını kılan, haramlardan sakınan, güzel ahlâklı; ama imamı tanımadığı gibi, düşmanlık da etmeyen kimseler ne olacak?” deyince, İmâm:

إن الله يدخل أولئك الجنة برحمته.

“Kuşkusuz, Allah öyle kimseleri rahmetiyle cennete koyacaktır.” buyurarak sözünü bitirdi.¹

6. Ehl-i Beyt yolunda, Hz. Ali’nin imametini kabul etmeyenler mutlak sûrette tekfir edilmez. Bunun koşullarını yukarıda belirttik. Yani tekfir için, bilinçli bir tercih, kendi irâdesiyle karar vermek gerekir. Daha açık bir ifadeyle, imameti kabul etmemek “**inadına**” ve “**göz göre göre**” olmadıkça, tekfiri gerektiren bir durum değildir.

Yukarıdaki hadislerde, cehâlet ve şaşkınlığından kaynaklanan sebeplerle, Hz. Ali’nin imâmetini kabul etmeyen kimselerin “Mü’min” ya da “kâfir” kategorisine girmemekle birlikte, öylelerinin “müstaz’afklar” olarak cennete girecekleri açık bir dille ifade edilmiştir.

Oniki imamların beşincisi olan İmâm Muhammed el-Bâqır (a.s), Saqîfe’de Halîfe Ebûbekr’e biât edenlerin durumlarıyla ilgili yaptığı bir konuşmasında şöyle buyuruyor:

1- el-Berqî, *el-Mehâsin*: I, 158; el-Meclisî, *el-Bihâr*: XXVII, 183, LXIX, 162; et-Tabâtabâi, VII, 392

و إنما هلك الذين ركبوا ما ركبوا فأما من لم يصنع ذلك ودخل فيما دخل فيه الناس علي غير علم ولا عداوة لأمير المؤمنين (عليه السلام) فإن ذلك لا يكفره ولا يخرج منه من الإسلام.

“O gün suçu sadece kendileri irtikap edenler helâk olmuştur. O suçu bizzat kendisi işlemeyen ve bilmeksizin toplumun gittiği yoldan giden; bu arada Emîr’ul-Mü’minîn’e (a.s) düşmanlık etmeyen kimselere gelince; bu durum onları asla kâfir yapmaz ve İslâm dâiresinden çıkarmaz.”¹

Hadis, esasen küfür olan bir davranışı, bilinçsizce, salt “sürü” psikolojisiyle işleyen kişinin kâfir olamayacağını apaçık gözler önüne sermektedir. Kâfir olabilmesi için, “küfür” nitelikli o davranışı kendi irade ve tercihiyle işlemesi, bunu bilerek, inadına yapması gerekir.

Not: Bu hadis-i şerîf sayesinde, İmâmiyye Şîası’na atılan bir çamur daha kendiliğinden yere düşüvermekte, hakikat apaçık ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki:

Ehl-i Beyt mektebi (İmâmiyye Şîası), yüzyıllardır sahâbenin tamamını tekfir etmekle suçlanmıştır; hâlâ da suçlanmaktadır. Oldu bitti, hep “çamur atma” siyasetiyle beslenen kimi çevreler, Ehl-i Sünnet hadis kaynaklarında yer alan onlarca sahih hadisi görmezden gelerek, yine de iftirâ kampanyalarını sürdürmüşlerdir.

Oysa, bu yaklaşımın Ehl-i Beyt (İmâmiyye Şîası) mektebiyle yakından uzaktan hiçbir ilgisi yoktur. Doğrusu, bu konuda Şîa hadis külliyâtında, “üç beş kişi” dışında herkesin küfre düştüğüne ilişkin bazı rivâyetler² yok değil. Ancak:

1- el-Küleynî, *el-Kâfi*: VIII, 246 [= *er-Ravda*] = İsnâdı sahih bir hadis.

2- bk. Çuhacioğlu, *Sahâbenin Adâleti ve Ebû Hüreyre*: s. 221~222

Evvelâ, bu hadisler, Ehl-i Sünnet hadis külliyyâtında, tevâtüre varan, gayet sağlam yollardan rivâyet edilen “irtidât hadisleri”¹ ile birebir örtüşmektedir. Dolayısıyla, sadece Buhârî ile Müslim’de², tam on sahâbî³ kanalıyla rivâyet edilen o hadislere getirilen izahlar / kurtarma operasyonları, bu hadisler için de neden geçerli olmasın?!

İkincisi, söz konusu hadislerin çoğu, rivâyet teknikleri açısından zaten şâibelidir.

Üçüncüsü, bu hadisler, buradaki Saqîfe hadîsi dâhil, daha pek çok sahih hadislere⁴ aykırıdır.

1- Rivâyete göre; Hz. Peygamber’e (s.a.a) bir gün cennet ve cehennemden manzaralar gösterilir. Kendisi “Kevser” havuzu başında sevenlerini beklemektedir... Tam o sırada, oldukça kalabalık bir grubun cehenneme sevk edildiğini görür. Onları hemen tanıyan Hz. Peygamber (s.a.a): “Allahım! Onlar benim ashâbım!” diyerek telaşa kapılınca; görevli melek kendisine şu cevabı verir:

“Evet, ama onların senden sonra neler ihdâs ettiklerini (= dinden olmayan nice şeyleri dine soktuklarını) bilmiyorsun sen!”

Hadisi, sahâbeden tam yirmi kişi rivâyet ediyor.

Hadislere “irtidât hadisleri” denmesinin sebebi, sahâbeden birçoğunun Hz. Peygamber’den (s.a.a) hemen sonra irtidât edeceğine açık yer vermesindedir.

“İrtidât hadisleri” hakkında detaylı bilgi için bk. Çuhacıoğlu, *Sahâbenin Adâleti ve Ebû Hüreyre*: s. 188-193

2- Buhârî, *es-Sahîh*: enbiyâ, 11, 49, meğâzî, 37, tef. Mâide, 14, tef. Enbiyâ, 1, rîqâq, 45, 53, fiten, 1; Müslim, *es-Sahîh*: tahâret, 37, 39, salât, 53, fedâil, 26-29, 32, 40, cennet, 58

3- Abdullâh b. Mes’ûd, Abdullâh b. Abbâs, Enes b. Mâlik, Huzeyfe b. Yemân, Ebû Saîd el-Hudrî, Ebû Hüreyre, Berâ b. Âzib, Ümmü Seleme annemiz, Âişe annemiz ve Esmâ bt. Ebîbekr.

4- Söz konusu hadisleri görmek için bk. Çuhacıoğlu, *Sahâbenin Adâleti ve Ebû Hüreyre*: s. 224-225

Dördüncüsü, Şîa'nın, bu rivâyetlere dayanarak, üç beş kişi dışında bütün sahâbeyi tekfir ettiği görülmüş değildir. Bu da gösteriyor ki; Şîa âlimleri bu hadislerin gereğiyle aslâ amel etmemişlerdir. O bakımdan, bu tarz hadisler, amelen "met-rûk" kabilinden rivâyetlerdir.

Son olarak, Ehl-i Beyt âlimleri, buradaki "irtidât" sözcüğünü "dinden çıkmak" olarak anlamamışlardır. Bu manada irtidât eden sahâbe sayısı oldukça azdır. Maksat İslâm'ın yüklediği temel sorumluluklara duyarsız kalmak, Allah ve Rasûlü'ne verilen ahitleri bozmak, dinden olmayan şeyleri dine sokmak ve bilhassa Hz. Peygamber'in (s.a.a) imâmet vb. konularda siyâsî talimatlarını kulak ardı etmektir.

III. Muallim olarak bilinen Mîr Dâmâd Muhammed Bâqır el-Huseynî¹, İmâm Humeynî² ve Üstat Ca'fer Sübhânî³; olaya bu şekilde yaklaşan Şîa âlimlerinden sadece bir kaçı.

Sözün özü, İmâmiyye Şîası, o gün Ali'yi bırakıp Ebûbekr'e bîat eden sahâbenin hepsini tekfir etmez. Onlardan sadece, Hz. Peygamber'in (s.a.a) **Ğadır-Hum** günü, Ali'yi kendisinden sonra "imâmet" makamına atama talimatını duyup alan ve buna rağmen, inadına inkâr yolunu seçenleri tekfir eder. Bunların sayısı, öyle sanıldığı gibi, çok değildir.

Yoksa, o gün "sürü" psikolojisiyle hareket ederek Halife'ye bîat eden, belki Saqîfe'de olup bitenleri idrak bile edemeyen sahâbeyi tekfir etmek, asla Ehl-i Beyt'in yolu değildir.⁴

1- *Şerhu Ricâl'il-Keşşî*: s. 48, 51

2- *Kitâb'ut-Tahâre*: III, 329-330

3- *el-Milel ven-Nihal*: VI, 406-412

4- Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Çuhacıoğlu, *Sahâbenin Adâleti ve Ebû Hüreyre*: s. 215-226

BE NC BÖLÜM

İMÂMETE İNANMAYANLAR
HAKKINDA
ŞİA ÂLİMLERİNİN GÖRÜŞÜ

Geçen bölümde, İmâmiyye Şîası'nın "imâmet" inancıyla ilgili maruz kaldığı iftiralara, hadis külliyâtımızdan hareketle cevap vermeye, endişeleri gidermeye çalıştık.

Şimdi ise, kronolojik sırayla, mektebin en büyük âlimlerinin konumuzla ilgili önemli tespit ve değerlendirmelerine yer verecek, peşinden akla gelebilecek soruların çözümü için gayret göstereceğiz.

01. Şeyh Müfid (-413 h / 1022 m)

"İslâm ehlinde müstaz'af bir bayanla, kendisi hakikati biliyor olmasa da, evlenmekte beis yoktur. Zira, kişiyi İslâm dîninden ancak inatçılık çıkarır."¹

Müstaz'af kategorisine giren Müslüman bir bayanla evliliğe izin veren² Şeyh Müfid'in, Ehl-i kitap olan (Yahûdî ve Hiris-

---

1- Şeyh Müfid, *el-Muqni'a*: s. 501

ولا بأس بنكاح المستضعفة من أهل الإسلام وإن لم تكن عارفة بالحق لأنها لا تخرج من
الملة إلا بالعناد.

2- Üstelik Şeyh Müfid, nâsıbı olmamak kaydıyla, farklı bir Müslüman'a kız verilmesine bile –kerâhetle birlikte– cevaz veriyor. (bk. İbn Fehd el-Hillî, *el-Mühezzeb*: III, 301-302; Şehîd-i Sâni, *er-Ravdat'ül-Behiyye*: V, 236 = On ciltlik baskı & II, 100 = İki ciltlik baskı)

tiyan) kadınlarla evliliğe karşı çıktığı¹ da bilinirse, konu galiba daha iyi anlaşılır.

02. Ebû Ca'fer et-Tûsî (-460 h / 1067 m)

“İtikatta muhâlif olan kadınlarla evlenmek câiz değildir. Ancak, kadın müstaz'af ise, nasbına (= Ali'ye düşmanlık) ve haktan saptığına dâir bir şey de bilinmiyorsa; o vakit durum değişir.”²

Bu arada, müstaz'af kategorisine giren Müslüman bir bayanla evliliğe izin veren Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin de, tıpkı Şeyh Müfid gibi, Ehl-i kitap olan kadınlarla evliliğe karşı çıktığı³ da bilinmeli.

İmâmiyye Şîasından olan birisinin muhâlif, örneğin Sünnî düşünceye sâhip bir kadınla evliliği konusuna, bir sonraki başlık altında tekrar döneceğiz.

03. İbn İdrîs el-Hilî (-598 h / 1202 m)

“Müstaz'af, görüş ve mezheplerde âlimlerin ihtilâfından bir şey anlamayan, hak ehline, daha doğrusu ne bunlara, ne de şunlara; (yani hiç birine) kin beslemeyen kimselere verilen isimdir. İtikâdı ve mezhebi yüzünden hak ehline kin besleyen hiç kimse müstaz'af değildir. Bilakis onlar

1- Şeyh Müfid, *el-Muqni'a*: s. 508

2- Şeyh et-Tûsî, *en-Nihâye*: s. 463

لا يجوز أن يتزوج من يخالفه في الاعتقاد، إلا إذا كانت مستضعفة ولا يعرف منها نصبا ولا انحرافا عن الحق.

Şeyh et-Tûsî, benzer ifâdelere sayfa 458'de de yer veriyor.

3- Şeyh et-Tûsî, *et-Tehzîb*: VII, 296, *el-Hilâf*: IV, 311, 335, *el-Mebsût*: IV, 209, *en-Nihâye*: s. 457

iman ehline düşmanlık eden nâsibîlerdir. Kâfir ise; Mü'min ve müstaz'afın dışında kalan kimselerdir. Dâimî cezâya ve ebediyen cehennem ateşinde kalmaya müstahak olan da odur."¹

İbn İdrîs el-Hillî, "müstaz'af" konusundaki bu açıklamasıyla, İslâm mezheplerinden tamamen habersiz, ulemanın ne ittifak ettiği, ne de ihtilâfa düştüğü konulardan hiçbir şey anlamayan, bu konularda hiçbir alt yapısı bulunmayan câhillerle, itikadı yüzünden kimseyle bir derdi olmayan gariban Müslüman halkların cennetlik olduklarına inanıyor.

İbn İdrîs el-Hillî, tıpkı Şeyh Müfîd ile Ebû Ca'fer et-Tûsî gibi, esasen kitap ehli kadınlarla nikâhlanmaya karşı olmasına² rağmen, müstaz'af olan Müslüman kadınlarla evliliğe cevaz veriyor.³

04. Şehîd-i Evvel (-786 h / 1384 m)

"Hakkı tanımadığı gibi, bu konuda inatlaşmaya da girmeyen ve bizzât hiç kimseye sevgi beslemeyen kimselere müstaz'af denir."⁴

1- *es-Serâir*: I, 84. "Müstaz'af" kavramının daha kısa bir tanımı için bk. II, 560

والمستضعف من لا يعرف اختلاف الناس في الآراء والمذاهب، ولا يبغض أهل الحق، بل لا إلى هؤلاء، ولا إلى هؤلاء، كما قال الله تعالى. وكل من أبغض الحق علي اعتقاده ومذهبه فليس بمستضعف، بل هو الذي ينصب العداوة لأهل الايمان. فأما الكافر: فمن خالف المؤمن والمستضعف، وهو الذي يستحق العقاب الدائم، والخلود في نار جهنم طول الأبد.

2- İbn İdrîs el-Hillî, *es-Serâir*: II, 541, 620~621

3- İbn İdrîs el-Hillî, *es-Serâir*: II, 559~560

4- *Zikrâ's-Şîa fi Ahkâm'iş-Şerî'a*: I, 436~437

وهو الذي لا يعرف الحق، ولا يعاند فيه ولا يوالى أحدا بعينه

“Şehîd-i Evvel” olarak bilinen Muhammed b. Mekkî el-Âmilî, müstaz’af kavramına yüklediği bu anlam ile; hak ve hakikatten habersiz, hak nedir, bâtil nedir bilmeyen, gerçeklerle karşılaştığında inatlaşmayan, kimleri sevip kimleri sevmediği pek belli olmayan; daha doğrusu sevdiği ya da sevmediği kişileri tanımayan Müslümanları “müstaz’af” kategorisine sokarak, bu niteliklere sâhip olan herkesin âhirette kurtuluşa ereceğini belirtmiş olmaktadır.

05. Muhaqqıq el-Kerkî (-940 h / 1533 m)

“Müstaz’af, âlimlerin mezhebî ihtilâflarından bir şey anlamayan, hak ehline, inançları nedeniyle kin beslemeyen kimselere denir.”¹

el-Kerkî’nin bu tanımı yaparken, az yukarıdaki İbn İdrîs el-Hillî’den etkilendiği açıktır. Şu halde, İslâm’da tartışmalı konulardan habersiz, gündeminde bu türden şeylere yer vermeyen Müslümanlar, ona göre de kurtuluşa erecektir.

06. Şehîd-i Sâni (-965 h / 1598 m)

Şehîd-i Sâni Zeynüddîn b. Ali el-Âmilî de, Şehîd-i Evvel’in yukarıdaki sözlerini kelimesi kelimesine tekrar ediyor.² Dolayısıyla bu konuda onunla aynı görüşte.

Üstelik Şehîd-i Sâni, kitap ehli olanlarla dâimî nikâha karşı çıkarken³, diğer İslâm mezheplerinden Ehl-i Beyt’e kin güt-

1- *er-Resâil*: III, 340. Ayr. bk. *Câmi’ul-Meqâsıd fi Şerh’il-Qavâ’id*: I, 425

المستضعف: من لا يعرف اختلاف الناس في المذاهب ولا يبغض أهل الحق علي اعتقادهم.

2- *er-Ravdat’ül-Behiyye*: I, 428, VI, 261 = On ciltlik tahkikli baskı & I, 43, II, 193 = İki ciltlik baskı

3- Şehîd-i Sâni, *Mesâlik’ül-Efhâm*: VII, 358~360

meyen müstaz'af Müslümanlara kız vermeye bile yeşil ışık yakmakta¹; yine kitap ehlinin kestiği yenmez derken, her zamanki gibi, nâsibî olmayan diğer Müslümanların kestiğine cevaz vermektedir.²

07. Muhaqqıq el-Erdebîlî (-993 h / 1585 m)

el-Erdebîlî, dinde inkârı küfrü gerektiren “zarûrî” hükmün ne demek olduğunu şu sözlerle açıklıyor:

“Görünen o ki, inkâr eden kişiyi küfre sokan zarûrî hükümlerden kasıt, o kişinin dinden olduğunu (vicdanen) yakînen bildiği şeylerdir. Bu bilgi, doğruluğu kesin olan delillere dayansa ve o hüküm üzerinde icmâ olmasa da; durum böyledir.

Zira açık olan şu ki, o kişi, söz konusu hükmün dinden olduğunu yakînen bildiği halde; hem şerîatı, hem de – örneğin o konuda– Peygamber’in (s.a.a) doğru sözlülüğünü inkâr ettiği için küfre düşmüştür.”³

Muhaqqıq el-Erdebîlî’ye göre, dînî bir hükmü inkâr etmenin küfrü gerektirmesi için, o hükmün dînînin bir parçası olduğu konusunda kişinin kesin bilgi sâhibi olması gerekir. O hüküm esasen dînînin en önemli parçalarından biri olsa bile, kişi bu konuda tümünden bilgisiz ise, hatta dinde öyle bir konunun

1- Şehîd-i Sâni, *Mesâlik’ül-Efhâm*: VII, 401~403

2- Şehîd-i Sâni, *er-Ravda*: VII, 208~211 = On ciltlik tahkikli baskı & II, 266~267 = İki ciltlik baskı, *el-Mesâlik*: XI, 451~469

3- el-Erdebîlî, *Mecma’ul-Fâide*: III, 199. Ayr. bk. I, 283

والظاهر ان المراد بالضرورى الذي يكفر منكروه: الذي ثبت عنده يقينا كونه من الدين ولو كان بالبرهان، ولم يكن مجمعا عليه، إذ الظاهر ان دليل كفره، هو انكار الشريعة وانكار صدق النبي صلي الله عليه وآله مثلا في ذلك الامر مع ثبوته يقينا عنده.

varlığına kuşkuyla bakıyorsa, onu inkâr etmek kişiyi küfre sokmaz.

Doğrusu imâmet, elbette dînimizin bir parçasıdır. Üstelik en önemli parçalarından birisidir. Ama bu bilenler için böyledir. Allah'ın Rasûlü'nün (s.a.a) Hz. Ali'yi kendisinden sonra imâmet makamına atadığı konusunda kesin bilgiye ulaşan, bu konuda hiçbir tereddüdü kalmayan bir kişi, buna rağmen inkârcı olursa; elbette bu durum kendisini küfre sokar. Çünkü o kişi, bu durumda, Hz. Peygamber'den bizzat, doğrudan işittiği halde inkâr eden kişiden farksızdır. Yani bununla Hz. Peygamber'i yalanlamış sayılır.

Durum böyle değil de; o konuda bir şey bilmiyor ya da bazı tereddütleri varsa, küfür hâli gerçekleşmez.

Muhaqqıq el-Erdebîlî, buna paralel olarak; nâsibî olmayan muhâlif bir Müslüman'a kız dahi verilebileceğini¹ belirtiyor.

08. Allâme el-Meclisî (-1111 h / 1699 m)

Allâme Muhammed Bâqır el-Meclisî'nin, el-Küleynî'nin "*el-Kâfi*"si üzerine yazmış olduğu 26 ciltlik şerhte, konumuzla ilgili pek çok önemli değerlendirmesi var.

Allâme el-Meclisî'nin konuyla ilgili bir değerlendirmesine, İkinci Bölüm'ün değerlendirmeleri arasında yer vermiştik. Hatırlanacağı üzere Allâme el-Meclisî şöyle diyordu:

"Görünen o ki, Zürâra², hak fırka İmâmiyye'den akâidi sahih olanlar dışında kimsenin cennete giremeyeceğini düşünüyordu. İmâm Ebû Ca'fer (a.s) ise, muhâliflerden

1- el-Erdebîlî, *Zübdet'ül-Beyân*: s. 530

2- Zürâra'nın kişiliği hakkında daha önce bilgi vermiştik.

bir kısım müstaz'afaların ve kendilerine hucdet tamam olmayan kimselerin, zayıf akıllı olmaları ya da İslâm ve İman diyârından uzak kalmaları vs. sebeplerle, cennete girebileceğine inanıyordu.”¹

Oniki imamın beşincisi olan İmâm Muhammed el-Bâqır hazretlerinin (a.s), Saqîfe'de Ebûbekr'e bîat edenler konusunda yaptığı bir konuşmayla² ilgili olarak şu notu düşüyor:

“İmâm (a.s) bu hükmü, Emîr'ul-Mü'minîn ile ilgili nassı (= Hz. Peygamber'in açık talimatını) duymayan, ona kin ve nefret beslemeyen ve düşmanlık da yapmayan kimselere tahsis etmiştir. Şu halde bunlardan birini kim işlerse, Peygamber'in (s.a.a) sözünü inkâr etmiş ve böylece apaçık küfre düşmüş olur. Artık onun, İslâm hükümlerine dâir hiçbir şeyi kalmaz. (Yani, İslâm ile olan bütün bağlarını koparı verir.)”³

Allâme el-Meclisî, *Usûl-ü Kâfî*'de (II, 385) yer alan 7 numaralı hadîsin şerhinde diyor ki:

“Buradaki Mü'min'den kasıt, İmâmiyye mezhebine mensup olup büyük günahlardan sakınan, küçük günahlarda ısrar etmeyen kimsedir. Kâfirden kasıtsa, akli mükemmel olan, hucdet kendisine tamam olduğu ve davet kendisine ulaştığı halde; tevhîd, nübüvvet, imâmet ya da meâd (âhiret) gibi; usûl-ü dinden olan bazı inançlarını ihlal e-

1- el-Meclisî, *Mir'ât'ül-Uqûl*: XI, 107

2- Bu konuşmaya az yukarıda, bir önceki bölümün [6] nolu açıklamasında yer vermiştik.

3- el-Meclisî, *Mir'ât'ül-Uqûl*: XXVI, 334

و خص عليه السلام هذا بمن لم يسمع النص علي أمير المؤمنين ولم يبغضه، ولم يعاده فإن من فعل شيئا من ذلك فقد أنكر قول النبي صلي الله عليه وآله و كفر ظاهرا أيضا، و لم يبق له شيء من أحكام الإسلام.

den, bu arada taassubu (körü körüne inatlaşmayı, bağnazlığı) da elden bırakmayan kimsedir.

Bu durumda orta bir sınıf oluşmaktadır. İmâmiyye mektebinden olup da büyük günah (= kebâir) işleyenler, âmmeden¹ olan müstaz'aflar ve kendilerine hucet tamam olmayan diğer fırkalar bu sınıfa dâhildir. Bunların cehenneme girmeleri de muhtemeldir, girmemeleri de. Bunlar Mü'min ile kâfir arasında, ortada bulunan kimselerdir."²

Bir önceki bölümde, İmâm el-Kâzım'dan (a.s) gelen [g] şıklı hadisin şerhinde, Mü'min ile kâfir dışında kalan üçüncü grup hakkında da şunları söylüyor:

"Fâsık Şîiler, müstaz'aflar ve buna benzer halklar bu üçüncü kısma girer. Davetten haberdar olan ve kendilerine hucetin tamam olduğu kişilerin, Ali'nin kapısından girmemesi tabii ki küfürdür. Ve bu durumda olanlar mazur değildir."³

1- **Âmme**, genelde İmâmiyye mezhebine mensup olmayan diğer Müslümanlar için kullanılan bir terimdir. Lâkin bazen özelde, sadece Sünnî Müslümanlar için de kullanılır.

2- el-Meclisî, *Mir'ât'ül-Uqûl*: XI, 115

المراد بالمؤمن هنا الإمامي المحتجب للكبائر الغير المصر علي الصغائر، وبالكافر من اختل بعض عقائده إما في التوحيد أو في النبوة أو في الإمامة، أو في المعاد أو في غيرها من أصول الدين، مع تعصبه في ذلك و إتمام الحجّة عليه لكمال عقله و بلوغ الدعوة إليه، فحصلت هنا واسطة هي أصحاب الكبائر من الإمامية و المستضعفون من العامة، و من لم تتم عليهم الحجّة من سائر الفرق، فهم يحتمل دخولهم النار و عدمه، فهم وسائط بين المؤمن و الكافر...

3- el-Meclisî, *Mir'ât'ül-Uqûl*: XI, 123

وكان فساق الشيعة و المستضعفين و أشباههم داخلون في القسم الثالث، و أما من بلغته الدعوة و تمت عليه الحجّة فعدم الدخول فيه كفر وهو غير معذور.

Birinci bölüm'de, İmâm es-Sâdıq'tan (a.s) gelen [c] şıklı hadîsin şerhinde de şu açıklamayı yapıyor:

“Hadis, câhillerin birçok yerde mazur olduklarına delildir. Nitekim Ali'nin (a.s) imâmetini bilmeyen, bu hususta kendisine hucdet tamam olmayan birisi, yerinde durur da inkâra kalkışmazsa, küfre düşmez.

O kişi müstaz'af lar zümresine dâhil olur. Öyleleri Allah'ın dilemesine kalmıştır; umulur ki Allah'ın rahmeti ona ulaşır. Dînin usul ve furûuna dâir diğer meselelerde câhil olanlar da bunun gibidir.”¹

Allâme el-Meclisî, yaptığı bu doyurucu açıklamalarıyla, şunların altını çizmiş bulunuyor:

– Hz. Ali'nin imâmetini inkâr edenler, mutlak sûrette tekfir edilemez. Bunun için bilerek, göz göre göre, inadına inkârcı olması gerekir.

– Bu vb. konularda, çeşitli nedenlerle kesin bilgiye ulaşamadığı için aklen ve vicdanen ikna olmayanlar, yani kendilerine hucdet tamam olmayan kimseler ve müstaz'af halklar her zaman mazurdur.

– Kendilerine hucdet tamam olmayan kimseleri ve müstaz'af halkları, Allah rahmet ve mağfireti ile kuşatıp cennetine koyacaktır.

1- el-Meclisî, *Mir'ât'ül-Uqûl*: XI, 123-124

و هو (أى الإمام على عليه السلام) باب رحمة فتحه الله للعباد، و يدل على أن الجاهل معذور في أكثر الموارد، كمن جهل إمامة على عليه السلام و لم تقم عليه حجة إذا وقف و لم ينكره لم يكفر و دخل في المستضعفين، و هو في مشية الله فعسى أن تدركه الرحمة، و كذا الجاهل في سائر الأمور من أصول الدين و فروعه.

09. Şeyh Yûsuf el-Bahrânî (-1216 h / 1801 m)

Konumuzla ilgili “eş-Şihâb’üs-Sâqib fi Beyâni Ma’ne’n-Nâsib” adıyla müstakil bir çalışmasının bulunduğunu belirten Şeyh el-Bahrânî, “el-Hadâiq’un-Nâdıra fi Ahkâm’il-İtret’it-Tâhira” adlı 25 ciltlik dev fıkıh kitabının muhtelif yerlerinde, konuya ışık tutan önemli açıklamalar yapmaktadır. Genelde Ahbârî oluşuyla ve bu konularda katılığıyla bilinen Şeyh el-Bahrânî’nin buraya alacağımız sözleri, umarız dikkat çekicidir. Şimdi onlardan bazılarını istifâdenize sunuyoruz:

“Meşhur haberlerden anlaşılın o ki; müstaz’afklar dışında bütün muhâlifler kâfirdir. Ehl-i Beyt’e hasım olup (hükmen) necis sayılırlar.”¹

“Birçok haberden de anlaşılacağı gibi, şüpheli ve daha başka müstaz’af bireyler üzerine, dünyada İslâm’ın hükümleri uygulanır. Âhirette ise Allah’ın işine kalmışlardır. Bu arada bir kısım haberler, sonunda onların da cennete gireceklerine işaret etmektedir.”²

“Birisi ‘Müslümanlara’ diyerek vakıf yaptığında; buna muhâliflerin girip girmeyeceği konusunda iki görüş var: ‘Girer’ diyenler, onların ‘Müslüman’ oldukları hükmüne dayanıyor. Ki sonrakiler arasında meşhur olan bu.

1- el-Bahrânî, *el-Hadâiq’un-Nâdıra*: V, 177

والمفهوم من الأخبار المستفيضة هو كفر المخالف الغير المستضعف ونصبه ونجاسته.

2- el-Bahrânî, *el-Hadâiq’un-Nâdıra*: XXII, 201

أفراد المستضعفين من الشكاك وغيرهم، وهؤلاء علي ما يفهم من الاخبار الكثيرة تجري عليهم أحكام الاسلام في الدنيا وأما في الآخرة فهم من المرجئين لامر الله، وان دل بعض الاخبار علي أن عاقبة أمرهم الجنة أيضا.

‘Girmez’ diyenler ise, onların “kâfir” oldukları hükmüne dayanıyor. Ki öncekilerden tahkik ehli bir grubun görüşü de bu. Muhtâr olan da bu.”¹

Buna göre, Ehl-i Beyt’e karşı inadına “muhâlefet” etmeyen ve onlara kin ve nefret beslemeyen müstaz’af halklar kâfir değildir. Böylesi, neticede Allah’ın rahmeti sonucu cennete gireceklerdir.

10. Abdullah Şebber (-1242 h / 1826 m)

İmâmiyye Şîası’nın inanç esaslarına dâir “*Haqq’ul-Yaqîn fi Ma’rifeti Usûl’id-Dîn*” adıyla bir eser hazırlayan Seyyid Abdullah Şebber, orada şunları kaydediyor:

“İmâmiyye Şîası dışında; (dinde zarûrî, yani herkesin zorunlu olarak bildiği esaslardan birini inkâr etmeyen) muhâliflere ve sâir Şiî fırkalara gelince; onlar iki gruba ayrılır: Bunlardan ilkini, mutaassıp (= doğrulara körü körüne karşı çıkan, bağnaz), inatçı muhâlifler oluşturur ki; onlardan kendilerine hucdetin tamam olduğu kişiler ebedî cehennemliktir.

İkincisi ise müstaz’aflardır. Acziyet içine düşmüş kadınlar, saflar vb. akli kıt olup kendilerine hucdetin tamam olmadığı kişiler, fetret devrinde ölenler ya da hucdetle ilgili haberlerin ulaşmadığı bir konumda bulunanlar da bu ikinci kısma girerler. Bunların durumu Allah’ı kalmıştır; ya azâp eder ya da tevbelerini kabul buyurur (yüzlerine

1- el-Bahrânî, *el-Hadâiq’un-Nâdirâ*: XXII, 199. Ayrıca bk. XXIV, 54

وفي دخول المخالفين وعدمه (أى فى الوقف على المسلمين) قولان مبنيان على الحكم
باسلامهم كما هو المشهور بين المتأخرين، أو كفرهم كما هو مذهب جملة من محققى متقدمى
الاصحاب، وهو المختار.

bakar). Sonuçta, onların da cehennem ateşinden kurtulacakları umulur.”¹

Abdullah Şebber’e göre; bir kimse, dinin bir hükmünü, vicdanında huccet tamam olduktan sonra, inadına inkâra kalkıştığında, onun için yapacak bir şey yoktur.

Lâkin taassup ve inatlaşma yoksa, öyle kimselerin cennetlik olacakları umulur.

11. Şeyh el-Ensârî (-1281 h / 1864 m)

Şeyh Murtazâ el-Ensârî “Meşhur görüşe göre, birkaç fırka dışında, bütün muhâlifler temizdir.” dedikten² sonra, bunun alt yapısını oluşturacak delillere geçiyor.

İlerleyen sayfalarda sözü imâmet mevzuuna getirerek; imâmet inancının, bazılarına göre dînin “zarûrî hükümlerinden” sayıldığı konusunda bir endişelerinin bulunmadığını belirten Murtazâ el-Ensârî, ilgili hükmün dinden olduğuna dâir

1- Abdullah Şebber, *Haqq’ul-Yaqîn*: s. 510

وأما غير الشيعة الإمامية من المخالفين وسائر فرق الشيعة (من لم ينكر شيئاً من ضروريات دين الاسلام) فهم فرقتان : إحداهما المتعصبون المعاندون من المخالفين، ممن قد تمت عليهم الحجّة فهم في النار خالدون. والأخري المستضعفون منهم وهم ضعفاء العقول مثل النساء العاجزات والبله وأمثالهم ممن لم تتم الحجّة عليهم أو من مات في زمان الفترة ، أو كان في موضع لم يأت إليه خبر الحجّة. فهم المرجون لامر الله ، إما يعذبهم وإما يتوب عليهم ، فيرجي لهم النجاة من النار.

Abdullâh Şebber, bu sözleri, kendisinden yaklaşık 130 yıl önce yaşamış olan Allâme el-Meclisî’den aynen kopya etmiş benziyor. (bk. *Bihâr’ul-Envâr*: VIII, 363)

2- Şeyh el-Ensârî, *Kitâb’ut-Tahâre*: II, 351

O birkaç fırkanın belirgin özelliği de “nâsibî” olmalarıdır.

kesin bilgiye ulaşan kişilerin, yine de inkâra kalkışmaları hâlinde, kuşkusuz küfre düşeceklerini ifade ediyor.¹

Şeyh el-Ensârî'ye göre; dinde zarûrî hükümlerden bazılarını inkâr eden kişi, şayet hakikat arayışında elinde olmayan kusurdan² ve Hz. peygamber'in (s.a.a) yolunu izlediklerini sandığı atalarını taklitten kaynaklanan koyu cehâlet yüzünden inkâr etmişse, kâfir olmaz.³

Şeyh el-Ensârî sözlerini şöyle sürdürüyor:

“Bununla birlikte, önceki atalarından sonra gelen çoğu hâricî ve nâsibîlerin, Emîr'ul-Mü'minîn'den (*kendisine ve pâk evlâdına salât ü selâm olsun*) teberrî ederek, Allah'a ve Rasûlü'ne (s.a.a) yakınlaşmaya çalıştıklarını görmekteyiz! Oysa âlimler, bu iki fırkanın küfrüne hükmederken, onların (dinde) zarûrî olan şeyleri inkâr ediyor olmalarına dayanıyor. Bunun gibi, zarûrî olan her bir hükmün inkârı, bir fırkanın dîni hâline gelmiştir!

Öyleyse, küfre düşme hâlini, sadece ilk tabakadan olup da; (karşı çıktığı) o hükmün peygamber (s.a.a) tarafından tebliğ edildiğini bilen inkârcılarla sınırlı tutmaktan başka çâre yoktur. Son dönemlerde yaşayan ve doğduğu andan itibaren bu inançla yetişen kişi ise; insanlardan bir gru-

1- Şeyh el-Ensârî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 353

لا نضايق من كونها عند بعض من الضروريات كمن ثبت عنده ذلك بالتواتر أو بالشيع أو لا ينبغي الاشكال في كفره.

2- Metinde yer alan تقصير sözcüğü hatalıdır. Doğrusu: قصور olmalıdır.

3- Şeyh el-Ensârî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 354

لا يكفر من أنكر بعض الضروريات لجهل مركب نشأ من تقصيره في طلب الحق والاعتصار علي تقليد أسلافه في أن ما هم عليه مما جاء به النبي صلي الله عليه وآله عموماً أو خصوصاً.

bun yahut çoğunun kendi inancına muhâlif olduklarını bilen, dikkatli biri olsa da; hatta bu dikkati, inancının doğruluğu konusunda kendisini şüpheyeye sevk etse de, kâfir olmaz. Çünkü –bu görüşe göre–, (dinde) zarûrî olan bir hükümde şüpheyeye düşmek, şüphe eden kişi onun peygamber tarafından tebliğ edildiğini bildiği takdirde küfre sebep olur. Zira bu şüphe, peygamberin (s.a.a) doğru sözlülüğünde şüpheyeye götürür.

Varsayımda sözü edilen kişi ise, Peygamber'in (s. a.a) o hükmü tebliğ edip etmediğinde şüphe etmektedir. Hâricî ve nâsibî olan her bireyin, Peygamber'in yakınlarını (= Ehl-i Bey'ti) sevmenin Peygamber'in (s.a.a) dîninin bir parçası olduğunu bildiklerini, ancak bu hükmün Allah'tan geldiğine dâir ifadesi yüzünden Peygamber'i yalanladıklarını iddia etmek, gerçek dışıdır."¹

1- Şeyh el-Ensârî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 354

مع أن كثيرا من الخوارج والنواصب المتأخرين من أسلافهم علي هذا الوجه نريهم يتقربون إلى الله وإلى رسوله صلي الله عليه وآله بالبرائة من أمير المؤمنين صلوات الله وسلامه عليه وعلي أولاده الطاهرين مع أن الأصحاب يتمسكون في كفر الفرقتين بأنهم منكرون للضرورة وكذلك كل ضروري صار انكاره دينا لطائفة.

وعلي هذا فلا بد ان يكون الكفر مختصا بالطبقة الأولى من منكريه العالمين بأنه مما جاء به النبي صلي الله عليه وآله دون المتأخر الذي نشأ علي هذا الاعتقاد من أول عمره وإن كان متفتنا عالما بان جماعة من الناس بل أكثرهم علي خلاف هذا بل وان صار تفتنه هذا موجبا لشكبه في صحة دينه. فان الشاك في الضرورى انما يكفر علي هذا القول إذا علم الشاك بأنه مما جاء به النبي صلي الله عليه وآله حتى يرجع شكبه إلى الشك في صدق النبي.

والمفروض ان الرجل شاك في أن النبي صلي الله عليه وآله جاء به أم لا ودعوي ان كل فرد من افراد الخوارج والنواصب علموا بان من دين النبي صلي الله عليه وآله مودة ذى القربى ويكذبونه في دعوي انه من الله خلاف المحسوس.

“İslâm, Allâh’ın dînini bütünüyle benimsemekten ibârettir. Dolayısıyla bu dîni bütünüyle yahut bir parçasını benimsemeyen kâfir olur.”¹ diyen Şeyh el-Ensârî’ye göre; dînin bir parçasını inkâr etmenin üç boyutu var:

a) İnkâr, o kişiyi Allah’a itaatsizliğe götürebilir. Dînin bir parçası olarak bilinen o mesajı, Hz. Peygamber’in (s.a.a) Allah’tan alıp insanlara iletmediğini ve onun sözünde sâdık olduğunu bilen; ama buna rağmen isyan edip reddeden kişinin hâli buna örnektir. Öyle ki, bu kişi, Allah o mesajı kendisine doğrudan ulaştıracak olsa bile, yine de ayak direyip karşı çıkardı! Tıpkı İblîs örneğinde olduğu gibi.

b) İnkâr, o kişiyi Hz. Peygamber’i (s.a.a) yalanlamaya götürebilir. Dînin bir parçası olarak bilinen o hükmü Hz. Peygamber’in tebliğ ettiğini bile bile inkâr eden kişi buna örnektir.

c) İnkâr, o kişiyi Allah’a itaatsizliğe yahut Hz. Peygamber’i yalanlamaya götürmez. Allah’ın elçisinin öyle bir mesajın olmadığını ya da aksi yönde mesaj verdiğini ileri süren inkârcının durumu gibi. Bu kişinin Hz. Peygamber’i yalanlamak gibi bir derdi yoktur. Nitekim mevcut İslâmî fırkaların çoğu, bu şekilde inkârcılık yaparlar ve bununla Allah’a ibâdet ve yakınlaşma kastını taşırlar!

Şeyh el-Ensârî, bunlardan sadece ilk iki gruba girenlerin küfre düştüklerini belirtir. Son gruptan olanların ise, “kâsır” değil, ancak “mukassır” olmaları durumunda sorumlu olduklarının altını çizerek.²

1- Şeyh el-Ensârî, *Kitâb’ut-Tahâre*: II, 355

2- Şeyh el-Ensârî, *Kitâb’ut-Tahâre*: II, 355-356

ثم إن عدم التدين قد يرجع إلى عدم الاتقياء لله بان يعلم مجيئ النبي صلى الله عليه وآله به ويعلم صدقه في ذلك الا انه لا يتدين بذلك عصيانا بحيث لو أوجب الله عليه ذلك من غير واسطة لأبى عنه وامتنع نظير كفر إبليس لعنه الله.

←

Öncekilerin üzerinde birkaç kelime söyleyip geçtiği kâsır¹ ve mukassır² kavramlarına da, böylece, belki de ilk defa açıklık getirip sınırlarını belirleyen Şeyh el-Ensârî, bu iki kavramı konumuza da uyarlamak sûretiyle; mes'eleye yepyeni bir açılım sunuyor. Doğrusu bilerek, inadına inkâr edenlerin durumu belli. Ya cehâletinden inkâr edenler; acaba onlar cehâletleri nedeniyle tamamen mazur mu?

Şeyh el-Ensârî, işte bu hususa da bir netlik kazandırıyor. O, dinde zarûrî (apaçık) olan bir hükmün inkârı hâlinde "kâsır" olan câhilin değil, "mukassır" olan câhilin küfre düşeceğini³ belirtiyor.

Anlaşılan o ki; Şeyh Murtazâ el-Ensârî, esasen dinin bir parçası olan zarûrî bir hükmü inkâr eden kişileri, evvelâ iki

---

وقد يرجع إلى انكار صدق النبي صلى الله عليه وآله كمن أنكر شيئا من الدين مع علمه ان النبي صلى الله عليه وآله جاء به ولا اشكال في كفر هذين القسمين.

وقد لا يرجع انكاره إلى شئ من العنوانين كمن أنكر شيئا من الدين بدعوي عدم مجيئ النبي صلى الله عليه وآله به أو مجيئه بخلافه بحيث يعلم أو يحتمل ان ذلك ليس لأجل تكذيب النبي صلى الله عليه وآله كما عرفت من أن كثيرا من الخوارج والنواصب والمتدينين ببعض ما هو مخالف لضرورى الدين من هذا القبيل قطعاً أو ظناً أو احتمالاً. بل ربما يعدون المخالف لهم خارجاً عن الدين فيقربون إلى الله ببغضه وعداوته.

فالملازم علي من استند في كفر منكر الضرورى إلى رجوع انكاره إلى تكذيب النبي صلى الله عليه وآله ان لا يحكم بكفرهم من غير تفرقة بين كون هذا الانكار ناشياً عن قصورهم أو عن تقصيرهم غاية الأمر مؤاخذه المقصر علي ترك التدين بما أنكره.

- 1- Kusuru kendi elinde olmayan, aksine dış etkenlerden kaynaklanan câhil demektir.
- 2- Kusuru kendi ihmâl ve tembelliğinden kaynaklanan câhil demektir.
- 3- Şeyh el-Ensârî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 356-357

grupta değerlendiriyor: Âlim ve câhil. Âlim, o hükmün dinin bir parçası olduğunu, Hz. Peygamber'in (s.a.a) mübârek ağzından öyle bir sözün çıktığını bilerek, göz göre göre inkâr yolunu seçmişse, onun küfründe şüphe yok.

Câhile gelince; onu da "mukassır" ve "kâsır" diye iki kısma ayırıyor: Câhil mukassır ise, yani esasen akıllı, kapasitesi yerinde, istediğinde konuyu araştırıp netleştirecek kâbiliyet ve donanıma sâhip; ancak sırf ihmal ve tembelliginden câhil kalmış ve o yüzden inkâr etmişse, o da -ihmâli ölçüsünde- bundan sorumludur.

Câhil kişi kâsır ise, yani akıllı zayıf, kapasitesi dar, istese de, konuyu araştırıp inceleyebilecek kâbiliyetten yoksun ise, bu kişi inkârından dolayı sorumlu tutulamaz ve dolayısıyla kâfir sayılmaz.

12. Kâşif'ül-Ğitâ (-1373 h / 1954 m)

Lübnan'ın barış sevdalısı Ehl-i Beyt âlimlerinden olan Muhammed Hüseyin Kâşif'ül-Ğitâ, imâmetle birlikte dînin beş esasına yer verdikten sonra diyor ki:

"İmâmete bu esasa göre inanan kişi, İmâmiyye'ye göre bilhassa Mü'min'dir. Öbür dört rükne inanan ise, genel manada Müslüman'dır, Mü'min'dir. Ona İslâm'ın bütün hükümleri uygulanır... İmâmete inanmıyor diye, Allah korusun, Müslümanlıktan çıkacak değildir."¹

1- *Asl'üş-Şîa ve Usûlühâ*: s. 213 [= *Ca'ferî Mezhebi ve Esasları*: s. 44]

فمن اعتقد بالإمامة بالمعنى الذى ذكرناه فهو عندهم مؤمن بالمعنى الأخص، وإذا اقتصر على تلك الأركان الأربعة فهو مسلم ومؤمن بالمعنى الأعم، تترتب عليه جميع أحكام الإسلام، لا أنه بعدم الاعتقاد بالإمامة يخرج عن كونه مسلماً (معاذ الله).

13. Şerafüddîn el-Musevî (-1377 h / 1958 m)

Lübnan'ın ünlü, araştırmacı âlimlerinden Allâme Seyyid Şerafüddîn el-Mûsevî, Mûsâ Cârullâh'ın konumuzla ilgili bir iddiasına şöyle cevap veriyor:

“Müslümanları tekfir etmekten (= kâfirlikle suçlamaktan) Allah'a sığınır; saldırgan, günahkâr, arkadan atan, laf taşıyıcı herkese karşı Allah'tan yardım dileriz. Şîa'nın, kelime-i şehâdet getiren, namaz, oruç, zekât ve hac ibâdetlerini yerine getiren, âhiret gününe inanan kimseleri tekfir etmesi, nasıl mümkün olabilir!...”

Sonra Ehl-i Beyt imamlarından (*aleyhimüsselâm*) gelen birkaç hadise yer veren Abdülhuseyn Şerafüddîn el-Mûsevî, devamla şunları söylüyor:

“İmamlarımızın beyanları, bu anlamda mütevâtir durumdadır. Şîa'nın icmâi da bu yöndedir.

Şîa'nın bazı muteber kitaplarında 'muhâlifin tekfirine' dâir ifadelerin bulunduğu farz edilse bile; bundan maksat gerçek anlamda tekfir değildir. Maksat, bununla Ehl-i Beyt imamlarına muhâlefetin ne kadar büyük ve çetin bir günah olduğunu göstermektir. Tıpkı, sahih hadis koleksiyonlarında yer alan, 'namazı terk edenin tekfirine' dâir ifadelerde olduğu gibi.”¹

1- *Ecvibetü Mesâil-i Cârillâh*: s. 47-48 [Altıncı Mes'ele]

نعوذ بالله من تكفير المسلمين، والله المستعان علي كل معتد اثيم، همام مشاء بنميم، كيف يجوز علي الشيعة أن تكفر أهل الشهادتين والصلاة والصوم والزكاة والحج والايامن باليوم الآخر ... نصوص أئمتنا في هذا المعنى متواترة، وعليه اجماع الشيعة. ولو فرض ان في بعض كتبهم المعتبرة شيئاً من تكفير مخاليفهم، فليس المراد من التكفير هنا معناه الحقيقي، وإنما المراد إكبار المخالفة لأئمة أهل البيت، وتغليظها نظير ما ثبت في الصحاح من تكفير التارك للصلاة.

Allâme Şerafüddîn el-Mûsevî, buradaki sözlerinin bir benzerine “*el-Fusûl*”ünde de yer vermektedir.¹

14. Seyyid Muhsin el-Hakîm (-1390 h / 1970 m)

Seyyid Muhsin et-Tabâtabâî el-Hakîm, Seyyid el-Yezdî'nin “*el-Urvet'ül-Vüsqâ*” adlı eseri üzerine yazdığı 14 ciltlik şerhte; esasen “dînin bir parçası” olan bir hükmü inkâr eden kişinin küfre düşmesi için, o kişinin söz konusu hükmün “dinden” olduğunu yakînen bilmesi gerektiğini belirtiyor.

Bunun yanında, Muhaqqıq el-Erdebîlî ile Şeyh el-Ensârî'nin (bilhassa “*kâsır-mukassır*” konusuyla ilgili) yukarıda geçen yorumlarını aktarıyor.²

15. Muhammed Bâqır es-Sadr (-1400 h / 1980 m)

Çağımızın en seçkin Ehl-i Beyt âlimlerinden, Iraklı, Şehîd Muhammed Bâqır es-Sadr, farklı İslâm mezheplerine mensup olanlar hakkında şu fetvayı veriyor:

“Kim Allâh'ın vahdâniyetine (= birliğine), Muhammed'in risâletine ve âhiret gününe inanursa, hangi fırka veya gruptan olursa olsun, yahut İslâm mezheplerinden hangisine mensup bulunursa bulunsun; o kişi Müslüman'dır, temizdir.”³

1- Şerafüddîn el-Mûsevî, *el-Fusûl'ül-Mühimme fî Te'lîf'il-Ümme*: s. 50-52 (= 4. fasıl) & *Gerçekler Işığında Birliğe Doğru*: s. 40-41

2- Muhsin el-Hakîm, *Müstemsek'ül-Urve*: I, 378-380

3- Muhammed Bâqır es-Sadr, *el-Fetâvâ'l-Vâdiha*: s. 346

من آمن بوحداية الله ورسالة محمد واليوم الآخر فهو مسلم طاهر، من أية فرقة أو طائفة، أو
أى مذهب كان من المذاهب الإسلامية.

16. İmâm el-Humeynî (-1409 h / 1989 m)

İran İslâm devrimi lideri İmâm el-Humeynî, ayrıma girmeksizin, kâfirin “necis” olduğunu belirttikten sonra, kendisine necis hükmü verilen kâfirle ilgili şu açıklamayı yapıyor:

“Zarûrî, yani namaz ve oruç gibi, Müslümanların “dinin bir parçası” olarak kabul ettiği apaçık hükümleri inkâr eden kimse; inkâr ettiği konunun dînin zarûrî (tartışma götürmez, apaçık) hükümlerinden olduğunu bilir ve onu inkâr etmesi, Allah’ın varlığını, birliğini veya Peygamber’in nübüvvetini inkâra yol açarsa, necistir...”¹

İmâm el-Humeynî, bununla, ancak bile bile, inadına inkâr edenlerin küfre düşeceğinin altını çizmekte, böylece câhilliğinden inkâr edenleri kapsam dışı tutmaktadır.

Esasen Hz. İmâm’ın bu sözleri, çağdaş Ehl-i Beyt fıkında hemen herkes tarafından dillendirilmektedir. Bunun için, dîni mercîlerin kaleme aldığı ilmihallerin “necâsetler” bahsine bir göz atmak yeterli olacaktır.

“İmâmiyye’deki anlamıyla imâmet, dînin zarûrî hükümlerinden değildir. Zirâ dinde zarûrî olan hükümler, bütün Müslüman gruplarca, hemen akılda beliren, apaçık şeylerden ibârettir. Oysa, çoklarına göre, imâmete inanmanın zarûrî olması şöyle dursun; inanmamak zarûrîdir. Evet, (doğrusu) imâmet mezhebin usûlündendir; bu bakımdan inkâr eden mezhepten çıkar, İslâm’dan değil.”²

1- İmâm Humeynî, *Tam İlmihal*: s. 27. Ayrıca bk. *Tahrîr’ul-Vesîle*: I, 118, *Kitâb’ut-Tahâre*: III, 326~329, 333, 335

2- İmâm Humeynî, *Kitâb’ut-Tahâre*: III, 325

أن الامامة بالمعنى الذى عند الامامية ليست من ضروريات الدين، فانها عبارة عن أمور واضحة بديهية عند جميع طبقات المسلمين، ولعل الضرورة عند كثير علي خلافها فضلا عن كونها ضرورة، نعم هي من أصول المذهب، ومنكرها خارج عنه لا عن الاسلام.

Mensûbuna “Müslüman” adı verilen İslâm’da muteber olanın, tevhîd, nübüvvet ve meâd esaslarına inanmak olduğunu açık biçimde belirten¹ İmâm Humeynî, sözlerine şöyle devam etmektedir:

“Bir kişinin bu esaslara inandığı ve Peygamber’in (s.a.a) getirdiği –zâten nübüvvetine imanın gereği olan– hususları ana hatlarıyla kabul ettiği bilirse, ancak namaz ile haccın farzîyetinde şüpheye düşse; örneğin bu ikisinin İslâmiyet’in ilk dönemlerinde farz olduğunu ve lâkin bu farzîyetin sonraki yüzyıllarda kalktığını düşünse; ilâhiyatçıların örfünde o kişi için ‘Müslüman değildir’ denmez. İslâm’ın iki şeye tanıklıktan ibâret olduğuna dâir deliller, o kişinin Müslüman olduğunu gösterir.”²

“İmâmetin aslı, (belki) ilk dönemlerde İslâm’ın zarûrî hükümlerindendi. Emîr’ul-Mü’minîn Efendimizin (a.s) imâmetini, onun hilâfet ve vezâretine dâir Allah’ın Elçisi’nin (s.a.a) açık talimatını inkâr eden ilk nesil, (kuşkusuz, dinde) zarûrî olanı inkâr etmiş oldular. Üstelik o nevi kişiler için kabule şâyân bir şüphe (= mazeret) de yoktu... Şüphe, sonraki nesiller için peyda oldu. Zira sonrakiler öncekilere güvendiler; onların, Allah’ın Elçisi’nin (s.a.a) (Ali) Efendimize dâir söz ve talimatından, bilerek

1- İmâm Humeynî, *Kitâb’ut-Tahâre*: III, 327

والتحقيق أن ما يعتبر في حقيقة الاسلام بحيث يقال للمتدين به إنه مسلم ليس إلا الاعتقاد بالاصول الثلاثة أو الاربعة: أى الالهية والتوحيد والنبوة والمعاد....

2- İmâm Humeynî, *Kitâb’ut-Tahâre*: III, 328

فإذا علم إن فلانا اعتقد بالاصول والتزم بما جاء به النبي صلي الله عليه وآله إجمالاً الذي هو لازم الاعتقاد بنبوته لكن وقع في شبهة من وجوب الصلاة أو الحج وتحيل أنهما كانا واجبين في أول الاسلام مثلاً دون الاعصار المتأخرة لا يقال: إنه ليس بمسلم في عرف المشرعة، وتدل علي إسلامه الادلة المتقدمة الدالة علي أن الاسلام هو الشهادتان.

geri duracaklarına ihtimal vermediler. Bu kadar büyük kalabalığın yanılıp unutacaklarını da uzak gördüler.”¹

17. Şehîd el-Mutahharî (-1400 h / 1980 m)

“*Adl-i İlâhî*” isimli muhteşem eserinde, “Gayr-i Müslimlerin hayırlı amelleri” adıyla müstakil bir bölüm açan Şehîd Üstat Murtazâ Mutahharî, “Allah insanı ancak mukassır olduğu takdirde, yani bilerek, inadına işlediği suçlardan dolayı cezalandırır; kâsır olduğu takdirde, yani yetersizlik, bilgisizlik sonucu işlenen suçlardan dolayı değil.”² ilkesini ortaya koyduktan sonra, sözü “Kusurlu Müstaz’af” kavramlarına getirerek şöyle diyor:

“İslâm âlimlerinin kullandığı terimler ışığında, insanların bazıları ‘müstaz’aflar’ veya ‘murcevne li-emrillâh’dır. (‘Müstaz’aflar’, biçâre, âciz kimselerdir.) ‘Murcevne li-emrillâh’ da haklarında, ‘Bunların işi Allah’a kalmıştır.’ denmesi icap eden kimselerdir. Allah bunlar hakkında hikmet ve rahmetinin gereğini yapar. Bu terimlerin ikisi de Kur’ân-ı Kerîm’den alınmadır.”³

1- İmâm Humeynî, *Kitâb’ut-Tahâre*: III, 329

إن أصل الامامة كان في الصدر الاول من ضروريات الاسلام، والطبقة الاولى المنكرين لامامة المولى أمير المؤمنين صلوات الله وسلامه عليه ولتص رسول الله صلي الله عليه وآله علي خلافته ووزارته كانوا منكرين للضرورى من غير شبهة مقبولة من نوعهم...

ثم وقعت الشبهة للطبقات المتأخرة لشدة وثوقهم بالطبقة الاولى، وعدم احتمال تخلفهم عمدا عن قول رسول الله صلي الله عليه وآله ونصه علي المولى سلام الله عليه، وعدم اقتراح احتمال السهو والنسيان من هذا الجم الغفير.

2- Murtazâ Mutahharî, *Adl-i İlâhî*: s. 369 & *Türkçe çevirisi*: s. 340 [Ara başlık: Sıfırın Altı]

3- Murtazâ Mutahharî, *Adl-i İlâhî*: s. 369 & *Türkçe çevirisi*: s. 340 [Ara başlık: Kâsırlar ve Müstaz’aflar]

Ardından, Nisâ sûresinin ilgili âyetlerine, Allâme Muhammed Hüseyin et-Tabâtabâ'î'den bir alıntıya ve yukarıda hemen hepsini zikrettiğimiz "müstaz'af" konulu hadislerle değiniyor; devamla şunları söylüyor:

"Yukarıda geçen âyet ve hadislerin tümünden çıkan sonuç şudur: Allah, kâsır olanları (yani dînî gerekleri kavrayıp yerine getirmede kusurlu görünen kimseleri, kabul edilebilecek bir özür ile âciz oldukları için) cezalandırmaz. O ancak mukassır (yani ihmalkâr yahut inatçı) olan kimseleri cezalandırır."¹

"Ehl-i Beyt imamlarından gelen bütün bu rivâyetler incelendiğinde, İmamların –selâm olsun onlara– şu temel esasta birleştikleri görülür: İnsanın başına ne gelirse şundan gelir: Hakikat (önce) ona arz edilir; o hakikate inadına ve büyüklenerek karşı koyar. Yahut asgari o mevzuda düşünmesi ve araştırma yapması gerekirken, o bu mühim konuya eğilme gereği bile duymaz. (Sonuçta görevini yerine getirmez ve o yüzden sorumlu olur.)

Anlayışları az, kavrayışları kıt olan, yahut başka sebeplerle; içinde yaşadıkları özel koşullar nedeniyle, körü körüne inkârcı veya mukassır (= düşünme ve inceleme görevini yerine getirmede bizâtihtî kusurlu, ihmalkâr ve tembel, umursuz) sayılamayacak (ve bu araştırma kendilerinden beklenemeyecek) olan kişiler, muhâlif ve inatçı sayılmazlar. Böyleleri müstaz'af ve murcevne li-emrillâh olanlardır. Yine bu rivâyetlerden anlaşılmaktadır ki, Ehl-i Beyt İmamları -selâm olsun onlara- insanların çoğunu bu tabakadan saymaktadırlar."²

1- Murtazâ Mutahharî, *Adl-i İlâhî*: s. 372 & *Türkçe çevirisi*: s. 342 [Ara başlık: Kâsırlar ve Müstaz'aflar]

2- Murtazâ Mutahharî, *Adl-i İlâhî*: s. 373-374 & *Türkçe çevirisi*: s. 345 [Ara başlık: Kâsırlar ve Müstaz'aflar]

Şehîd Mutahharî'nin bu nefis açıklamaları üzerine başka ne denebilir ki!

18. Ebul-Qâsım el-Hôî (-1413 h / 1992 m)

"*Minhâc'üs-Sâlihîn*" adlı eserinde, necâsetler bahsini işlerken "İslâm dîninin bir parçası olduğu (apaçık) bilinen bir hükmü inkâr eden kişinin bu inkârı, şayet Hz. Muhammed'in risâletini inkâra sebebiyet verirse; o kişi kâfir olur."¹ diyen Seyyid Ebul-Qâsım el-Hôî, "*Kitâb'ut-Tahâre*" adlı eserinin yine aynı bölümünde; konumuzla ilgili çarpıcı açıklamalar yapmaktadır.

Gerçekten araştırmacı olan bir grup ulemâ ile birlikte; esasen dinden olduğu apaçık bir hükmü inkâr etmenin, ancak Hz. peygamber'i (s.a.a) ve onun risâletini inkâra yol açtığı takdirde küfrü gerektirdiğini kaydeden Seyyid el-Hôî, söz konusu hükmün dinde yer aldığını ve Hz. Peygamber'in (s.a.a) onu tebliğ ettiğini kesin olarak bilen; ama buna rağmen inkâr edip karşı çıkan kişinin durumunu buna örnek vermektedir. Çünkü bu, gerçekte Hz. peygamber'i (s.a.a) ve onun risâletini inkârdan başka bir anlam ifâde etmemektedir.

Ama, inkârı buna yol açmazsa durum değişir. Örneğin, bir kişi dinde "zarûrî" olan bir hükmü inkâr etse; lâkin onun dinde yerinin olmadığını ve Hz. peygamber (s.a.a)'in öyle bir şeyi tebliğ etmediğine inansa, gerçekte o hükmün dinde yerinin olduğu kesin ve bu durum apaçık olsa bile, bu durum Hz. Peygamber'in risâletini inkâra yol açmaz.

1- Seyyid el-Hôî, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: I, 109

الكافر: وهو من لم ينتحل ديناً أو انتحل ديناً غير الإسلام أو انتحل الإسلام وجد ما يعلم أنه من الدين الإسلامي، بحيث رجع جده إلى إنكاره الرسالة.

İslam'a daha yeni girmiş bir kişinin ribânın (tefecilik) sâir alışverişlerden farksız olduğunu iddia ederek, haramlığını inkâr etse; bu durum o kişiyi elbette küfre sokmaz. Zira, mezkur kişinin bu inkârı, Hz. peygamber'i (s.a.a) ve onun risâletini inkâra yönelik değildir.¹

Seyyid el-Hôî'ye göre; bu anlatılanlardan çıkan sonuç şu:

“İnkârı, Hz. Peygamber'i (s.a.a) tekzîbe sebebiyet verdiği takdirde küfrü gerektiren hükümler, illâ da dinde varlığı apaçık olan zarûrî hükümlerle sınırlı tutulamaz. Çünkü, İslâm dîninde mevcut olan her hangi bir hükmün inkârı, neticede Hz. Peygamber'in (s.a.a) nübüvvetini inkâra yol açıyorsa; hiç kuşkusuz, o inkârcının da küfrüne ve böylece dinden çıktığına hükmedilir.”²

1- Seyyid el-Hôî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 59-60

وذهب جمع من المحققين إلى ان انكار الضرورى انما يوجب الكفر والارتداد فيما إذا استلزم تكذيب النبي صلى الله عليه وآله وانكار رسالته كما إذا علم بثبوت حكم ضرورى فى الشريعة المقدسة وان النبي - ص - اتى به جزما ومع الوصف انكره ونفاه. لانه فى الحقيقة تكذيب للنبي - ص - وانكار لرسالته.

وهذا بخلاف ما إذا لم يستلزم انكاره شيئا من ذلك كما إذا انكر ضروريا معتقدا عدم ثبوته فى الشريعة المقدسة وانه مما لم يأت به النبي - ص - إلا انه كان ثابتا فيها واقعا بل كان من جملة الواضحات فان انكاره لا يرجع حينئذ إلى انكار رسالة النبي.

فإذا سئل أحد - فى أوائل اسلامه - عن الرباء فانكر حرمته بزعم انه كسائر المعاملات الشرعية فلا يكون ذلك موجبا لكفره وارتداده وان كانت حرمة الرباء من المسلمات فى الشريعة المقدسة لعدم رجوع انكارها إلى تكذيب النبي - ص - أو انكار رسالته.

2- Seyyid el-Hôî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 60

ومما ذكرناه يظهر ان الحكم بكفر منكر الضرورى عند استلزامه لتكذيب النبي - ص - لا تختص بالاحكام الضرورية لان انكار أى حكم فى الشريعة المقدسة إذا كان طريقا إلى انكار النبوة أو غيرها من الامور المعتبرة فى تحقق الاسلام علي وجه الموضوعية فلا محالة يقتضى الحكم بكفر منكره وارتداده.

Sonunda sözü velâyet ve imâmet konusuna getiren Seyyid el-Hôî şöyle diyor:

“Muhâlifler (= örneğin Sünnî Müslümanlar), dinde varlığı zarûrî (apaçık) olan bir hükmü inkâr etmekte: O da Emîr’ul-Mü’minîn Hz. Ali’nin (a.s) velâyeti konusudur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.a) Ali’nin velâyetini onlara da beyan etmiş; bu durumu kabullenip tâbî olmalarını kendilerine emir buyurmuştur. Halbuki onlar buna rağmen velayet mevzuunu hâlâ inkâr edip duruyorlar.

Dinde zarûrî olan bir hükmü inkâr etmenin, küfrü ve necisliği gerektirdiğini yukarıda görmüştük. Olayın bu şekilde halli, belki, ilgili konuyu bile bile inkâra kalkışanlar için uygun düşebilir ve öyle kimselerin küfrüne hükmedilebilir.

Ancak aynı durum bütün muhâlifler için söz konusu değildir. Zira, velâyet konusunda zarûrî olan, sadece sevgi ve dostluk anlamındaki velâyettir. Onlar ise, bu manada velâyeti zaten inkâr ediyor değiller. Bilakis Ehl-i Beyt’i sevdiklerini açık açık belirtiyorlar.

Hilâfet anlamında velâyet ise, hiçbir şekilde zarûrî olmaz. Bu, kuşkusuz tartışmaya açık bir mes’eledir ve onlar velâyete, demin de belirttiğimiz gibi, –atalarını ve kendi âlimlerini taklit ile de olsa– sevgi ve dostluk manasını veriyorlar. Yani sonuçta böyle kimselerin hilâfet manasında velâyeti inkâr edişleri, gördüğün gibi şüpheye dayanıyor.

Önceden de belirttiğimiz gibi; zarûrî bir hükmün inkârı, şayet Hz. Peygamber’i (s.a.a) yalanlamaya sebep oluyorsa küfrü ve necisliği gerektirir. İnkâr ettiği şeyin dinden olduğunu kesin olarak bilen durum böyledir. Halbuki bu durum, ilgili muhâlifler için söz konusu değildir.

Neticede –hilâfet anlamında– velâyet, dînin değil, mezhebin zarûrî hükümlerindedir.”¹

Bu ifadeler, konumuz açısından tartışmaya mahal bırakmayacak kadar açık ve nettir. O nedenle, Seyyid’in burada verilene ters düşer;

“Doğrusu, Oniki İmâm’ın imâmetine inanan Şîa’ya muhâlif olan herkes, temizdir ve zâhiren Müslüman’dır. Bu hususta, muhâlif olanlarla diğerleri arasında hiçbir fark yoktur. Gerçekte onların tamamı kâfir iseler de, durum böyledir. Biz öylelerine ‘Dünyada Müslüman, Âhirette kâfir’² diyoruz.”³

1- Seyyid el-Hôî, *Kitâb’ut-Tahâre*: II, 86

ان أهل الخلاف منكرون لما ثبت بالضرورة من الدين وهو ولاية أمير المؤمنين - ع - حيث بينها لهم النبي - ص - وأمرهم بقبولها ومتابعتها وهم منكرون لولايته - ع - .
وقد مر أن انكار الضورى يستلزم الكفر والنجاسة. وهذا الوجه وجيه بالإضافة إلى من علم بذلك وانكره، ولا يتم بالإضافة إلى جميع أهل الخلاف، لان الضورى من الولاية إنما هى الولاية بمعنى الحب والولاء، وهم غير منكرين لها - بهذا المعنى - بل قد يظهرون حبهم لاهل البيت عليهم السلام. وأما الولاية بمعنى الخلافة فهى ليست بضرورة بوجه وإنما هى مسألة نظرية وقد فسروها بمعنى الحب والولاء ولو تقليدا لآبائهم وعلمائهم وانكارهم للولاية بمعنى الخلافة مستند إلى الشبهة كما عرفت.

وقد أسلفنا ان انكار الضورى انما يستتبع الكفر والنجاسة فيما إذا كان مستلزما لتكذيب النبي - ص - كما إذا كان عالما بان ما ينكره مما ثبت من الدين بالضرورة وهذا لم يتحقق فى حق أهل الخلاف لعدم ثبوت الخلافة عندهم بالضرورة لاهل البيت - ع - نعم الولاية - بمعنى الخلافة - من ضروريات المذهب لامن ضروريات الدين.

2- Yani, ona dünyada Müslüman, âhirette ise kâfir muâmelesi yapılır!

3- Seyyid el-Hôî, *Kitâb’ut-Tahâre*: II, 87

فالصحيح الحكم بطهارة جميع المخالفين للشيعه الاثنى عشرية واسلامهم ظاهرا بلا فرق فى ذلك بين أهل الخلاف وبين غيرهم وان كان جميعهم فى الحقيقة كافرين وهم الذين سميانهم بمسلم الدنيا وكافر الآخرة.

ifâdelerinde geçen “muhâliflerden” kasıt ise, kuşkusuz bile-
rek, inadına karşı çıkanlardır.

Yahut, biraz tuhaf gelse de, Seyyid el-Hôî’ye göre gerçekten bütün muhalifler kâfirdir; ama onlardan, bilerek ve inadına değil de; kendi ellerinde olmayan bir kusur ve acziyet yüzünden inkâra düşenler, âhirette kâfir kategorisine girseler de, cezaya çarptırılmazlar!!!

el-Hôî, bir başka yerde; dînî hükümleri inkâr eden yahut bilmeyen kimselerin küfrüne hükmettikten sonra:

“Ancak bilmeyenin cehâleti, kendi elinde olmayan bir kusurdan (kâsır) ve müstaz’af oluşundan kaynaklanıyor-
sa, o bununla cezaya müstehak olmaz!”¹

diyerek, kim bilir; belki de buna işaret etmektedir.

Eğer Seyyid el-Hôî’nin kastı buysa, bunun eşi benzeri görülmemiş bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Zira bu durumda, “Âhirette kâfir sayılacak, ancak küfüründen ötürü azap görmeyecek” olan ilginç bir sınıf ortaya çıkmaktadır. Bununla, pratikte hiçbir zarar ya da anlamının olmadığı apaçıktır. Bilakis, art niyetli olanların eline malzeme vermesi bakımından, son derece tehlikelidir.

Sonuçta, el-Hôî’nin yukarıdaki marjinal ifadesinden hareketle, onun bütün Sünnîleri tekfir ettiği sonucuna varmak, insaf ve adâlet duygularıyla bağdaşmaz.

Bu arada, Seyyid el-Hôî’nin, Mü’mine bir kadının muhâlif bir erkekle evlenmesine de –kerâhetle birlikte– cevâz verdiğini ileride göreceğiz.

1- Seyyid el-Hôî, *Kitâb’ut-Tahâre*: II, 58

ان انكارها (أى الشريعة) أو الجهل بها يقتضي الحكم بكفر جاهلها أو منكرها وان لم يستحق بذلك العقاب لاستناد جهله إلى قصوره وكونه من المستضعفين.

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

19. Şehîd Muhammed es-Sadr (-1419 h / 1999 m)

Irak'ın, şimdilerde en etkili liderlerinden Muktedâ es-Sadr'ın babası olan Şehîd Muhammed b. Muhammed Sâdıq es-Sadr da, dinin bir parçası olduğu konusunda kesinlik bulunan apaçık (zarûrî) hükümleri inkâr etmenin; ancak Allah'ın kitabını, yahut Hz. Peygamber'in (s.a.a) risâletini inkâra yol açtığı takdirde, küfre sebep olacağını belirtiyor.¹

Ayrıca, diğer İslâm mezheplerine mensup, -nâsibî olmayan- her Müslüman'la kız alış-verişine de, hukûken olumlu bakmaktadır.²

20. M. Hüseyin Fazlullâh (-1431 h / 2010 m)

İki yıl önce Temmuz ayında kaybettiğimiz bu büyük üstat, Âyetullâh'ül-Uzmâ Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh'ın, Sünnîlere “Müslüman” gözüyle baktığı, onu tanıyan herkese gün gibi âşikârdır. Onun, “Sünnî bir erkeğin Şîh bir bayanla yapacağı evliliğin câiz olup olmadığı” yönündeki bir soruya verdiği şu cevap, buna en güzel örnektir:

“Erkek, şayet Ehl-i Beyt'e düşmanlık edenlerden değilse, câizdir.”³

1- Muhammed es-Sadr, *Menhec'üs-Sâlihîn*: I, Necâsetler...

2- Muhammed es-Sadr, *Menhec'üs-Sâlihîn*: IV, Nikâh bahsi

[مسألة ١٢٥] يجوز للمؤمنة ان تتزوج بالمخالف غير الناصب علي كراهية . بل الأحوط تركه،
الا اذا خيف عليها أو علي وريثها الضلال فيحرم.

3- Muhammed H. Fazlullâh, *el-Mesâil'ül-Fiqhiyye*: I, 258, 256. Ayr. bk. *Fiqh'üŝ-Şerî'a*: III, 361

— هل يجوز أن يتزوج الرجل السنّي من المرأة الشيعية ؟

— يجوز ذلك إذا لم يكن ممن ينصب العداوة لأهل البيت (ع).

Rahmetli Seyyid'in, Şîa nezdinde imâmet inancının “**usûl-ü dinden**” olup olmadığı ve dolayısıyla imamete inanmayanların küfre düşüp düşmeyeceği yönünde, kendisine sorulan iki ayrı soruya verdiği fetvâyâ, ileride (bundan sonraki bölümün “**Usûl-ü Dîn mes'alesi**” başlığı altında) yer vereceğiz. Orada, Seyyid Fazlullâh'ın “**Her hâl ü kârda, imâmetin inkârı küfrü gerektirmez.**” dediğini göreceğiz.

21. Rehber Seyyid Ali el-Hâmeneî

İran İslâm Cumhuriyeti devlet başkanı, Rehber Seyyid Ali el-Hâmeneî'ye, İsmâîliyye mezhebi üzerine sorulan bir soru ve Rehber'in o soruya verdiği cevap aynen şöyle:

“S. 333: Bizim bölgemizde ve diğer bazı bölgelerde, kendilerine ‘İsmâîliyye’ adını veren bir fırka var. Bunlar imamlardan altısına inanıyorlar; ancak, dînî farizalardan hiç birine inanmıyorlar. Yine velâyet-i fakîh ilkesine de inançları yok. Bu fırkaya mensup olanlar necis midir?”

C: Yalnızca imamların (a.s) altısına veya herhangi bir dini hükme inanmamak, dînin aslını ve Peygamber Efendimiz'in nübüvvetini inkâra götürmezse, kâfir olmaya ve necisliğe sebep olmaz. Ama eğer imamlardan (a.s) birine ihânet eder veya (haşa) küfredelerse, o zaman kâfir ve necis olurlar.”¹

22. Üstat Ca'fer Sübhânî

Günümüzde, mektebimizin araştırmacı, seçkin âlimlerinden birisi olan Üstat Ca'fer Sübhânî, mevzuumuzla ilgili şu bilgileri veriyor:

1- Rehber el-Hâmeneî, *Ecvibet'ül-İstiftâât*: I, 99 & *İstiftâat Risalesi*: I, 112 (= 333 nolu fetva)

“Usûl-i selâseye (yani; tevhîd, nübüvvet ve meâd adlarıyla bilinen üç temel esasa) inanan bir Müslüman’ı tekfir etmek câiz değildir.”¹

“Kusurlu câhilin mevcudiyetinde şüphe yoktur. Bu da; ya kabiliyet yetersizliğinden ve konunun derinliğinden, ya da gafletin varlığından ve inancında şüpheye ihtimal vermediğinden kaynaklanır. Nitekim bu durum birçok kadın ve erkekte görülmektedir. Buna göre kusurlu câhil, kusuru ya da gafleti dolayısıyla mazurdur. Evet, hakkı tanımadığı için mazur ve sorumsuzdur. Ancak bu, o kişi, şayet hakkı tanıdığına inat etmeyip boyun eğecek durumdaysa böyledir.”²

“Buraya kadar anlattıklarımızdan cezâlandırmanın mantığı da ortaya çıkmaktadır. Buna göre cezalandırma, aklın hükmünce; sadece mukassır (= ihmalkâr, tembel, umursuz) kimselerle ve tanımaya imkânı olanlarla sınırlıdır. Buna imkân bulamayanların cezalandırılması ise aklen kabihtir (çirkindir) ve bunun sorumluluğu, üzerimizden şer’an da kaldırılmıştır.”³

1- Ca’fer Sübhânî, *el-Aqâide el-İslâmiyye*: s. 264

لا يجوز تكفير المسلم المعتقد بالأصول الثلاثة.

2- Ca’fer Sübhânî, *İrşâd’ül-Uqûl ilâ Mebâhis’il-Usûl*: I, 321

لا شكّ في وجود الجاهل القاصر، إمّا لقلة الاستعداد وغموض المطلب أو وجود الغفلة وعدم احتمال خلل في معتقده، كما هو المشاهد في كثير من النساء والرجال، وعلي ذلك فالجاهل القاصر معذور لقصوره أو غفلته. نعم إمّا يكون معذوراً وغير معاقب علي عدم معرفة الحقّ إذا لم يكن يعانده بل كان يتقاد له لو عرفه.

3- Ca’fer Sübhânî, *el-Mahsûl fi Ilm’il-Usûl*: III, 320

قد ظهر ممّا ذكرنا حكم العقاب، فإنّه بحكم العقل مختص بالمقصر، والتمكّن من المعرفة، وأمّا غير المتمكّن فعقابه قبيح عقلاً ومرفوع شرعاً.

Sübhânî, bunun ardından “Kusurlu câhil”in “müstaz’af”ın en belirgin kısımlarından birisi olduğunu belirtiyor ve buradaki “müstaz’af” kavramının siyâsî ya da iktisâdî anlamda değil, dînî (itikâdî) anlamda kullanıldığının altını çiziyor. Sonra da dört çeşit müstaz’aftan bahsediyor:

- Yaşadığı yerde âlimin yokluğu nedeniyle, dînî hükümleri öğrenme imkânı bulamayanlar.
- Yine âlimin yokluğu nedeniyle, yaşadığı yerde dînî vazîfelerini yerine getiremeyenler.
- Kendi dinlerinde ve inanç esaslarında en ufak bir tereddüt hissetmeyenler.
- Akli ve kabiliyeti zayıf / yetersiz olup da, bu yüzden yol iz bilmeyenler.¹

23. Seyyid Ali es-Sîstânî

İngiltere’den Arapça yayın yapan Al-Mustakillah TV kanalında “Seyyid Sîstânî’nin imâmete inanmayan Sünnîleri tekfir ettiğine dâir” iddiaların yer alması ve bu iddiaların günlerce yayında kalması üzerine, Seyyid’in Necef-i Eşref bürosundan yapılan resmî bir açıklamada; kendisinin, imâmet inancına muhâlif olan Sünnîleri de “Müslüman” olarak değerlendirdiği belirtiliyor ve akabinde, “*Minhâc’üs-Sâlihîn*” adlı meşhur kitabından örnekler veriliyor.²

Dinde zarûrî olan bir hükmü inkâr etmenin küfre götürmesi için, bunun Hz. Peygamber’i (s.a.a) yalanlamaya yahut onun

1- Ca’fer Sübhânî, *el-Mahsûl fî ilm’il-Usûl*: III, 322 (Buraya sadeleştirilerek alınmıştır.)

2- bk. <http://www.sistani.org/local.php?modules=extra&eid=2&sid=148> [12 Ramazan 1431 tarihli açıklama]

risâletini inkâra yol açması gerektiğini¹ belirten Seyyid Ali es-Sîstânî, “Bir Mü’min erkeğin nâsibî olmayan muhâlif bir kadınla evlenmesi câizdir. Tıpkı Mü’mine bir kadının, nâsibî olmayan muhâlif bir erkekle evlenmesi –mekruh olmakla birlikte– câiz olduğu gibi.” demek² suretiyle; “kendileri gibi” düşünmeyen diğer İslâm mezheplerine bakış açısını net biçimde ortaya koymaktadır.

24. Seyyid Muhammed Saîd el-Hakîm

Iraklı Seyyid Muhammed Saîd et-Tabâtabâi el-Hakîm, kâfirin “necis” olduğunu belirttikten sonra, kişinin küfre düşmesine sebep olan duruma şöyle açıklık getiriyor:

“Dinde zarûrî olan (yani bütün Müslümanların dinin bir parçası olarak kabul ettiği, apaçık, tartışmasız) bir hüküm inkâr; o hükmün Allah tarafından indirildiğini bildiği halde kabullenmemeye, yahut onu Hz. Peygamber’in (s. a.a) tebliğ ettiğini bildiği halde o peygamberi yalanlamaya götürüyorsa, bu inkâr küfre sebep olur. Şayet o hükmün dinde varlığını ya da onun Hz. Peygamber (s.a.a) tarafından tebliğ edildiğini bilmiyorsa, o vakit küfre sebep olmaz...”³

1- Seyyid Ali es-Sîstânî, *el-Mesâil’ül-Müntehabe*: s. 81

2- Seyyid Ali es-Sîstânî, *Minhâc’üs-Sâlihîn*: III, 70

يجوز زواج المؤمن من المخالفة غير الناصبية، كما يجوز زواج المؤمنة من المخالف غير الناصبي
علي كراهة.

3- Muhammed Saîd el-Hakîm, *Minhâc’üs-Sâlihîn*: I, 137

إنكار الضرورى من الدين إن رجع إلى عدم الاقرار به بعد العلم بانزاله من قبل الله تعالى، أو إلى تكذيب النبی صلي الله عليه وآله في تبليغه به بعد العلم بتبليغه له كان موجبا للكفر، وإن رجع إلى عدم العلم بشيوته في الدين أو بتبليغ النبی صلي الله عليه وآله له، لم يوجب الكفر.

25. Şeyh Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî

Âyetullâh el-Uzmâ Şeyh Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, tıpkı diğer Ehl-i Beyt âlimleri gibi, dinde zarûrî olan hükümleri inkâr, tevhidî yahut nübüvveti inkâra yol açıyorsa küfre sebep olacağına hükmediyor.¹

Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî'nin, Sünnî bir imamın ardında kılınan namaz konusunda verdiği fetvâ da şöyle:

“Şayet bu, ‘Müslümanların saflarını birleştirmek’ kastıyla yapılırsa, bunun hiçbir bir sakıncası yoktur. Namaz da sahih olur.”²

Aynı şekilde; “Sünnî bir erkeğin Şîî bir kadınla ve Sünnî bir kadının da Şîî bir erkekle evliliği” konusunda, kendisine sorulan bir soru üzerine şu fetvayı veriyor:

“Şayet orada inançtan sapma korkusu olmazsa, bu evlilikte bir sakınca yoktur. İnançtan sapma yönünde bir ihtimal varsa, o vakit câiz değildir.”³

Bunlar, üstâdın Ehl-i Sünnet dünyasına bakış açısını anlamak için, her halde yeterlidir.

1- Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, *el-Fetâvâ el-Cedîde*: II, 20

2- Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, *el-Fetâvâ el-Cedîde*: II, 88

(السؤال ٣٣٠) هل تجوزون الإلتزام بالسنة في غير الحج؟

الجواب: إذا كان بقصد توحيد صفوف المسلمين فلا بأس فيه ، والصلاة صحيحة.

3- Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, *el-Fetâvâ el-Cedîde*: I, 193

(سؤال ٧٠٨) : هل يجوز زواج السنن من الشيعة؟ والشيعة من السنن؟

الجواب : لا بأس في ذلك إن لم يكن هناك خوف من الإنحراف. وإذا كان احتمال لانحراف العقيدة، فلا يجوز.

* * * * *

Şîa (İmâmiyye Şîası) mektebine mensup âlimlerin yukarıdaki açıklamaları, maksadın oluşmasında yeterlidir herhalde. Hem bundan daha tabii ne olabilir ki? Ehl-i Beyt mektebinin inanç esaslarından biri de “**Adâlet**” değil mi? Allah’ın takdîri sonucu, Şîî bir toplumda dünyaya gelen ve atalarına bakarak “Şîî” olanlar cennete, yine Allah’ın takdîri sonucu, Sünnî bir toplumda dünyaya gelen ve yine atalarına bakarak “Sünnî” olanlar cehenneme gidecek, öyle mi?

İkisi de araştırmıyor, ikisi de hak hakikat nedir incelemiyor, ikisi de merak edip kafa yormuyor... Sonuçta tamamen taklit yoluyla; biri kendini Şîîliğin, ötekisi ise Sünnîliğin içinde buluyor! Bunlardan ilkinin cennete, ötekini cehenneme koymak revâ mıdır? Bu durum Allah’ın adâlet, hikmet ve rahmet sıfatlarıyla bağdaşır mı?

Kısacası, bizdeki imâmet inancını kabul etmeyen Sünnî kardeşlerimiz de Müslüman’dır ve kesinlikle cennetlidir. Bunda zerrece şüphe yoktur. Yeter ki huccet kendilerine tamam olmasın. Ve yeter ki bilerek, inâdına, göz göre göre bu yolu sürdürüyor olmasınlar.

ALTINCI BÖLÜM

AKLA TAKILABİLECEK
BAZI SORULAR

İmâmiyye Şîası'nın kendileri gibi düşünmeyen Müslümanlara, husûsen Ehl-i Sünnet kardeşlerine bu olumlu bakışı, bu kadar açık ve net olmakla birlikte, onların diğer Müslümanları "İslâm dâiresinde" gördüklerine ilişkin, aklımıza takılabilecek bir takım sorular / şüpheler de yok değil. Şimdi, bunlardan en belirgin olanlarına burada yer verecek; mümkün olduğunca, bütün şüpheleri gidermeye ve böylece konuyu aydınlatmaya çalışacağız.

O1. Usûl-ü Dîn mes'elesi

Şîa'da imâmet inancı **Usûl-ü Din'**den, iman esaslarındandır. Bunun tabii neticesi olarak; imâmete inanmayan herkes, Şîa inancına göre kâfir sayılır. Bakın, **Allâme el-Hillî** ne diyor:

"İmâmet, dînin rükünlerinden ve temel esaslarındandır. Onun Peygamber'den (s.a.a) sâbit oluşu zorunlu olarak (yani apaçık) bilinmektedir. Bu durumda, onu bilerek inkâr eden, elçiyi getirdiği bütün hususlarda tasdik etmiş olmaz. O yüzden kâfir olur."¹

1- Allâme el-Hillî'nin "*Müntehâ'l-Matlab*" adlı eserinin zekât bahsinden naklen: el-Bahrânî, *el-Hadâîq*: V, 176

الإمامة من أركان الدين واصله وقد علم ثبوتها من النبي (صلي الله عليه وآله) ضرورة
والجاحد لها لا يكون مصدقا للرسول في جميع ما جاء به فيكون كافرا.

Bu konuda **Muhammed Rızâ el-Muzaffer'**in ifâdeleri ise ay-
nen şöyle:

“İmâmetin usûl-ü dinden olduğuna inanıyoruz. Dolayı-
sıyla, iman ancak ona inanmakla tamam olur.”¹

Cevap: Şîa'da imâmet inancının genelde usûl-ü dinden sa-
yıldığı doğrudur. Ama bundan, imâmete inanmayan herke-
sin mutlak sûrette kâfir olacakları sonucu çıkarılamaz. Allâ-
me el-Meclisî diyor ki:

“Usûl-ü Dîn'de mutlak sûrette şüpheye düşmek, ancak
açıklama yapıldıktan ve kanıt sunulduktan sonra küfre
sebeup olur. Kendilerine hucdet tamam olmayanlar böyle
değildir. Hak ile bâtlı ayırt edebilecek kâbiliyetten yok-
sun olan müstaz'aflar ile kendilerine hucdet tamam ol-
mayan kimseler, kâfir sayılmazlar.”²

el-Hillî zâten cühûd (inadına inkâr) sözcüğünü kullanmış. el-
Muzaffer'in ifadesi de bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Öte yandan imâmet inancı, İslâm'ın değil, mektebin, mezhe-
bin usûl-ü dînindedir. Yani bu, bütün Müslümanların or-
taklaşa kabul ettiği bir esas değildir. O nedenle, kendilerine
hucdet tamam olmayanlar, bilerek ya da inâdına yolunu sür-
dürenler dışında, hiç kimse; imâmeti kabul etmemekle küfre
düşmez, İman ve İslâm dâiresinden çıkmaz.

1- el-Muzaffer, *Aqâid'ül-İmâmiyye*: s. 73

نعتقد أن الإمامة أصل من أصول الدين، لا يتم الإيمان إلا بالاعتقاد بها.

2- el-Meclisî, *Mir'ât'ül-Uqûl*: XI, 183

الشك في أصول الدين مطلقا إنما يصير سببا للكفر بعد البيان وإقامة الدليل، و من لم تتم عليه
الحجة ليس كذلك . فالمستضعف الذي لا يمكنه التمييز بين الحق و الباطل ولم تتم عليه الحجة
ليس بكافر.

İmâmiyye Şîa'sının anladığı manada imâmet inancı, rahmetli **İmâm el-Humeynî**'ye göre de dînin değil, mezhebin usûlündendir.¹ Ona göre Müslümanların çoğu, imâmet inancını usûl-ü dinden (dînin zarûrî hükümlerinden) saymak şöyle dursun, imâmete inanmayı usûl-ü dine aykırı bulurlar. O nedenle, işin doğrusu "imâmet" mezhebin usûlündendir; inkâr eden sadece mezhepten çıkar, İslâm'dan değil.²

Seyyid **Muhammed Hüseyin Fazlullâh**'ın, Şîa'da imâmet inancının "**usûl-ü dinden**" olup olmadığı ve dolayısıyla imâmete inanmayanların küfre düşüp düşmeyeceği yönünde kendisine sorulan iki ayrı soruya verdiği fetvâlar aynen şöyle:

"**Usûl-ü Dîn** ile, inkârı hâlinde Müslüman'ın İslâm dâiresinden çıkacağı şeyler kastediliyorsa; imâmet mezhebin usûlündendir. O nedenle bütün Müslümanların, dinde zarûrî olanı inkâr etmedikleri sürece, 'Müslüman' olduklarına hükmedilir. Ama bununla, dinin ancak kendileriyle birlikte kemâle ereceği 'dînî hakikatler' kastediliyorsa, o takdirde dînin usûlünden sayılır. **Her durumda, imâmetin inkârı küfrü gerektirmez.**"³

1- İmâm Humeynî, *Kitâb'ut-Tahâre*: III, 32

فالإمامة من أصول المذهب لا الدين.

2- İmâm Humeynî, *Kitâb'ut-Tahâre*: III, 325

أن الإمامة بالمعنى الذى عند الإمامية ليست من ضروريات الدين ... ولعل الضرورة عند كثير علي خلافها فضلا عن كونها ضرورة، نعم هي من أصول المذهب، ومنكرها خارج عنه لا عن الاسلام.

3- Muhammed H. Fazlullâh, *el-Mesâil'ül-Fiqhiyye*: I, 316

إذا كان المقصود من أصول الدين التى يخرج المسلم بإنكارها عن الإسلام كانت الإمامة من أصول المذهب، ولذلك كان المسلمون جميعاً محكومين بالإسلام إذا لم ينكروا الضرورى من الدين. أما إذا كان المقصود به ما كان من حقائق الدين الذى لا يتم فى كماله إلا بها كانت من أصول الدين، وعلي كل حال فإن إنكارها لا يستلزم الكفر.

“Velâyeti inkâr, küfrü icap ettirmez. Bilakis, huccetin ortaya çıkmasıyla birlikte, insana İslâmî gerçekleri kabul- lenmesini gerekli kılan ‘sahih (doğru) hattın’ dışına çıkarır. Ali’nin (a.s) velâyetini, kendisince huccet ortaya çıktıktan sonra inkâr eden kişi, Allah’ın azâbına müstahak olur. Sonuçta, bütün yetki fiilen Allah’ın elindedir: Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder.”¹

Durum bu şekilde olunca, gerek Allâme el-Hillî’nin, gerekse Muhammed Rızâ el-Muzaffer’in ilgili sözleri, bu çerçevede değerlendirilebilir.

02. Bazı hadisler

Ehl-i Beyt imâmlarından nakledilen:

إن عليا صلوات الله عليه باب فتحة الله : من دخله كان مؤمنا ومن خرج منه كان كافرا.

“Ali (s.a), şüphesiz Allah’ın açtığı bir kapıdır: O kapıdan girenler Mü’min, çıkanlar kâfir olur.”²

الامام علم بين الله عزوجل وبين خلقه : من عرفه كان مؤمنا ومن انكره كان كافرا.

1- Muhammed H. Fazlullâh, *el-Mesâil’ül-Fiqhiyye*: II, 451

إن إنكار الولاية لا يوجب الكفر بل يوجب الإنحراف عن الخط الصحيح الذى يفرض علي الإنسان الإلتزام بالحقائق الإسلامية مع قيام الحججة عليها.
إن المنكر لولايته عليه السلام بعد قيام الحججة عليه يوجب استحقاق العقاب من الله. والأمر من حيث الفعلية بيد الله الذى يغفر لمن يشاء ويعذب لمن يشاء.

2- İmâm Muhammed el-Bâqır’dan (a.s) rivâyet ediliyor. bk. el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 388

“İmâm, Allah ile kulları arasında bir bayrak mesabesindedir. Onu tanıyanlar Mü’min, inkâr edenler kâfir olur.”¹

vs. hadisler, Emîr’ul-Mü’minîn Hz. Ali’nin imâmetini kabul etmeyenlerin kâfir olduklarını haber veriyor.

Cevap: Evvelâ bu vb. hadisler, Hz. Ali’nin imâmetini bilerek, kasten kabul etmeyenlerle ilgilidir. Bir kimse onun Hz. peygamber (s.a.a) tarafından atandığına dâir aklen / vicdanen kesin bilgiye ulaşsa, buna rağmen inatlaşarak gerçeği kabul lenmese; elbette küfre düşer. Bunda kimin şüphesi olabilir?

İkincisi, bu hadisler mutlakdır. Halbuki **Dördüncü Bölüm**’de sunduğumuz hadisler mukayyettir. Kural icabı, mutlak mukayyetle birlikte ele alınır ve mukayyede göre karar verilir. Buna göre, mevzûdan habersiz, câhil olanlar ve Hz. Ali’nin imâmetini inadına inkâr etmeyenler müstaz’aftır, biçâredir. Dolayısıyla mazurdurlar.

03. mâmeti inkâr edenlerle ilgili bazı görüşler

Şeyh Sadûq diyor ki:

“İnancımıza göre, Emîr’ul-Mü’minîn Ali b. Ebî Tâlib’in ve ondan sonraki imamların (a.s) imâmetini inkâr edenler, bütün peygamberlerin nübüvvetini inkâr etmiş gibidirler.”²

1- İmâm Muhammed el-Bâqır ile oğlu İmâm Ca’fer es-Sâdıq hazretlerinden (a.s) rivâyet ediliyor. bk. el-Berqî, *el-Mehâsin*: I, 89; Şeyh Sadûq, *Kemâl’ü-d-Dîn*: II, 412; *İlel’üş-Şerâi’*: I, 210~211; el-Hurr el-Âmilî, *el-Vesâil*: XXVIII, 344, 345

2- Şeyh Sadûq, *el-İ’tiqâdât*: s. 104

- واعتقدنا فيمن جحد إمامة أمير المؤمنين علي بن أبي طالب والأئمة من بعده - عليهم السلام - أنه بمنزلة من جحد نبوة جميع الأنبياء.

Aynı şekilde, **Şeyh Müfid** de şunları söylüyor:

“İmâmiyye, imamlardan herhangi birinin imâmetini inkâr eden, kendisine Allah Teâlâ'nın vâcip kıldığı 'imama itaatın farzıyeti' ilkesine karşı çıkan kimselerin kâfir, sapık ve cehennemde ebediyen kalmaya müstehak oldukları konusunda ittifak etmişlerdir.”¹

Bunlar, imâmete inanmayanların Şîa (İmâmiyye) âlimlerince de tekfir edildiğini gösterir.

Cevap: Gerek Şeyh Sadûq'un ve gerekse Şeyh Müfid'in sözleri, dikkat edilirse; bilerek, inadına inkâr edenlerle ilgilidir. Burada, ikisinin de özellikle “cühûd” sözcüğünü kullanmış olmaları bunu gösterir. Cühûd, bir şeye göz göre göre muhâlefet etmek, inâdına karşı çıkmak demektir. Sonuçta bu sözlerle dayanarak, Şîa âlimlerinin imâmete inanmayan herkesi mutlak sûrette tekfir ettiklerini ileri sürmek doğru olmasa gerektir.

04. Muhâlifin küfrüne dâir ifâdeler

Mütekaddimûn (ilk dönem) Şîa ulemâsından Seyyid Şerîf el-Murtazâ şöyle diyor:

“İmâmiyye'ye kendi usûlünde muhâlefet etmek küfürdür ve irtidat hükmündedir.”²

1- Şeyh Müfid, *Evâil'ül-Maqâlât*: s. 44

واتفقت الإمامية علي أن من أنكر إمامة أحد الأئمة وجد ما أوجبه الله تعالى من فرض الطاعة فهو كافر ضال مستحق للخلود في النار.

2- Şerîf el-Murtazâ, *el-İntisâr*: s. 217 (Zekât bahsi)

أن خلاف الامامية في أصولهم كفر وجار مجرى الردة.

Bilindiği gibi, Hz. Ali'nin (a.s) imâmetine inanmak, Şîa'da (İmâmîyye) usûl-ü dindendir.

Yine Ebû Ca'fer et-Tûsî diyor ki:

“Hak ehline muhâlif olan kâfirdir.”¹

İbn İdrîs el-Hillî² ile Şeyh Muhammed b. Hasen en-Necefi de; bu durumu sözleri şu şekilde teyit ediyorlar:

“Hak ehline muhâlif olan kâfirdir ve bu hususta aramızda ihtilâf yoktur.”³

Abdullâh Şebber'in Usûl'üd-Dîn'e dâir “*Haqq'ul-Yaqîn*”inde⁴

1- Şeyh et-Tûsî, *et-Tehzîb*: I, 335 = المخالف لأهل الحق كافر.

2- İbn İdrîs el-Hillî, *es-Serâir*: I, 356 = والمخالف لأهل الحق كافر بلا خلاف بيننا.

3- Şeyh Muhammed en-Necefi, *Cevâhir'ul-Kelâm*: VI, 62

والمخالف لأهل الحق كافر بلا خلاف بيننا.

“Görünen o ki, muhâlifler müşrik kapsamında değerlendirilir.”

(*Cevâhir'ul-Kelâm*: XXII, 62) = فالظاهر إلحاق المخالفين بالمشركين

4- Seyyid Abdullah Şebber, *Haqq'ul-Yaqîn*: s. 510-511

“Ehl-i Beyt'e düşmanlık etmeyen, bu yolda inatlaşıp taassuba düşmeyen diğer muhâliflere gelince; Seyyid el-Murtazâ gibi bir kısım İmâmîyye ulemâsı, onların dünyâ ve âhirette kâfir olduklarına hükmediyorlar. Çoğunluğun kabul ettiği en meşhur görüşe göre ise, onlar (sadece) âhirette kâfir hükmündedir ve orada ebedi kalacaklardır. Dünyada ise, kendilerine İslâm ahkâmı uygulanır. (Yani Müslüman muâmelesi yapılıır)”

وأما سائر المخالفين ممن لم ينصب ولم يعاند ولم يتعصب، فالذى عليه جملة من الإمامية كالسيد المرتضى أنهم كفار في الدنيا والآخرة، والذى عليه الأكثر الأشهر أنهم كفار مخلدون في الآخرة. وتجربى عليهم أحكام الإسلام في الدنيا.

Ayr. bk. el-Bahrânî, *el-Hadâiq'un-Nâdira*: V, 175, X, 42

ve Şeyh Yûsuf el-Bahrânî'nin "*el-Hadâîq'un-Nâdırâ fî Ahkâm'il-İtret'it-Tâhîra*" adlı fıkıh kitabının¹ muhtelif yerlerinde yaptıkları kimi açıklamalara bakıldığında; onların da diğerlerinden farklı düşünmedikleri görülüyor.

Muhaqqıq el-Hillî de diyor ki:

"İman, peygamber (s.a.a)'in getirdiği bütün hükümleri tasdik, küfür ise bunları bilerek inkâr etmektir. Mü'min

- 1- "Hak ehline muhâlif olan kâfirdir. O yüzden kendilerine kâfir muâmelesi yapılır."

المخالف لأهل الحق كافر فيجب أن يكون حكمه حكم الكفار.

(el-Bahrânî, *eş-Şihâb'üs-Sâqıb*: s. 85, *el-Hadâîq'un-Nâdırâ*: V, 185, 187, 189, X, 42-43, XVIII, 148, 153, XXIV, 53-54)

"Âlimlerimiz arasında, nâsıbın kâfir ve necis, kanıyla malının helâl ve kendisinin harbî hükümlerine tâbî olduğu konusunda ihtilâf yok. Asıl, nâsıbî olmayan muhâlifte ihtilâf var:

Sonrakiler arasında meşhur olan görüşe göre onların Müslüman olduklarına, öncekiler arasında meşhur olan görüşe göre de küfre düştüklerine hükmedilir."

لا خلاف بين اصحابنا ... في كفر الناصب ونجاسته وحل دمه وماله وان حكمه حكم الكافر الحربي.

وانما الخلاف في المخالف الغير الناصب هل يحكم باسلامه كما هو المشهور بين المتأخرين ام بكفره كما هو المشهور بين المتقدمين.

(*el-Hadâîq'un-Nâdırâ*: X, 42)

"*eş-Şihâb'üs-Sâqıb fî Beyâni Ma'ne'n-Nâsıb* adlı kitapta genişçe açıkladığımız gibi, pâk imamlarımızdan (a.s) meşhur yollarla gelen rivâyetler, muhâliflerin kâfir, nâsıbî ve müşrik olduklarını gösteriyor."

انه قد استفاضت الروايات والاحبار عن الائمة الابرار (عليهم السلام) - كما بسطنا عليه الكلام في كتاب الشهاب الناقب في بيان معنى الناصب - بكفر المخالفين ونصبهم وشركهم.

(*el-Hadâîq'un-Nâdırâ*: X, 43, III, 405, XII, 204)

(= yani İmâmî) olmayan kâfirdir. Hakka muhâlif olanlar, Allah ve Rasûlü'ne düşmandır.”¹

Bunlara, Ebul-Qâsım el-Hôî'nin şu sözleri de eklenebilir:

“Doğrusu, Oniki İmâm'ın imâmetine inanan Şîa'ya muhâlif olan herkes, temizdir ve zâhiren Müslüman'dır... Gerçekte ise onların tamamı kâfirdir. Biz böyle kimselere 'Dünyada Müslüman, Âhirette kâfir'² diyoruz.”³

Şîa kitaplarında geçen “**muhâlifin küfrüne**” dâir bu vb. ifadeler, İmâmîyye Şîasının kendilerine muhâlif olan herkese, bu arada Sünnî Müslümanların tamamına, kâfir ve müşrik gözüyle baktıklarını ortaya koymaktadır.

Cevap: Dikkat edilirse, burada küfrüne hükmedilenler “muhâlif” olanlardır. Muhâlif, muhâlefet eden, bir şeye bilinçlice karşı duran demektir. Bilinçsiz, câhil bir kişinin muhâlif olmasının zaten bir anlamı yoktur. Mevzû imâmet olunca; Hz. Ali'nin imâmetine bilerek karşı çıkan, bu hususta, hak ve hakikat bütün çıplaklığıyla ortaya çıktıktan (hucet tamam olduktan) sonra inatlaşan kimselerin küfründe elbette şüphe yoktur.

1- Muhaqqıq el-Hillî, *el-Mu'teber*: II, 579

أن الإيمان هو تصديق النبي صلى الله عليه وآله في كل ما جاء به والكفر جحود ذلك، فمن ليس بمؤمن كافر... ولأن مخالف الحق معاد لله ورسوله...

Buradan naklen: Şeyh el-Ensârî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 352

2- Yani, ona dünyada Müslüman, âhirette ise kâfir muâmelesi yapılıır!

3- Seyyid el-Hôî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 87

فالصحيح الحكم بطهارة جميع المخالفين للشيعة الاثني عشرية واسلامهم ظاهرا بلا فرق في ذلك بين أهل الخلاف وبين غيرهم وان كان جميعهم في الحقيقة كافرين وهم الذين سميانهم بمسلم الدنيا وكافر الآخرة.

Bu durumda, “muhâlifin küfrüne” dâir yukarıda geçen sözler, müstaz’af konumunda bulunan biçâreleri; kendilerine “hucet tamam olmadığı” için imâmete inanmayan kimsele-ri, hiç mi hiç ilgilendirmemektedir.

Bu konuda “katı” ve “acımasız” oluşuyla bilinen, imâmeti inkâr edenlerin küfür ve necâsetine hükmetmede bazen hararet yapan “Ahbârî fıkıhçı” el-Bahrânî bile, o hükmü verirken “**müstaz’afları**” kapsam dışı tutmuş, buradaki “muhâlifler”den kastın “nâsîbîler” olduğunu apaçık belirtmiştir:

“Nâsîbî’den maksat, mutlak sûrette **muhâlif** olandır. **Müstaz’af** bundan müstesnâdır.”¹

“Hadislerde ve önceki âlimlerin sözlerinde, ne vakit **nâsîbî** sözcüğü kullanılsa, kuşkusuz bununla **muhâlif** kastedilir. **Müstaz’aflar** bunun dışındadır.”²

Abdullâh Şebber ile Yûsuf el-Bahrânî’nin “Nâsîbî ve inatçı olmayan muhâliflerin küfrüne” ilişkin, ilk dönem Şîa ulemâsına nispet ettikleri iddiaya gelince; bu iddiayı Abdullâh Şebber ile el-Bahrânî dışında, başkalarında görmek bu kula nasip olmadı.

Şerîf el-Murtazâ’nın konumuzla ilgili görüşünü yukarıda belirtmiştik. Kendisi, mutlak bir ifadeyle, muhâlif olanın küfrüne hükmediyordu.

1- el-Bahrânî, *el-Hadâiq’un-Nâdir*: V, 187

النَّاصِبِ ... عِبَارَةٌ عَنِ الْمَخَالِفِ مُطْلَقًا إِلَّا الْمُسْتَضْعَفَ مِنْهُ...

Ayrıca bk. el-Bahrânî, *el-Hadâiq’un-Nâdir*: XVIII, 148

2- el-Bahrânî, *el-Hadâiq’un-Nâdir*: XVIII, 157, XXIV, 60

فَالنَّاصِبِ حَيْثَمَا أُطْلِقَ فِي الْإِخْبَارِ وَكَلَامِ الْقَدَمَاءِ، فَأَمَّا يَرَادُ بِهِ الْمَخَالِفَ، عَدَا الْمُسْتَضْعَفَ.

Bunun dışında, Şerîf el-Murtazâ'nın kitapları da ortada. Ve hiçbirinde, nâsibî ve inatçı olmayan muhâliflerin de küfrüne dâir tek kelime yok!

Zaten gerek Abdullâh Şebber, gerekse Yûsuf el-Bahrânî, söz konusu iddiayı Şerîf el-Murtazâ'nın hangi kitabında gördüklerini, her nedense belirtmiyorlar!

Hatta el-Bahrânî, Şerîf el-Murtazâ'nın bu görüşünün kitaplarda meşhur olmakla birlikte, onun bizzat kendi sözünü bir türlü hatırlayamadığını¹ açıkça zikrediyor. Doğrusu, yok ki hatırlasın!

Bir de, Abdullah Şebber ile Yûsuf el-Bahrânî'nin söz konusu iddialarına bakılırsa, esasen "nâsibî ve inatçı olmayan" muhâliflerin –âhîret hesâbıyla– küfründe ihtilâf yok! Yani öncekilerle sonrakiler için bu yönünde hemfikir. Tartışma sadece, bu dünyada onlara "Müslüman" muamelesi yapılıp yapılmayacağı konusunda sınırlı!!! ...

Neticede bizler, böylesine akla zarar, kitaba aykırı, Ehl-i Beyt imâmlarından mütevâtiren nakledilen hadislerin ortak mesajına muhâlif düşen bu görüşten; Şerîf el-Murtazâ'yı ve sâir ilk dönem Şîa ulemâsını tenzih ederiz.

Kaldı ki, "nâsibî ve inatçı olmayan" bir muhâlifin, şu bildiğimiz "müstaz'af"tan farkı ne? Abdullâh Şebber ile Yûsuf el-Bahrânî'nin "müstaz'af" olan muhâlifleri ayrı tutup, "nâsibî ve inatçı olmayan" muhâliflerin küfrüne hükmetmeleri bir paradoks değil mi? Bu ne yaman çelişki!

1- el-Bahrânî, *el-Hadâîq'un-Nâdirâ*: V, 176

ومذهب المرتضى في ذلك مشهور في كتب الاصحاب إلا انه لا يحضرنى الان شيء من كلامه في الباب.

Şayet “nâsibî ve inatçı olmayan” muhâliften kasıt, imâmet ilkesini bilerek inkâr etmekle birlikte, Emîr’ul-Mü’minîn Hz. Ali’ye ve genelde Ehl-i Beyt’e karşı alenen düşmanlıktan ve onlarla –ilmen ve siyâseten– inatlaşıp çekişmekten kaçınan muhâliflerdir.” denirse; elbette durum değişir. İşte o zaman söz konusu hükmü anlamak mümkün olabilir.

Kendilerine hucet tamam olduktan sonra, bilerekten inkâr yolunu seçen böyle kimselerin küfründe şüphe edilmez. Zira bu kişiler, gerçeği gördükten sonra inkâr etmişler demektir. Artık bundan sonra Ehl-i Beyt’e hasım olup onlarla inatlaşmaları, küfürlerini artırmaktan başka bir işe yaramaz.

Muhaqqıq el-Hillî’nin sözü bile bile, inâdına inkâr edenlerle ilgilidir. Orijinal metinde, bilhassa “cühûd” sözcüğünün yer alıyor olması bunu gösterir. Böyle kimselerin küfründe elbette şüphe edilemez.

Seyyid el-Hôî’nin sözüne gelince, geçen bölümde bu söz üzerinde durmuş, açıklamasını orada yapmıştık. O nedenle tekrara gerek görmüyoruz.

Bu arada Şeyh Sadûq:

“Câhiller, bütün muhâliflerin nâsibî olduğunu sanıyorlar; oysa durum hiç de öyle değil!”¹

demek sûretiyle; imâmet inancına “muhâlif” olan herkesin “Ehl-i Beyt’e düşman” olduğunu düşünmenin ve bu çirkin yanlış mektebe yüklemenin, son derece büyük bir cehâlet olduğunun altını çizmektedir.

1- Şeyh Sadûq, *el-Faqîh*: III, 258

والجهال يتوهمون أن كل مخالف ناصب وليس كذلك.

05. Necâset mes'elesi

Şîa ulemâsından Muhaqqıq el-Kerkî'nin¹ verdiği bilgiye göre; Şerîf el-Murtazâ, hak ehline muhâlif olan herkesin, mutlak sûrette necis olduğu kanaatini taşıyor. Yine Şeyh Yûsuf el-Bahrânî de "Mütekaddimûn âlimlerin, bütün muhâliflerin necâsetine hükmettiklerini" belirtiyor² ve kendisi "Hak olan da bu!"³ diyor.

Bu ifadeler, İmâmiyye Şîasının kendilerine muhâlif olan herkese, bu arada Sünnî Müslümanlara "necis" gözüyle baktıklarını gösteriyor.

Cevap: İlk dönem Şîa fakihleri, bütün kâfir ve müşriklerin necis olduklarına hükmetmişler. Bu konuda "icmâdan" söz edenler bile var. Bu kapsamda, Yahûdî ve Hıristiyanlar da "necis" sayılıyorlar.⁴ Seyyid Şerîf el-Murtazâ⁵, Şeyh Müfîd⁶, Ebû Ca'fer et-Tûsî⁷, Şeyh Sadûq⁸, Muhaqqıq el-Hillî⁹ vs. âlimler bu görüşte. Bu arada Allâme el-Hillî¹⁰ ile Şehîd-i Evvel¹¹

1- Muhaqqıq el-Kerkî, *Câmi'ul-Meqâsîd*: I, 164

2- el-Bahrânî, *el-Hadâîq*: V, 175, XII, 204

3- el-Bahrânî, *el-Hadâîq*: III, 405

4- bk. İbn İdrîs el-Hillî, *es-Serâir*: III, 124; Şehîd-i Sâni, *el-Mesâlik*: XII, 65-67; el-Bahrânî, *el-Hadâîq*: V, 162-175; en-Nerâqî, *Müstened'üş-Şîa*: I, 196-198; en-Necefî, *el-Cevâhir*: VI, 41-44

5- Şerîf el-Murtazâ, *el-İntisâr*: s. 88 (Tahâret bahsi)

6- Şeyh Müfîd, *el-Muqni'a*: s. 65

7- Şeyh et-Tûsî, *el-Hilâf*: I, 70, *el-Mebsût*: I, 14, *et-Tehzîb*: I, 223, *et-Tibyân*: V, 200-201

8- Şeyh Sadûq, *el-Faqîh*: I, 8, *el-Hidâye*: s. 68

9- Muhaqqıq el-Hillî, *el-Mu'teber*: I, 95-96, *Şerâi'ul-İslâm*: I, 45

10- Allâme el-Hillî, *Tezkirat'ül-Fuqahâ*: I, 67-68, *Qavâid'ül-Ahkâm*: I, 191, *İrşâd'ül-Ezhân*: I, 238

11- Şehîd-i Evvel, *Zikrâ's-Şîa*: I, 115, *ed-Dürûs'üş-Şer'iyye*: I, 124

de bütün kâfirleri ve kâfir hükmünde olan herkesi, aynı kategoride değerlendiriyor...

Oysa, insafı olmak gerekirse, kâfir ve müşriklerin necis olduklarına ilişkin öne sürülen âyet¹ ve hadisler², bu konuda yeterince açık değildir. Görünen o ki, ulemâdan bu hususta cesâretini toplayıp, öncekilerin karşısına dikilebilen ilk yürekli kişi, **Şehîd-i Sâni** lakabıyla bilinen Zeynüddîn b. Ali'dir. Şehîd-i Sâni bu hususta ilgili âyete dayanmanın tartışılabilir olduğunu belirterek, bunun sebeplerini bir bir açıklıyor. Bunun yanında, konuyla ilgili hadislerin de tartışmalı olduğunun altını çiziyor.³ Konuyla ilgili hadisleri teker teker ele alıp inceleyen Şehîd-i Sâni, sonunda şu hükme varıyor:

“Kuşkusuz, bunlardan temizliğe delil olan hadislerin delâleti, necisliğe delil olan hadislerin delâletinden daha açıktır.”⁴

Şehîd-i Sâni'nin yolunu, oğlu **Şeyh Hasan** da aynen izliyor. O, ilgili âyetle konuya delil getirmenin zayıf olduğunu, üstelik hadislerde de buna delâlet edecek bir yanın bulunmadığını apaçık ifâde ediyor.⁵

–Özellikle hadisler konusunda– aynı yolu izleyenlerden biri de **Şeyh Muhammed b. Hasen en-Necefî**'dir. en-Necefî, Ya-

1- “Ey iman edenler! Mürikler ancak bir pisliktir...”

[Tevbe sûresi: 28 nolu âyet]

2- Konumuzla ilgili hadisler için bk. el-Küleyni, *el-Kâfi*: II, 650, VI, 263~264; Şeyh Sadûq, *el-Faîh*: III, 219~220; Ebû Ca'fer et-Tûsi, *et-Tehzîb*: I, 223~224, 262~263, IX, 87~88; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil'üş-Şîa*: III, 419~422, XXIV, 210~212

3- Şehîd-i Sâni, *Mesâlik'ül-Efhâm*: XII, 65~66

4- Şehîd-i Sâni, *Mesâlik'ül-Efhâm*: XII, 86~89

5- bk. el-Bahrâni, V, 174; Şeyh el-Ensârî, II, 349

hûdî ve Hıristiyanların necis olduklarına işâret eden hadislerle karşılık, temiz olduklarına işâret eden hadislerin de bulunduğunu belirtiyor. Peşinden şu açıklamayı yapıyor:

“Bunların da içinde (tıpkı ötekiler gibi) sahih olan da var, olmayan da. Üstelik bu hadisler, ötekilerden daha açık. İmâmiyye arasında o hüküm malum olmasa ve bu hadislerden bir kısmının takiiye ile bir ilgisi bulunmasa idi; o vakit bu hadislerle amel etmek yerinde olurdu.”¹

Ancak buna rağmen, yaptığı uzak tevillerle, yine de onların necis olduklarına hükmetmeyi sürdürüyor!

Şehîd-i Sâni'nin yolunu izleyerek aynı itirafı yapanlar arasında **Şeyh el-Ensârî** de var. el-Ensârî, konumuzla ilgili başlıca bütün hadisleri inceledikten sonra, ilgili kişilerin “necis” oldukları konusunda; hadislerden ziyâde, ulemânın icmâna tutunmanın daha evlâ olacağını belirterek² işin içinden çıkıyor! el-Ensârî, bundan iki sayfa sonra da, kâfirin necis olduğuna dâir ileri sürülen hem hadislerin, hem de icmânın doyurucu nitelikte olmadığını belirtiyor.³

İmâm Humeynî de, kitap ehli olanların necâsetine dâir hiçbir delilin bulunmadığını, bilakis mevcut bütün delillerin onların da temiz olduklarına tanıklık ettiğini belirtiyor ve bundan müşrikleri istisnâ ediyor.⁴ Ona göre, kâfir ve kâfir hükmünde olan kimselerin necis oldukları konusunda; ilgili âyet de, hadisler de, icmâ da açık ve yeterli değildir.⁵

1- en-Necefî, *Cevâhir'ul-Kelâm*: VI, 43

2- Şeyh el-Ensârî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 350

3- Şeyh el-Ensârî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 352

4- İmâm el-Humeynî, *Kitâb'ut-Tahâre*: III, 306

5- İmâm el-Humeynî, *Kitâb'ut-Tahâre*: III, 335. krş. 338 →

O yüzden, çağdaş Ehl-i Beyt âlimlerinden Şehîd Muhammed Bâqır es-Sadr¹, Seyyid Kâzım el-Hâirî², Seyyid Ebul-Qâsım el-Hôî³, Şehîd Muhammed Sâdıq es-Sadr⁴, Şeyh Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî⁵, Şeyh Mirzâ Cevâd et-Tebrîzî⁶, Seyyid Muhammed Saîd el-Hakîm⁷, Şeyh Muhammed Fâdıl el-Lenkerânî⁸, Şeyh Muhammed İshâq el-Feyyâz⁹ ... Kitap ehlinin temiz olduklarına inanıyorlar.

Rehber Seyyid Ali el-Hâmeneî de, bu kanaati taşıyan günü-müzün en seçkin müctehid âlimlerinden birisi.¹⁰

Rahmetli Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh¹¹ ise, hiçbir kâfirin necis sayılamayacağına dâir fetvâlar veriyor. Şeyh Yûsuf es-Sâni'î¹² de, sadece "inatçı" kâfirin necâsetine hük-

---

Ancak Hz. İmâm'ın "*Tahrîr'ul-Vesîle*" adlı eserinde (I, 118) her çeşit kâfirin necâsetine hükmetmesi, "İmâm daha sonra bu görüşünden döndü mü?" sorusunu akla getirmektedir.

- 1- Muhammed Bâqır es-Sadr, *el-Fetâvâ'l-Vâdiha*: s. 347
- 2- Seyyid Kâzım el-Hâirî, *el-Fetâvâ'l-Müntehabe*: s. 81-82
- 3- Seyyid el-Hôî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 57-58
- 4- Muhammed Sâdıq es-Sadr, *Menhec'üs-Sâlihîn*: I, Necâsetler bahsi (= 496 nolu mes'ele)
- 5- Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, *el-Fetâvâ el-Cedîde*: I, 18, II, 18-19, III, 16-17
- 6- Mirzâ Cevâd et-Tebrîzî, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: I, Necâsetler bahsi (= 407 nolu mes'ele)
- 7- Muh. Saîd el-Hakîm, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: I, 137 (Necâsetler bahsi)
- 8- el-Lenkerânî, *el-Ahkâm'ul-Vâdiha*: s. 95
- 9- Muhammed İshâq Feyyâz, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: I, 34, 172
- 10- el-Hâmeneî, *Ecvibet'ül-İstiftâât*: s. 97, 103 & *İstiftâat Risalesi*: s. 110, 116 (= 324, 325, 326 ve 346 nolu fetvâlar)
- 11- Muhammed Hüseyin Fazlullâh, *el-Mesâil'ül-Fiqhiyye*: I, 29 (= 42, 43, 44, 46 ve 47 nolu mes'eleler), II, 34 (= 6, 19 ve 24 nolu mes'eleler), *el-Fetâvâ'l-Vâdiha*: s. 187-188, *Fiqh'üş-Şerî'a*: I, 36
- 12- Yûsuf es-Sâni'î, *Misbâh'ul-Muqallidîn*: s. 33 (= 108 nolu mes'ele)

medip, geri kalanların temiz olduklarını belirterek, mevzu-umuza farklı, ama orijinal bir açılım getiriyor.

Esâsen Ehl-i Kitâb'ın temiz olduğu düşüncesi, sanıldığı kadar da yeni değildir. Örneğin, kaynakların verdiği bilgiye bakılırsa, bu düşüncenin temelini atan **İbn Ebî Aqîl**'dir.¹ İlk dönemlerin büyük fakihlerinden olan İbn Ebî Aqîl, Yahûdî ve Hıristiyanların artıklarının temiz olduğuna hükmeden, belirgin ilk sima olarak karşımıza çıkmaktadır.

Müslümanlara gelince:

İbn İdrîs el-Hillî, insanları Mü'min, müstaz'af ve kâfir olarak üç kısma ayırdıktan sonra; bunlardan sadece kâfirlerin artıklarının necis olduğuna hükmediyor.² Buradan çıkan sonuca göre sadece "kâfirler" necistir. Tercihen iman eden Mü'minler ile, müstaz'af olan Müslümanlar ise temizdir.

Muhaqqıq el-Hillî, şu sözüyle İbn İdrîs'e destek çıkıyor:

"Farklı görüşlere sâhip olsalar da, bütün Müslümanların artığı temizdir."³

Nâsibî olmamak, yani Ehl-i Beyt'e karşı kin besleyip dikleşmemek de, mektepte –insan cinsinin mutlak sûrette temiz

1- İbn Ebî Aqîl'in görüşü için bk. Şehîd-i Sâni, *Mesâlik'ül-Efhâm*: XII, 66; en-Necefi, *Cevâhir'ul-Kelâm*: VI, 42; Seyyid Şeraf'ül-Arab el-Umânî, *Fiqhü İbn Ebî Aqîl*: s. 107~109;

2- İbn İdrîs, *es-Serâir*: I, 84

فسؤر بنی آدم علی ثلاثة أضرب: سؤر مؤمن ومن حکمه حکم المؤمن، وسؤر مستضعف ومن حکمه حکم المستضعف، وسؤر کافر ومن حکمه حکم الکافر، فالأول والثانی طاهر مطهر، والثالث نجس منجس.

3- Muhaqqıq el-Hillî, *el-Mu'teber*: I, 97, *Şerâi'ul-İslâm*: I, 8

olduğuna hükmeden çağdaş bazı âlimler dışında– hemen herkesin üzerinde ittifak ettiği bir diğer şarttır.¹

Şeyh Murtazâ el-Ensârî şöyle diyor:

“Meşhur görüşe göre, birkaç fırka dışında, bütün muhâlifler temizdir.”²

Muhaqqıq en-Nerâqî de şu sözlerle el-Ensârî’yi destekliyor:

“İmâmet konusunda bize muhâlif olanlara gelince, hak olan meşhur görüşe göre onlar da temizdir.”³

Şehîd Muhammed Bâqır es-Sadr da şöyle diyor:

“Kim Allâh’ın birliğine, Muhammed’in risâletine ve âhiret gününe inanırsa, hangi fırka veya gruptan olursa olsun, yahut İslâm mezheplerinden hangisine mensup bulunursa bulunsun; o kişi Müslüman’dır, temizdir.”⁴

Çağımızın önde gelen dînî mercîleri, bu hususu şöyle formüle ediyorlar:

“Dînî bir hükme inanmamak, Allah’ı yahut dînin aslını inkâr ve Hz. Peygamber’i (s.a.a) yalanlamaya götürmediği sürece, bu durum küfre (ve dolayısıyla necisliğe) sebep olmaz.”

1- Allâme el-Hillî, *Tezkirat’ül-Fuqahâ*: I, 68; el-Yezdî, *el-Urvet’ül-Vüsqâ*: I, 54; Şeyh el-Ensârî, *et-Tahâre*: II, 357; İmâm el-Humeynî, *et-Tahâre*: III, 335-338, *Tahrîr’ul-Vesîle*: I, 118, *Tam İlmihal*: s. 27; Seyyid es-Sistânî, *el-Mesâil’ül-Müntehabe*: s. 81; N. Mekârim eş-Şîrâzî, *Tavzîh’ul-Mesâil*: Necâsetler bahsi, kâfir mad. (Mes’ele no: 122)

2- Şeyh el-Ensârî, *Kitâb’ut-Tahâre*: II, 351

O birkaç fırkanın temel özelliği de nâsibî olmalarıdır.

3- en-Nerâqî, *el-Müstened*: I, 205

4- Muhammed Bâqır es-Sadr, *el-Fetâvâ’l-Vâdiha*: s. 346

Bu ortak kanaati seslendiren ve her biri Âyetullâh el-Uzmâ makamında bulunan âlimlerden bazıları şunlar:

01. Muhaqqıq el-Erdebîlî¹,
02. Bahâüddîn Fâdıl el-Hindî²,
03. Muhammed Hasen en-Neceffî³,
04. Şeyh Murtazâ el-Ensârî⁴,
05. Seyyid Muhammed Kâzım el-Yezdî⁵,
06. Seyyid Muhsin et-Tabâtabâî el-Hakîm⁶,
07. Seyyid İmâm el-Humeynî⁷,
08. Seyyid Ebul-Qâsım el-Hôî⁸,
09. Şeyh Hüseyin Ali el-Muntazarî⁹,
10. Şehîd Muhammed Sâdıq es-Sadr¹⁰,

1- el-Erdebîlî, *Mecma'ul-Fâide*: III, 199, I, 283. Buradan naklen: Şeyh el-Ensârî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 354

2- "Keşf'ül-Lisâm vel-İbhâm an Qavâ'id'il-Ahkâm" adlı eserinden naklen: en-Necefi, *Cevâhir'ul-Kelâm*: VI, 47; el-Ensârî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 354

3- en-Necefi, *Cevâhir'ul-Kelâm*: VI, 46-49

4- Şeyh el-Ensârî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 353-354, 355

5- Muhammed Kâzım el-Yezdî, *el-Urvet'ül-Vüsqâ*: I, 54

6- Muhsin el-Hakîm, *Müstemsek'ül-Urvet*: I, 378-380

7- el-Humeynî, *Tahrîr'ul-Vesîle*: I, 118, *Tam İlmihal*: s. 27, *Kitâb'ut-Tahâre*: III, 326-329, 333, 335

8- Seyyid el-Hôî, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: I, 109, *et-Tahâre*: II, 59-60, 86

9- el-Muntazarî, *el-Ahkâm'üş-Şer'iyye*: s. 24, 469 (= 107 ve 2635 nolu mes'eleler), *Tavzîh'ul-Mesâil*: s. 31, 582 (= 80 ve 3210 nolu mes'eleler)

10- Muhammed Sâdıq es-Sadr, *Menhec'üs-Sâlihîn*: I, Necâsetler bahsi (= 496 nolu mes'ele)

11. Seyyid Muhammed Huseynî eş-Şîrâzî¹,
12. Muhammed Taqî Behcet²,
13. Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh³,
14. Seyyid Ali es-Sîstânî⁴,
15. Seyyid Muhammed Saîd el-Hakîm⁵,
16. Rehber Seyyid Ali el-Hâmeneî⁶,
17. Şeyh Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî⁷,
18. Muhammed Fâdıl el-Lenkerânî⁸,
19. Seyyid Muhammed Sâdıq er-Rûhânî⁹,
20. Şeyh Mirzâ Cevâd et-Tebrîzî¹⁰ vs.

Toparlamak gerekirse, İmâmiyye Şîası, mektepte meşhur olan görüşe göre, diğer Müslümanları üç şartla kâfir ve dolayısıyla necis saymaz:

-
- 1- Seyyid eş-Şîrâzî, *Müntehab'ul-Mesâil el-İslâmiyye*: Necâsetler bahsi, kâfir maddesi.
  - 2- Muhammed Taqî Behcet, *Tavzîh'ul-Mesâil*: s. 39, 457
  - 3- Muhammed H. Fazlullâh, *Fiqh'üş-Şerî'a*: I, 36
  - 4- es-Sîstânî, *el-Mesâil'ül-Müntehabe*: s. 81
  - 5- Muh. Saîd el-Hakîm, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: I, 137~138
  - 6- el-Hâmeneî, *Ecvibet'ül-İstiftâât*: s. 99, 104 & *İstiftaat Risalesi*: s. 112, 118 (= 333 ve 349 nolu fetva)
  - 7- Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, *el-Fetâvâ el-Cedîde*: II, 20
  - 8- el-Lenkerânî, *el-Ahkâm'ul-Vâdîha*: s. 95
  - 9- Sâdıq er-Rûhânî, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: I, 109
  - 10- Mirzâ Cevâd et-Tebrîzî, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: I, Necâsetler bahsi, kâfir maddesi

- Muhâlefeti bilerek, inadına olmayacak. (Âlimlerin müstaz'af derken bu şartı kastettikleri açıktır.)
- Allah'ı yahut onun gönderdiği dinin aslını inkâr ve Hz. Peygamber'i (s.a.a) yalanlama kastı olmayacak.
- Ehl-i Beyt'e bilerek düşmanlık etmeyecek.

Muhaqqıq el-Kerkî'nin Şerîf el-Murtazâ'ya nispet ettiği görüşe gelince, bunun asılsız olduğunu düşünüyoruz. Kaldı ki el-Kerkî, hemen peşinden söz konusu görüşün zayıf olduğunu belirtiyor.

06. Cenâze namazı konusu

Şeyh Müfîd diyor ki:

“İman ehlinde birisinin, velâyet konusunda kendisine muhâlif olan birini yıkaması ve namazını kılması câiz değildir. Ancak zarûrî bir durum olursa durum değişir.”¹

Aynı konuda Ebû Ca'fer et-Tûsî de şöyle diyor:

“Zira hak ehline muhâlif olan kâfirdir; dolayısıyla kâfirlerin hükmüne tâbî olur.”²

İbn İdrîs el-Hillî³ ile Ebus-Salâh el-Halebî⁴ de benzer yaklaşımı görebilirsiniz.

1- Şeyh Müfîd, *el-Muqni'a*: s. 85

ولا يجوز لأحد من أهل الإيمان أن يغسل مخالفا للحق في الولاء ولا يصلى عليه إلا أن تدعوه ضرورة إلى ذلك.

2- Şeyh et-Tûsî, *et-Tehzîb*: I, 335

فالوجه فيه ان المخالف لاهل الحق كافر فيجب أن يكون حكمه حكم الكفار.

3- İbn İdrîs el-Hillî, *es-Serâir*: I, 356

4- el-Halebî, *el-Kâfi fil-Fiqh*: s. 157

Bu bile, İmâmiyye Şîasının **cenaze hükümlerinde** “kendileri gibi” düşünmeyen diğer İslâm mezheplerinin mensuplarına, “Müslüman” muâmesi yapmadıklarını gösteriyor.

Cevap: İmâmiyye Şîası, ölen her Müslüman’ın, yıkanıp kefenlenmesini ve cenâze namazının kılınmasını farz olarak görür. Bunun için ölenin mezhebine, meşrebine bakma ihtiyacı hissetmez. Bakın, **Allâme en-Nerâqî** ne diyor:

“Her Müslüman’ın cenâze namazını kılmak farzdır. Ölen kişi ister İmâmiyye Şîasından olsun, ister başka bir Şîî olsun ya da isterse Şîa dışında biri olsun; durum değişmez. Bu hususta icmâ vardır.”¹

İmâm Humeynî de, meşhur “*Tahrîr’ul-Vesîle*” adlı fıkıh kitabının ilgili bölümünde şöyle diyor:

“Müslüman olan herkesin cenâze namazını kılmak vâcipdir (yani farzdır); en sahih görüşe göre, ölen hakka muhâlif biri olsa da.”²

Çağımızın en büyük müctehidlerinden olan **Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh** da; öleni yıkamanın farziyeti için, onun evvelâ “Müslüman olması” gerektiğini belirtiyor. Sonra, sözlerini şöyle sürdürüyor:

“Ölen Müslüman’ın Şîî ya da Sünnî olması arasında bir fark yoktur. Burada şart olan, ölen kişinin Müslüman olmasıdır; mezhebi ne olursa olsun.”³

1- en-Nerâqî, *Müstened’ü’ş-Şîa*: VI, 270

تجب الصلاة علي كل مسلم سواء كان شيعة إمامية، أو غير إمامية، أو غير الشيعة، بالإجماع.

2- İmâm Humeynî, *Tahrîr’ul-Vesîle*: I, 79

يجب الصلاة علي كل مسلم وإن كان مخالفا للحق علي الاصح.

3- Muhammed H. Fazlullâh, *el-Fetâvâ’l-Vâdiha*: s. 142

ولا فرق في الميت المسلم بين الشيعي والسني والشرط هو إسلام الميت مهما كان مذهبه.

Cenaze namazı bahsinde de şunları söylüyor:

“Ölen kişi Müslümanlardan ve kıble ehlinde ise, kendisi ister Şîî, ister Sünnî olsun; cenâze namazını kılmak farzdır.”¹

Şeyh Lütfullâh es-Sâfi de şöyle diyor:

“Müslüman olan herkesin cenâze namazını kılmak farzdır. En sahih görüşe göre, ölen kişi muhâlif olsa da durum böyledir. Ne türden olursa olsun, kâfirin cenâze namazını kılmak caiz değildir.”²

Seyyid Ali es-Sîstânî de aynı hükmü tekrar ediyor:

“Erkek olsun, kadın olsun; Mü’min (= yani İmâmî) olsun, muhâlif olsun; ölen her Müslüman’ın cenâze namazını kılmak farzdır.”³

Şeyh Müfid ile ona destek verenlerin “muhâlif”ten kastı ise, yukarıda da belirttiğimiz gibi; taassup sâhibi, inatçı, gerçekleri göz göre göre inkâr eden ya da Ehl-i Beyt’e düşmanlığını alenen sergileyen muhâliflerdir. en-Necefî de benzer açıklamalarda bulunarak, Şeyh Müfid’in yukarıdaki “muhâlif” sözünün, Allâme el-Hillî tarafından “nâsıbî” şeklinde yorumlandığını belirtiyor.⁴

1- Muhammed H. Fazlullâh, *el-Fetâvâ'l-Vâdiha*: s. 149

تجب الصلاة علي الميت إن كان من المسلمين وأهل القبلة شيعياً كان أم سنياً.

2- Lütfullâh es-Sâfi, *Hidâyet'ül-Ibâd*: I, 64

(مسألة ٣٨٢) يجب الصلاة علي كل مسلم وإن كان مخالفا علي الاصح، ولا يجوز علي الكافر بأقسامه.

3- es-Sîstânî, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: I, 107

تجب الصلاة علي كل ميت مسلم ، ذكراً كان أم أنثى ، مؤمناً أم مخالفاً.

4- en-Necefî, *Cevâhir'ul-Kelâm*: IV, 80

07. Muhâlifin arkasında cemaat namazı

Ebû Ca'fer et-Tûsî şöyle diyor:

“İtikâdî açıdan hak ehline muhâlif olanların ardında namaz kılmak câiz değildir.”¹

Şîa kitaplarında “**cemaat namazlarında muhâlif imâma uylamayacağına**” dâir daha pek çok ifade var. Bu da onların Şîi olmaya nara farklı bir gözle baktıklarına işârettir.

Cevap: Doğrudur; kitaplarımızda buna dâir ifadeler elbette var.² Lâkin bizler namazlarımızı şayet Allah için kılıyorsak; kendi kanaatimize göre, abdesti ve dolayısıyla namazı geçersiz olan birisinin ardında namaz kılmamanın neresi tuhaf? Bu *bir*.

İkincisi, dikkat edilecek olursa, burada da özellikle “muhâlif” sözcüğü kullanılıyor. Bunun “İnadına, bilerek karşı çıkan, gerçekleri görerek muhâlefet eden” anlamlarında kullanıldığını yukarıda görmüştük. Örneğin, birisi sizin inançlarınızla alay ediyor, size “potansiyel düşman, cehennemlik bir sapık” gözüyle bakıyorsa; o kimsenin ardında, gönlünüz rahat bir şekilde namaz kılabilir misiniz?

Üçüncüsü, verilen hüküm, muhâlif kişinin “muhâlif” olmasından ziyâde, imamın almış olduğu abdestin ve kıldığı namazın –uyan kişinin gözünde– geçersiz oluşuna dayanıyor.

1- Ebû Ca'fer et-Tûsî, *el-Hilâf*: I, 549

مسألة ٢٩٠: لا يجوز الصلاة خلف من خالف الحق من الاعتقادات.

Ayrıca bk. *Tehzîb'ül-Ahkâm*: III, 266

2- bk. Muhaqqıq el-Hillî, *el-Mu'teber*: II, 432; Allâme el-Hillî, *Tezkirat'ül-Fuqhâ*: IV, 279~280; en-Nerâqî, *Müstened'üs-Şîa*: VIII, 26; en-Necefî, *Cevâhir'ul-Kelâm*: XIII, 273 vd.

Temel espri bu. Zira aynı Şîa âlimleri, benzer durumlarda imam “Oniki imam” Şîi’si olsa da aynı hükmü veriyor.¹

Dördüncüsü, benzer hükümler Ehl-i Sünnet mezheplerinde de var. Ama her nedense hiç kimse, bunları, onların birbirlerini tekfir ettiğine delil saymıyor.

Son olarak, cemâate imamlık yapacak kişi, gerçekten samîmî, diğer Müslümanlara karşı hoş görülmesi ise, bağınazlıkla ve Ehl-i Beyt’e karşı düşmanlıkla bir ilgisi de yoksa; Şîa âlimleri “İslâm kardeşliğini” ön planda tutarak; öyle birisinin arkasında namaz kılabileceğimize dâir fetvalar veriyorlar.

Örneğin **Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh**, buna açıkça cevaz verenlerden birisi. Seyyid bu hükmü verirken elbette fikhî geleneğin farkında. Ama o öncükilerin buna hangi koşullarda karşı çıktıklarını iyi tahlil ediyor ve kim bilir, artık koşulların epeyce değiştiğini düşünüyor. Bunu “diğer Müslümanlarla güzel geçinme ve İslâm kardeşliği” çerçevesinde ele alıyor.²

Seyyid Ali el-Hâmeneî’nin (Allah kendisine uzun ömürler versin) de, yine “evrensel İslâm kardeşliğini” ön plana çıkararak; bir Şîi’nin, Sünnî bir imamın ardında cemâat namazı kılabilmesine dâir verdiği, tam yedi adet fetvâyı sizlere sunmakta yarar görüyoruz:

1- bk. Allâme el-Hillî, *Tezkirat’ül-Fuqahâ*: IV, 283; İmâm Humeynî, *Tahrîr’ul-Vesîle*: I, 276; Muhammed Hüseyin Fazlullâh, *el-Fetâvâ’l-Vâdiha*: s. 394; es-Sîstânî, *el-Mesâil’ül-Müntehabe*: s. 160 ...

2- Muhammed Hüseyin Fazlullâh, *el-Mesâil’ül-Fiqhiyye*: I, 107

— هل يجوز الإلتزام بالمخالف لنا في المذهب نظرا لاختلاف بعض أحكام الصلاة بيننا وبينه؟

— يجوز ذلك بعنوان التقيية في مورد ، والتحجب من خلال الأجواء الإسلامية التي تفرض ذلك.

S. 610: Ehl-i Sünnet'in arkasında cemaat namazı kılmak câiz midir?

Cevap: Onlarla iyi geçinmek için olursa, arkalarında cemaat namazı kılmak câizdir.

S. 611: İş yerim Kürt bölgelerinden birindedir, oranın Cuma ve cemaat imamlarının çoğunluğu Ehl-i Sünnet'tendir; onlara uymanın hükmü nedir?

Cevap: Cuma ve cemaatlerde onların namazına katılmanın sakıncası yoktur.

S. 612: Ehl-i Sünnet'in günlük namazlarına katılırken bir arada olduğumuz yerlerde, bazı amelleri onlar gibi yapıyoruz. Mesela eli bağlı namaz kılıyoruz, vakti ve halıya secde etmemeyi gözetmiyoruz; böyle bir namazı yenilemeye gerek var mı?

Cevap: Ehl-i Sünnet'le iyi geçinmek bunları gerektirirse, halıya secde etmekle dahi olsa, onlarla namaz kılmak sahih ve yeterlidir; ancak, onlarla kılınan namazda el bağlamak -zaruret gerektirmiyorsa- câiz değildir.

S. 613: Mekke ve Medine'de İmam Humeyni'nin (kuddise sirruhu) fetvasına dayanarak Ehl-i Sünnet'le cemaat namazı kılıyoruz. Bazı vakitlerde ve camide namaz kılmanın faziletini elde etmek için -Örneğin, öğle ve akşam namazından sonra ikindi ve yatsı namazlarını- Ehl-i Sünnet camilerinde toprak olmaksızın münferit olarak kılıyor ve halıya secde ediyoruz; bu namazların hükmü nedir?

Cevap: Bu takdirde sıhhatine hükmedilir.

S. 614: Biz Şîa'nın diğer ülkelere gittiğimizde eli bağlı olarak namaz kılan Ehl-i Sünnet'in (cemaat) namazlarına katılma-

mızın hükmü nedir? El bağlamada onlara uymamız farz mıdır, yoksa namazı eli açık mı kılmamız gerekir?

Cevap: İyi geçinmek için olursa namazda Ehl-i Sünnet'e uymak câizdir ve onlarla kılınan namaz sahih ve yeterlidir; ancak zaruret gerektirmezse namazda el bağlamak farz değildir; hatta câiz bile değildir.

S. 615: Ehl-i Sünnet'in cemaat namazına katıldığımızda onların yaptığı gibi kıyam halinde ayağın küçük parmağını namaz kılanın iki tarafında duranların küçük parmaklarına yapıştırmanın hükmü nedir?

Cevap: Farz değildir; yaparsa da namazın sıhhatine zarar dokunmaz.

S. 616: Ehl-i Sünnet akşam namazını şer'î akşam ezanından önce kılıyorlar; dolayısıyla, hac mevsiminde veya başka bir zamanda onlara uymamız ve o namazla yetinmemiz sahih midir?

Cevap: Onların vakit girmeden önce namaz kıldıkları belli değildir; ancak, mükellef vaktin girdiğini tespit etmezse namaza girmesi sahih değildir. Ama Ehl-i Sünnet'le iyi geçinmek için olursa, onların namazlarına katılmanın ve o namazla yetinmenin sakıncası yoktur.¹

1- Seyyid Ali el-Hâmeneî, *Ecvibet'ül-İstiftâât*: I, 178~179 & *İstiftâat Risalesi*: I, 199~201 [= Başlık: Namazda Ehl-i Sünnet'e Uymak]

س ٦١٠ : هل تجوز الصلاة خلف السنة جماعة؟

ج : تجوز الصلاة جماعة خلفهم إذا كانت لحفظ الوحدة الإسلامية.

س ٦١١ : محل عملی يقع في إحدى المناطق الكردية، وأكثريّة أئمة الجمعة والجماعة هناك

هم من أهل السنة، فما هو حكم الإقتداء بهم؟ وهل تجوز غيبتهم؟

ج : لا إشكال في المشاركة في الصلاة معهم في جُمُعَتهم وجماعاتهم، وأما الغيبة فليجتنب عنها.

س ٦١٢ : في أماكن المعاشرة والمخالطة مع أبناء السنّة عند المشاركة في صلواتهم اليومية نعمل مثلهم في بعض الموارد، مثل الصلاة مع التكتف، وعدم رعاية الوقت والسجود علي السجاد، فهل مثل هذه الصلاة تحتاج الى إعادة؟

ج : إذا كان حفظ الوحدة الإسلامية يقتضى ذلك كلّه فالصلاة معهم صحيحة ومجزية، حتى وإن كان بالسجود علي السجاد وأمثال ذلك، ولكن لا يجوز التكتف في الصلاة معهم إلاّ إذا اقتضت الضرورة ذلك.

س ٦١٣ : في مكة والمدينة نصلى جماعة مع أبناء السنّة، وذلك استناداً الى فتوي سماحة الإمام الخميني (قده)، وفي بعض الأوقات ومن أجل إدراك فضيلة الصلاة في المسجد - كأداء صلاة العصر أو صلاة العشاء بعد صلاة الظهر والمغرب - نصلى فرادي في مساجد أهل السنّة من دون تربة ونسجد علي السجاد، فما هو حكم هذه الصلوات؟

ج : في الفرض المذكور محكومة بالصحة.

س ٦١٤ : كيف تكون مشاركتنا نحن الشيعة في الصلاة في مساجد البلدان الأخرى مع أبناء السنّة حيث يصلّون مكتوفي الأيدي؟ وهل يجب علينا المتابعة في التكتف مثلهم، أو نصلى بلا تكتف؟

ج : يجوز الإقتداء بأهل السنّة إذا كان لأجل رعاية الوحدة الإسلامية، والصلاة معهم صحيحة ومجزية، ولكن لا يجب، بل لا يجوز التكتف فيها، إلاّ إذا كانت هناك ضرورة تقتضى ذلك أيضاً.

س ٦١٥ : عند المشاركة في صلاة الجماعة مع أهل السنّة ما هو حكم التصاق خنصر القدم بخنصر قدمي الشخصين الواقفين علي طرفي المصلّي في حال القيام التي يلتزمون بها؟

ج : لا يجب ذلك، ولو فعله لم يضر بصحة الصلاة.

س ٦١٦ : أبناء السنّة يصلّون المغرب قبل أذان المغرب، ففي مراسم الحج أو في غيره هل يصح لنا الإقتداء بهم والإكتفاء بتلك الصلاة؟

ج : ليس معلوماً أنهم يصلّون قبل الوقت، ولكن لو لم يجرز المكلف دخول الوقت لم يصح منه الدخول في الصلاة، إلاّ إذا اقتضت مراعاة الوحدة الإسلامية ذلك أيضاً، فلا مانع حينئذ من الدخول في الصلاة معهم وفي الإكتفاء بتلك الصلاة.

Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî de, hac hâricinde Sünnî bir imama uymak konusunda kendisine sorulan bir soru üzerine aşağıdaki fetvâyı vermekte:

“Şayet bu, ‘Müslümanların saflarını birleştirmek’ kastıyla yapılırsa, bir sakıncası yoktur. Namaz da sahih olur.”¹

Örnekler daha da çoğaltılabilir. Bu arada **İmâm Humeynî**’nin İranlı hacılar için verdiği fetva, ilgililerin malumudur. Dînî mercîler bu hükmü verirken İslâm kardeşliğini ve Müslümanların vahdetini esas alıyor.

08. Zekâtın verileceği sınıflar

Rahmetli İmâm el-Humeynî, kendilerine zekât verilecek kimselerin özelliklerini sayarken “**Zekât alacak kimsenin Müslüman ve Oniki imamı kabul edip, Ehl-i Beyt Şîası, yani İmâmiyye-i İsnâ Aşeriyye olması gerekir.**” diyor² ve farklı mezhepten olan Müslümanlara, ancak “**Müellefe-i Kulûb**” kapsamında zekât verilebileceğini³ belirtiyor.

Cevap: Bu ifadeler üç aşağı beş yukarı hemen her fıkıh kitabında var zâten.⁴ Ama buradan bir takım yanlış sonuçlara varılması, muhtemelen Ehl-i Sünnet toplumunda “**Müellefe-i Kulûb**” sınıfıyla alâkalı mevcut algılamalardan kaynaklanı-

1- Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, *el-Fetâvâ el-Cedîde*: II, 88

(السؤال ٣٣٠) هل تمييزون الإئتمام بالسنس في غير الحج؟

الجواب: إذا كان بقصد توحيد صفوف المسلمين فلا بأس فيه ، والصلاة صحيحة.

2- İmâm Humeynî, *Tam İlmihal*: s. 363

3- İmâm Humeynî, *Tahrîr’ul-Vesîle*: I, 339

4- Örn. bk. Şerîf el-Murtazâ, *el-İntisâr*: s. 217; Ebû Ca’fer et-Tûsî, *en-Nihâye*: s. 185; Muhaqqıq el-Hillî, *Şerâi’ul-İslâm*: I, 151, *el-Mu’teber*: II, 579; İbn Fehd el-Hillî, *el-Mühezzeb*: I, 533 ...

yordur. Bilhassa bizim toplumumuzda –genelde Hanefî oldukları için– bu sınıfa “Gönlü kazanılacak kâfirler” gözüyle bakıldığı için, Şîa âlimlerinin de Ehl-i Sünnet inancına mensup Müslümanlara, bu şekilde, üstü örtülü “kâfir” muâmellesi yaptıkları sanılmaktadır.

Halbuki, İmâmiyye Şîası iki grup insanı “Müellefe-i Kulûb” kapsamında değerlendirir:

a) Gayr-ı müslimler.

b) İnanıcı zayıf olan Müslümanlar.

Bunlardan ilkinde, cihâda giderken kendilerinden yararlanabilmek ya da İslâm’a meyletmelerini sağlamak için, ikinci gruba da, gönüllerini kazanmak için zekât verilebilir. Dikkat, bu değerlendirme de **İmâm Humeynî**'ye âittir¹.

Demek ki, mektepte kullanılan herhangi bir kavram, o mektebin kendi literatürü çerçevesinde ele alınırsa, sorun çoğu yerde kendiliğinden kalkacaktır. Bu *bir*.

1- İmâm Humeynî, *Tahrîr'ul-Vesîle*: I, 336

الرابع - المؤلفه قلوبهم ، وهم الكفار الذين يراد ألفتهم إلى الجهاد أو الاسلام ، والمسلمون الذين عقائدهم ضعيفة ، فيعطون لتأليف قلوبهم.

Benzer değerlendirmeler için bk. İbn İdrîs el-Hillî, *es-Serâir*: I, 457; Muhaqqıq el-Hillî, *el-Mu'teber*: II, 573; Allâme el-Hillî, *et-Tezkira*: V, 251; Şehîd-i Sâni, *er-Ravda*: II, 46 = On ciltlik baskı & I, 128 = İki ciltlik baskı; el-Meclisî, *Mir'ât'ül-Uqûl*: XI, 222; el-Bahrânî, *el-Hadâiq*: XII, 175-77; en-Nerâqî, *el-Müstened*: IX, 273-276; Muhsin el-Hakîm, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: Zekâta müstehak olanlar bahsi; Muhammed Sâdıq es-Sadr, *Menhec'üs-Sâlihîn*: II, Zekâta müstehak olan sınıflar bahsi; M. Taqî Behcet, *Tavzih'ul-Mesâil*: s. 359; Muhammed H. Fazlullâh, *el-Mesâil'ül-Fiqhiyye*: II, 258; es-Sistânî, *el-Mesâil'ül-Müntehabe*: s. 230; Muham. İshâq Feyyâz, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: II, 30; Ca'fer es-Sübhânî, *Zübdet'ül-Ahkâm*: s. 143 ...

İkincisi, konunun alt yapısını oluşturan hadislere bakıldığında, onların genelde “nâsibî” muhâliflerle ilgili olduğuna ilişkin işâretler görülür.¹

O nedenle, “İmâmiyye Şîa’sından olmayan Müslümanlara zekât verilemeyeceğine” dâir fikhî hükümler, sonuçta şartlara göre verilmiş, daha çok “nâsibîleri” ilgilendiren hükümlerdir. Nitekim Qâdî İbn’ül-Berrâc “Aksi tutumu küfre sebep olan” muhâlife zekât verilemez.”² diyerek; “müstaz’af” kategorisine giren Müslümanlara zekât verilebileceğine işâret etmektedir.³ Ki Âyetullâh el-Uzmâ Şeyh Yûsuf es-Sânî’î de bu kanaatte.⁴

Üçüncüsü, bu, dinde sâbit olan “teşrîî bir hüküm” değildir. Büyük Âyetullâh Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh da aynı değerlendirmeyi yapmakta, bunun “teşrîî” değil, velâyet makamıyla alâkalı bir hüküm olabileceğine; bunun da muhtemelen; “Muhâlif düşüncede olanların zekât vermeyi düşünmedikleri Ehl-i Beyt’e mensup Müslümanları, mâlî yönden koruma ve böylece kendi zekâtlarının dışarıya çık-

1- bk. el-Küleynî, *el-Kâfi*: III, 545; Ebû Ca’fer et-Tûsî, *et-Tehzîb*: IV, 52-53; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil’üş-Şîa*: IX, 222, 225

2- İbn’ül-Berrac, *Cevâhir’ul-Fiqh*: s. 262

لا يجوز اخراج الفطرة ولا زكاة ولا صدقة إلى مخالف يبلغ به خلافه إلى الكفر.

3- Ancak Muhaqqıq el-Hillî, Şehîd-i Evvel, Şehîd-i Sâni vs. ulemâya göre; ortada kendisine zekât verilebilecek bir Mü’min (= İmâmiyye Şîasından biri bulunmasa bile, “müstaz’af” olan kimselere zekât verilemez!

(bk. Muhaqqıq el-Hillî, *Şerâi’ul-İslâm*: I, 151, 161; Şehîd-i Evvel, *ed-Dürûs’uş-Şer’iyye*: I, 242, *Zikrâ’ş-Şîa*: I, 115; Şehîd-i Sâni, *Mesâlik’ül-Efhâm*: I, 421)

Oysa bu hüküm, konuyla ilgili hadislere aykırıdır. (bk. Ebû Ca’fer et-Tûsî, *et-Tehzîb*: IV, 46; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil’üş-Şîa*: IX, 223)

4- Şeyh es-Sânî’î, *Misbâh’ul-Muqallidîn*: s. 268

masını önleme" içgüdüsünden kaynaklanabileceğine işâret etmektedir.¹

Iraklı Seyyid Muhammed Saîd el-Hakîm'e göre ise, öyle kimselere "Allah yoluna" harcanacak zekât fonundan da hisse verilebilir.²

Dördüncüsü, "Maksat, imâmet ve velâyet konusunda bilinçli olmaktır." diyerek, "İmâmîyye Şîasından olsa bile, bu konularda câhil ve bilinçsiz olan avama da zekât verilmez." diyen Şîa âlimleri de var!³

Son olarak, fıkhıta bu şart, genelde sadece "fakir" ve "miskin sınıflarıyla sınırlı tutulmuştur.⁴ Yani diğer altı sınıftan birine dâhil olan Sünnî bir Müslüman'a, rahatlıkla zekat verilebilir ve mektepte bu yönde en ufak bir sıkıntı yoktur.

09. Sünnîlerle evlilik konusu

Şîa fıkıh kitaplarında, Şîî ile Sünnî arasında "evlilik" konusunun da sıkıntılı olduğu görülüyor. Örneğin Qâdî İbn'ül-Berrâc diyor ki:

1- Muhammed Hüseyin Fazlullâh, *el-Mesâil'ül-Fiqhiyye*: II, 258~259. Ayr. bk. *el-Fiqh'ül-Müeyesser*: Zekât bahsi (177. mad.)

ولا يبعد القول بأن هذا الشرط ليس شرطاً في التشريع ولكنه شرط من خلال مقام الولاية التي ربما لوحظ فيها دفع أتباع / أهل البيت زكاتهم إلى أمتانهم لأن الآخرين لا يقبلون علي دفعها إليهم.

2- Muhammed Saîd el-Hakîm, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: I, 403

3- el-Bahrânî, *el-Hadâiq'un-Nâdira*: XII, 206; en-Nerâqî, *el-Müstened*: IX, 299. Krş. el-Yezdî, *el-Urvet'ül-Vüsqâ*: II, 140

4- Muhaqqıq el-Hillî, *el-Muhtasar'un-Nâfi*: s. 59; İbn Fehd el-Hillî, *el-Mühezzeb*: I, 532; Seyyid Muhammed H. Fazlullâh, *el-Mesâil'ül-Fiqhiyye*: II, 258

“Nâsıbî olmakla bilinen bir kadınla nikah akdi yapmak haramdır. Ama böyle olmayan kadınlarla nikâh akdi yapmak câizdir. Mü’mine bir kadını, inançta kendisine muhâlif olan bir erkekle evlendirmek de haramdır. Öyle (Mü’mine) bir kadının, ancak kendisi gibi Mü’min olan bir erkekle evlendirilmesi câizdir.”¹

“Mü’mine” kadından maksat, İmâmiyye mektebine mensup olan kadın olunca; bu sözler, İmâmiyye Şîası nezdinde Sünnî Müslümanların, sanki “Ehl-i Kitap” olarak değerlendirildiği hissini veriyor.

Cevap: Ehl-i Beyt mektebinde, İmâmiyye mektebine mensup birisinin, Ehl-i Beyt’e düşman olan, onlara karşı içinde kin ve nefret taşıyan nâsıbîlerle evlenmesi câiz değildir ve bu hususta ihtilâf yoktur. Bunun için erkek kadın fark etmez.

Yine İmâmiyye’den olan bir erkeğin, nâsıbî olmayan, farklı bir mezhepten Müslüman bir kadınla evlenmesinin cevâzında da ihtilâf yoktur. Beşinci Bölüm’ün başlarında gerek Şeyh Müfid’in, gerek Ebû Ca’fer et-Tûsî’nin ve gerekse İbn İdrîs el-Hillî’nin bununla ilgili görüşlerine yer vermiştik.

Kitap ehli olan kadınlarla evliliğe karşı çıkarken, farklı İslâm mezheplerinden birine mensup, müstaz’af bir kadınla evliliğe cevaz veren, ilk dönem Şîa fakihlerinden bazıları şunlar:

– Şeyh Müfid,²

1- Qâdî İbn’ül-Berrâc, *el-Mühezzeb*: II, 188. Benzer ifadeler için bk. II, 180-181

ويحرم العقد علي الناصبة المعروفة بالنصب، ويجوز العقد علي من لا يعرف منها ذلك، ويحرم تزويج المؤمنة بالمخالف لها في الاعتقاد ولا يجوز تزويجها إلا بمؤمن مثلها.

2- Şeyh Müfid, *el-Muqni’a*: s. 501, 508

- Şeyh Ebû Ca'fer et-Tûsî,¹
- Hamza Sellâr,²
- Qâdî İbn'ül-Berrâc,³
- İbn İdrîs el-Hillî,⁴
- Allâme el-Hillî.⁵

İmâmiyye'den olan bir kadının, farklı bir mezhepten –nâsibî olmayan– Müslüman bir erkekle evlenmesine gelince; işte mektepte asıl tartışılan konu bu.

Doğrusunu isterseniz, bu mes'eledede iki farklı görüş var: Bazı âlimler buna izin vermiyor. Görünüşe göre Qâdî İbn'ül-Berrâc bu kanaatte. Oysa genelde mektebin âlimleri buna da cevaz veriyor.⁶ Hatta İbn Fehd ile Şehîd-i Sâni'nin açıklamalarına bakılırsa, buna –kerâhetle birlikte– cevaz verenlerin başında Şeyh Müfid de var.⁷

1- Şeyh et-Tûsî, *en-Nihâye*: s. 457-458, 463 (= Beşinci bölüm'ün başlarına, Ebû Ca'fer et-Tûsî maddesine bk.)

2- Sellâr, *el-Merâsim fil-Fiqh'ül-İmâmî*: s. 148

Sellâr, kitâbî kadınlarla **temettu** nikâhına cevaz veriyor.

3- Qâdî İbn'ül-Berrâc, *el-Mühezzeb*: II, 180-181, 187-188

İbn'ül-Berrâc, onların kadınlarıyla **temettu** nikâhına cevaz veriyor. (bk. *el-Mühezzeb*: II, 241)

4- İbn İdrîs el-Hillî, *es-Serâir*: II, 541, 559-560, 620-621

5- Allâme el-Hillî, *Qavâid'ül-Ahkâm*: III, 14, 38

Allâme el-Hillî de onlarla **temettu** nikâhına cevaz veriyor.

6- İbn Hamze, *el-Vesîle*: s. 290, 291; Muhaqqıq el-Hillî, *Şerâi'ül-İslâm*: II, 243; İbn Fehd el-Hillî, *el-Mühezzeb*: III, 301-302; Şehîd-i Sâni, *er-Ravda*: V, 235-237 = On ciltlik baskı & II, 100-101 = İki ciltlik baskı, *el-Mesâlik*: VII, 401-403; el-Erdebîlî, *Zübdet'ül-Beyân*: s. 530 ...

7- İbn Fehd el-Hillî, *el-Mühezzeb*: III, 301-302; Şehîd-i Sâni, *er-Ravdat'ül-Behiyye*: V, 236 = On ciltlik baskı & II, 100 = İki ciltlik baskı

Çağımızın en büyük devrimci müctehidlerinden olan, İran İslâm Devrimi lideri **İmâm Humeynî** diyor ki:

“Mü’min bir erkeğin nâsibî olmayan muhâlif bir kadınla evlenmesinin cevâzında hiçbir problem yok. Mü’mine bir kadının nâsibî olmayan muhâlif bir erkekle evliliği ise tartışmalı. Ancak –mekruh olmakla birlikte– cevâzı daha kuvvetli. Yine de mümkün oldukça ihtiyatı elden bırakmamak gerekir.”¹

Ebul-Qâsım el-Hôî de şöyle diyor:

“Mü’mine bir kadının muhâlif bir erkekle evlenmesi mekruh olmakla birlikte câizdir. Hatta en ihtiyatlı olan, böyle bir evliliği terk etmektir. Ancak (bu evlilik sonucu) kadının yoldan çıkmasından korkulduğu takdirde haram olur. Yine yoldan çıkmaktan korkulmadığı sürece, bunun aksi de câizdir.”²

Bu konuda gayet olumlu tavır sergileyenlerden biri de; Al-lâme **Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh**’dır.

Rahmetli Seyyid, Şîî bir erkeğin Sünnî bir kadınla evlenmesi şöyle dursun, Şîî bir kadının Sünnî bir erkekle evlenmesine bile cevaz vermiştir. Yeter ki erkek nâsibî olmasın. Ve yeter

1- İmâm Humeynî, *Tahrîr’ul-Vesîle*: II, 286

لا إشكال في جواز نكاح المؤمن المخالفة غير الناصبة ، وأما نكاح المؤمنة المخالف غير الناصب ففيه خلاف، والجواز مع الكراهة لا يخلو من قوة ، لكن لا ينبغي ترك الاحتياط مهما أمكن .

2- Ebul-Qâsım el-Hôî, *Minhâc’üs-Sâlihîn*: II, 271

(مسألة ١٢٩٨): يجوز للمؤمنة ان تتزوج بالمخالف علي كراهية بل الاحوط تركه إلا إذا خيف عليها الضلال فيحرم ويجوز العكس إلا إذا خيف الضلال.

ki, evlendiğinde kendi inançlarına göre yaşayamama endişesi taşımasın.¹

Irak'ın en büyük dînî mercilerinden olan **Seyyid Ali es-Sîstânî** de aynı olumlu tavrı sergiliyor:

“Bir Mü'min erkeğin nâsıbî olmayan muhâlif bir kadınla evlenmesi câizdir. Tıpkı Mü'mine bir kadının, nâsıbî olmayan muhâlif bir erkekle evlenmesi –kerâhetle birlikte- câiz olduğu gibi.”²

Âyetullâh el-Uzmâ Şeyh **Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî** de “Sünnî bir erkeğin Şîî bir kadınla ve Sünnî bir kadının Şîî bir erkekle evliliği” konusunda, kendisine sorulan bir soru üzerine şu fetvayı veriyor:

“Şayet orada inançtan sapma korkusu olmazsa, bu evlilikte bir sakınca yoktur. İnançtan sapma yönünde bir ihtimal varsa, o vakit câiz değildir.”³

1- Muhammed Hüseyin Fazlullâh, *el-Mesâil'ül-Fiqhiyye*: I, 256, 258. Ayr. bk. *Fiqh'üŝ-Şerî'a*: III, 361

– هل يجوز للشيعية أن تتزوج شابا من أهل السنة؟

– يجوز ذلك ، بشرط أن لا يكون ناصبيا أو خافت علي نفسها الوقوع تحت تأثير الضغوط التي تخرجها عن إلتزامها بمذھبها.

2- es-Sîstânî, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: III, 70

يجوز زواج المؤمن من المخالفة غير الناصبية. كما يجوز زواج المؤمنة من المخالف غير الناصبي علي كراهة.

3- Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, *el-Fetâvâ el-Cedîde*: I, 193

(سؤال ٧٠٨) : هل يجوز زواج السنن من الشيعية؟ والشيعي من السننية؟

المجواب : لا بأس في ذلك إن لم يكن هناك خوف من الإنحراف. وإذا كان احتمال لانحراف العقيدة، فلا يجوز.

Bunların yanı sıra; konumuzla alâkalı benzer hükümler veren dînî mercîler arasında şu isimleri de sayabiliriz.

Şehîd Muhammed Sâdıq es-Sadr¹,

Seyyid Muhammed Saîd et-Tabâtâbâi el-Hakîm²,

Şeyh Mirzâ Cevâd et-Tebrîzî³,

Muhammed Fâdıl el-Lenkerânî⁴,

Seyyid Muhammed Sâdıq er-Rûhânî⁵,

1- Muh. Sâdıq es-Sadr, *Menhec'üs-Sâlihîn*: IV, Nikâh bahsi

[مسألة ١٢٥] يجوز للمؤمنة أن تتزوج بالمخالف غير الناصب علي كراهية. بل الأحوط تركه،
إلا إذا خيف عليها أو علي وريثها الضلال فيحرم.

2- Muhammed Saîd el-Hakîm, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: III, 33

[مسألة ١٢٢]: الأفضل للمؤمن أن يتزوج المؤمنة، ولا بأس أن يتزوج المستضعفة، ويكره له تزويج المخالفة غير المستضعفة. كما يكره تزويج المؤمنة من المستضعف، وأشد منه تزويجها من المخالف غير المستضعف. والأحوط وجوباً عدم نكاح الناصبي والناصبية.
[مسألة ١٢٣]: إذا خيف الضلال من نكاح المخالف أو المخالفة حرم ولم يبطل.

3- Mirzâ Cevâd et-Tebrîzî, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: II, 296

يجوز للمؤمنة أن تتزوج بالمخالف علي كراهية بل الاحوط تركه إلا إذا خيف عليها الضلال فيحرم ويجوز العكس إلا إذا خيف الضلال.

4- el-Lenkerânî, *el-Ahkâm'ul-Vâdiha*: s. 385

مسألة ١٧٠٥: يجوز للمؤمنة أن تتزوج بالمخالف علي كراهية، والأحوط تركه، بل لا يجوز تكليفاً مع خوف الضلال، ويجوز للمؤمن أن يتزوج بالمخالفة إلا مع خوف الضلال.

5- er-Rûhânî, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: II, 271 (= Mes'ele 1298)

مسألة ١٢٩٨: يجوز للمؤمنة أن تتزوج بالمخالف علي كراهية بل الاحوط تركه إلا إذا خيف عليها الضلال فيحرم ويجوز العكس إلا إذا خيف الضلال.

Şeyh Lütfullâh es-Sâfi el-Gülpeygânî¹,

Şeyh Muhammed İshâq el-Feyyâz².

İmâm Humeynî, Ebul-Qâsım el-Hôî, es-Sîstânî vs. âlimlerin “mekruh olmakla birlikte...” demelerinin altında yatan neden ise, Muhammed Hüseyin Fazlullâh’ın yukarıda işâret ettiği, ileride “yaşanması muhtemel” sıkıntılardan endişe etmekten başka bir şey değildir.

10. Tanıklık mevzuu

İmâm el-Humeynî tanıklık konusunda şöyle diyor:

“Akâid esaslarından herhangi birinde (bize) muhâlif olan hiç kimsenin tanıklığı kabul edilmez.”³

Mektebin her fıkıh kitabında, buna benzer hükümlere sıkça rastlamak mümkün.⁴ İmâmiyye, “tanıklık” ile ilgili bu yargılarıyla, kendileri gibi düşünmeyen diğer Müslümanlara âdetâ kâfir muâmelesi yapmaktadır.

1- Lütfullâh es-Sâfi, *Hidâyet’ül-Ibâd*: II, 275

(مسألة ١٢١٢) لا اشكال في جواز نكاح المومن المخالفة غير الناصبة، واما نكاح المؤمنة المخالف غير الناصب فالجواز مع الكراهة لا يخلو من قوة.

2- Muhammed İshâq Feyyâz, *Minhâc’üs-Sâlihîn*: III, 44

(مسألة ٩٢): يجوز للمؤمنة ان تتزوج بالمخالف علي كراهية بل الاحوط تركه إلا إذا خيف عليها الضلال فيحرم ويجوز العكس إلا إذا خيف الضلال.

3- İmâm Humeynî, *Tahrîr’ul-Vesîle*: II, 442

لا تقبل شهادة كل مخالف في شيء من أصول العقائد.

4- bk. Ebû Ca’fer et-Tûsî, *en-Nihâye*: s. 327; el-Halebî, *el-Kâfi*: s. 436; Muh. el-Hillî, *Şerâi’ul-İslâm*: IV, 115, 116; Allâme el-Hillî, *İrşâd’ül-Ezhân*: II, 156; Şehîd-i Evvel, *ed-Dürûs’uş-Şer’iyye*: II, 125; Şehîd-i Sâni, *er-Ravda*: III, 128 = On ciltlik baskı & I, 252 = İki ciltlik baskı ...

Cevap: Bu da –tıpkı yukarıdakiler gibi–, mektepte “muhâlif” kavramına yüklenen anlamla birlikte düşünölmelidir. Yani sorun tümüyle “güven” sorunudur. Ehl-i Beyt mektebi, gerçekler karşısında bilerek, inadına inkâr yolunu tutan bağınaz bir adamın vereceği habere güvenemiyor. O yüzden de böyle kimselerin tanıklığını reddediyor.

Bundan daha doğal ne olabilir ki! Size ve sizin en kıymetli değerlerinize karşı kin ve nefretle bakan, size karşı hasımlığı ile bilinen, ama bu arada “Müslöman” olduğunu söylemeyi de ihmal etmeyen bir kimsenin tanıklığını, siz kabul eder misiniz? Yani sorunun temelinde yatan gerçek bu.

Yoksa, farklı İslâm mezheplerinden birine mensup olmakla birlikte; samîmî, Allah’ın çizdiği sınırlara dikkat eden, yalanla dolanla işi olmayan, takva sâhibi bir Müslöman’ın haberini / tanıklığını kabul etmeye mâni olan ne?

Mektepte, özgür duruşu ve özgün açılımlarıyla tanınan büyük âlimlerden birisi olan Şehîd-i Sâni de burada aynı olumlu yaklaşımı sergiliyor ve böyle dürüst kimselerin tanıklığını kabul etmeye mâni bir durumun bulunmadığını belirtiyor. Bu arada konuyla ilgili pek önemli, ufuk açıcı değerlendirmelerde bulunuyor.¹

1- Şehîd-i Sâni, *Mesâlik’ül-Efhâm*: XIV, 160

ظاهر الاصحاب الاتفاق علي اشتراط الايمان في الشاهد، وينبغي أن يكون هو المحجة. واستدل المصنف - رحمه الله - عليه بأن غيره فاسق وظالم، من حيث اعتقاده الفاسد الذي هو من أكبر الكبائر، وقد قال تعالى: (إن جاءكم فاسق بنبأ فتبينوا) [المحجرات: ٤]. وقال: (ولا تركزوا إلى الذين ظلموا) [هود: ١١٣].

وفيه نظر، لان الفسق إنما يتحقق بفعل المعصية المخصوصة مع العلم بكونها معصية، أما مع عدمه بل مع اعتقاد أنها طاعة بل من أمهات الطاعات فلا، والامر في المخالف للحق في

Yaşayan dînî mercîlerden Seyyid Kâzım el-Hâîrî¹ ile Şeyh Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî² de bu kanaatte.

Tanıklıkta esas olan kesin, doğru bilgiye ulaşmaktır. Bu bilgiye ulaşabiliyorsak mes'ele yoktur. Aksi halde, her mektepte olduğu gibi, Ehl-i Beyt mektebinde de; kendi mensuplarından olmasına rağmen tanıklığı kabul edilmeyen birçok tipe bol örnekler verilir!³

Kaldı ki, muhâlif İslâmî düşünceye sâhip olanlardan; yalan sözden kaçınan, dürüst, sözüne güvenilir kişilerin rivâyet ettiği hadislerin, Ehl-i Beyt mektebinde "makbul" sayıldığı⁴ da göz ardı edilmemelidir. Şîi olmayanlara güvenilmeseydi, onların rivâyet ettiği hadisler alınır mıydı?

2006 yılının sıcak Temmuz ayında, kendilerini bütün dünyaya "yenilmez güç" olarak tanıtan ve bununla şımararak

الاعتقاد كذلك، لانه لا يعتقد المعصية، بل يزعم أن اعتقاده من أهم الطاعات، سواء كان اعتقاده صادرا عن نظر أم تقليد. ومع ذلك لا يتحقق الظلم أيضا، وإنما يتفق ذلك ممن يعاند الحق مع علمه به، وهذا لا يكاد يتفق وإن توهمه من لا علم له بالحال.

والعامة مع اشتراطهم العدالة في الشاهد يقبلون شهادة المخالف لهم في الاصول ما لم يبلغ خلافه حد الكفر، أو يخالف اعتقاده دليلا قطعيا، بحيث يكون اعتقاده ناشئا عن محض التقصير.

والحق أن العدالة تتحقق في جميع أهل الملل مع قيامهم بمقتضاها بحسب اعتقادهم، ويحتاج في إخراج بعض الافراد إلى الدليل.

1- Seyyid el-Hâîrî, *el-Fetâvâ'l-Müntehabe*: s. 317~322

2- Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, *el-Fetâvâ el-Cedîde*: III, 295

3- Örn. olarak bk. Muhaqqıq el-Hillî, *Şerâi'ul-İslâm*: IV, 116~121; Allâme el-Hillî, *İrşâd'ül-Ezhân*: II, 156~161; İmâm Humeynî, *Tahrîr'ul-Vesîle*: II, 441~446 ...

4- Çuhacıoğlu, *Sahâbenin Adâleti ve Ebû Hüreyre*: s. 827

Lübnan topraklarına saldıran Siyonist İsrâil'in -âdetâ- belini kıran, böylece kendilerine unutamayacakları bir ders veren "Hizbullâh" hareketini bilirsiniz. Peki, bu harekete mensup şanlı yiğitlerin; % 40'a yakınının "Sünnî" gençlerden oluştuğunu¹ biliyor muydunuz? Hizbullâh "Şiî" bir örgüt değil mi? Örgütün şimdiki lideri Seyyid Hasan Nasrullâh'ın (Allah onu korusun) Şiî olduğunu bilmeyen mi var? Peki fıkihta "tanıklıklarına itibar edilmeyen" o gençlere nasıl itimat ediliyor?²

Demin de belirttiğimiz gibi, bağınaz yapılı bir muhâlif ile, kendi inancında samîmî, takvâ sâhibi olan; sadece sizin bazı düşüncelerinizi paylaşmayan bir muhâlifi, yani müstaz'afı, birbirine katıp karıştırırsak; hiçbir mes'elenin içinden sağ sâlim çıkamayız.

11. Sünnîlerin namazı makbul müdür?

Ehl-i Beyt mektebi (İmâmiyye Şîası), kendileri gibi düşünmeyen diğer Müslümanların yaptığı ibâdetlerin durumu hakkında ne düşünüyor?

Cevap: Ehl-i Beyt mektebi, diğer İslâm mezheplerine mensup Müslümanların yaptığı bütün ibâdetlerin Allah (c.c) katında makbul olduklarına inanır. Kuşkusuz Allah bu ibâdetleri kabul buyuracak ve sâhiplerini niyetlerine göre ödüllendirecektir. Bunun için -elbette Allah için edâ edilmiş olmalarının yanında- aranan, kişinin o ibâdetleri "kendi inandığı mezhebin kurallarına göre" yapmış olmasıdır.

1- bk. <http://www.islamstory/>

2- Ancak Hizbullâh lideri Seyyid Hasan Nasrullâh'ın son açıklamaları, örgütün şu an sadece Şiîlerden oluştuğu yönündedir. Bu, homojen yapılı ve her bakımdan aynı düşünceye sahip olan bir örgütün, daha uyumlu hareket edebilme kabiliyeti ile izah edilebilir.

Söz konusu ibâdetlerin, Ehl-i Beyt inançlarına göre “bâtıl” görünüyor olmalarının bir ehemmiyeti yoktur. Zira mükellef, sonuçta ibâdetini bâtil eden durumu bile bile, inadına yapmıyor. Ona, yaptığı ibâdetin bir parçası, belki de olmazsa olmazı gözüyle bakıyor. Rahmeti sonsuz olan Yaratıcı (c.c) da, kişinin niyetine göre muâmele ediyor.

Örneğin bir Hanefî, namazını Hanefî mezhebinin fikhî kullarına bağlı kalarak edâ ederse, problem yoktur. Kılınan o namaz asla boşa gitmez. Yeter ki o kişi namazını sırf Allah için kılmış olsun.

Ehl-i Beyt mektebinin (yani İmâmiyye Şîası'nın), diğer İslâm mezheplerinden birine mensupken, sonradan “Ehl-i Beyt” gemisine binen bir Müslüman'ın, bağlı bulunduğu mezhebin hükümlerine uygun biçimde edâ ettiği ibâdetler hakkında “kazası gerekmez” demeleri de bunu gösterir. Bunu görmek için hadis¹ ve fıkıh² kitaplarına bakmak yeterli olacaktır.

Örneğin **İmâm Humeynî** şöyle demektedir:

“Mektebimizi tercih eden muhâlifin, hiç kılmadığı ya da kendi mezhebine aykırı biçimde edâ ettiği namazlarını kaza etmesi gerekir. Ancak mezhebine uygun biçimde edâ ettiği namazlarını kaza etmesi icap etmez. O namazlar (esasen) bizim mezhebimize göre fâsit olsalar da durum böyledir.”³

1- bk. el-Küleynî, *el-Kâfi*: III, 545; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *et-Tehzîb*: IV, 54, V, 9; el-Hurr el-Âmilî, *el-Vesâil*: IX, 216-217

2- bk. İbn İdrîs el-Hillî, *es-Serâir*: I, 460; Allâme el-Hillî, *et-Tezkira*: VII, 111, VIII, 423-424; Şehîd-i Evvel, *el-Lüm'at'ü'd-Dimaşıyye*: II, 51 = On ciltlik baskı & I, 130 = İki ciltlik baskı [= Şehîd-i Sâni'nin *er-Ravda* isimli şerhiyle], *ed-Dürûs'üş-Şer'ıyye*: I, 243; Şeyh el-Ensârî, *Kitâb'ut-Tahâre*: II, 573 ...

3- İmâm Humeynî, *Tahrîr'ul-Vesîle*: I, 224

Rahmetli İmâm Humeynî, benzer sözleri oruç¹ ve hac² bahsinde de tekrar etmektedir.

Seyyid Muhammed Kâzım el-Yezdî³, Şeyh Abdülkerîm el-Hâirî⁴, Seyyid Ebul-Qâsım el-Hôî⁵, Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh⁶, Seyyid Ali es-Sîstânî⁷, Seyyid Muhammed Saîd el-Hakîm⁸, Şeyh Lütfullâh es-Sâfî⁹... vs. bütün dînî mercîler de bu görüşler.

Burada sadece zekâtla ilgili “değişik” bir yaklaşım var. Derler ki: “Mükellef olan kişi, zekâtını ilgisiz yerlere, örneğin İmâmî olmayan birine vermişse; îade etmesi, yeniden zekât vermesi gerekir.”

Sadece zekât ibâdeti için öngörülen bu farklı yaklaşım;

يجب علي المخالف بعد استبصاره قضاء ما فات منه أو أتى علي وجه يخالف مذهبه ، بخلاف ما أتى به علي وفق مذهبه فإنه لا يجب عليه قضاؤها وإن كانت فاسدة بحسب مذهبنا.

1- İmâm Humeynî, *Tahrîr'ul-Vesîle*: I, 298

المخالف إذا استبصر لا يجب عليه قضاء ما أتى به علي وفق مذهبه أو مذهب الحق إذا تحقق منه قصد القرية.

2- İmâm Humeynî, *Tahrîr'ul-Vesîle*: I, 383

لو حج المخالف ثم استبصر لا تجب عليه الاعادة بشرط أن يكون صحيحا في مذهبه وإن لم يكن صحيحا في مذهبنا من غير فرق بين الفرق .

3- Seyyid Muhammed Kâzım el-Yezdî, *el-Urvet'ül-Vüsqâ*: I, 575, II, 58, 140, 283

4- Şeyh Abdülkerîm el-Hâirî, *Kitâb'us-Salât*: s. 561~562

5- Seyyid el-Hôî, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: I, 200, 284

6- Muhammed Hüseyin Fazlullâh, *Fiqh'üş-Şerî'a*: I, 369, 413

7- Seyyid Ali es-Sîstânî, *el-Mesâil'ül-Müntehabe*: s. 184

8- Muhammed Saîd el-Hakîm, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: I, 268, 368

9- Lütfullâh es-Sâfî, *Hidâyet'ül-İbâd*: I, 168, 232

a) Zekâtın kul hakkı oluşundan,

b) Zekât verilecek kişinin Mü'min yani İmâmî olması şartından kaynaklanmaktadır.

Bunlardan birincisine denecek bir şey yok. Ancak ikincisinin tartışmaya açık bir konu olduğunu daha önce ("Zekâtın verileceği sınıflar" bahsinde) görmüştük.

Zekât, şayet İmâmî (= İmâmiyye Şîasına mensup) olmayan; nâsibî olan, Hz. Ali'ye ve genel manada Ehl-i Beyt'e alenen, inadına düşmanlık eden birine verilmişse, elbette tekrarı gerekebilir. Lâkin nâsibîlikle bir ilgisi bulunmayan, Ehl-i Beyt'i seven Sünnî bir Müslüman'a verilmişse; o vakit durum değişir.

"Zekâtın verileceği sınıflar" konusunu işlerken, bu tartışmaya bir nebze değinmiş; zekât almaya müstehak olan kişilerde "iman" (= İmâmî olma) şartını aramayan müctehidlerin de bulunduğunu belirtmiştik. Orada; ilk devirlerden Qâdî İbn'ül-Berrâc'ın, çağdaş dînî mercîlerden de Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh ile Şeyh es-Sânî'nin olumlu yaklaşımlarına yer vermiştik.

Dolayısıyla, İmâmî olmayan bir Müslüman'a zekât vermek, mektebin mutlak ve herkesin ortak kabulü değildir.

12. Sünnîlerin kestiği yemir mi?

İmâmiyye Şîası, Sünnî Müslümanların kestiğinden yeme konusunda ne düşünüyor?

Cevap: İmâmiyye Şîası, kendileri gibi düşünmeyen diğer bütün Müslümanların kestiğinden yemenin bir sakıncasının olmadığına inanır ve bu mevzuda en ufak kuşku duymaz.

Ancak bunun için sadece bir şart koşar: O da hayvanın, nâsıbî yani Hz. Ali'ye ve genel manada Ehl-i Beyt'e alenen, inadına düşmanlık eden birisi tarafından kesilmemesi gerekir. Bu durum, önemsiz yanlış anlaşılmaları bir kenara koyacak olursak; mektepe üzerinde ittifak edilen bir konudur.

Kitap ehli olan Yahûdî ve Hıristiyanların kestiğine “yenmez” diyen, buna karşılık; nâsıbî olmamak kaydıyla, diğer İslâm mezheplerinden birine mensup olan bütün Müslümanların kestiği için “yenir” hükmünü veren Şîa fakihlerinden bazıları şunlar:

- Şeyh Müfid,¹
- Şeyh Ebû Ca'fer et-Tûsî,²
- Ebus-Salâh el-Halebî,³
- Qâdî İbn'ül-Berrâc,⁴
- İbn Hamze et-Tûsî,⁵
- İbn İdrîs el-Hillî,⁶
- Muhaqqıq el-Hillî,⁷
- Allâme el-Hillî,⁸

1- Şeyh Müfid, *el-Muqni'a*: s. 579

2- Ebû Ca'fer et-Tûsî, *en-Nihâye*: s. 582

3- Ebus-Salâh el-Halebî, *el-Kâfi*: s. 277

4- Qâdî İbn'ül-Berrâc, *el-Mühezzeb*: II, 439

5- İbn Hamze, *el-Vesîle*: s. 361

6- İbn İdrîs el-Hillî, *es-Serâir*: III, 87, 105-106

7- Muhaqqıq el-Hillî, *Şerâi'ul-İslâm*: III, 159

8- Allâme el-Hillî, *Qavâid'ül-Ahkâm*: III, 318

- Fahr’ul-Muhaqqıqîn el-Hillî,¹
- Şehîd-i Evvel,²
- İbn Fehd el-Hillî,³
- Şehîd-i Sâni,⁴
- Muhaqqıq en-Nerâqî,⁵
- Şeyh en-Necefi,⁶
- ... vs.

Çağdaş dînî mercîlere gelince:

Şehîd Seyyid Muhammed Bâqır es-Sadr, bu mevzuda Şiîlerin çarşısıyla Sünnîlerin çarşısı arasında hiçbir farkın bulunmadığını belirtiyor ve Müslüman olan herkesin, hattâ Vehhâbî olanların bile kestiğinin rahatlıkla alınıp yenilebileceğine dâir fetvâ veriyor.⁷

Seyyid Ebul-Qâsım el-Hôi de şunları söylüyor:

“Kesilen hayvanın helâl olabilmesi için, kesenin Müslüman olması şarttır. Dolayısıyla kitâbî (= Yahûdî ve Hristiyanların) olsa bile, kâfirin kestiği helâl olmaz.

1- Fahr’ul-Muhaqqıqîn, *İzâh’ul-Fevâid*: IV, 127

2- Şehîd-i Evvel, *el-Lüm’a*: VII, 208~211 = On ciltlik baskı & II, 266~267 = İki ciltlik baskı

3- İbn Fehd el-Hillî, *el-Mühezzeb*: IV, 159~163

4- Şehîd-i Sâni, *er-Ravda*: VII, 208~211 = On ciltlik baskı & II, 266~267 = İki ciltlik baskı, *el-Mesâlik*: XI, 451~469

5- en-Nerâqî, *Müstened’üş-Şîa*: XV, 378~391

6- Şeyh en-Necefi, *Cevâhir’ul-Kelâm*: XXXVI, 79~96

7- Muhammed Bâqır es-Sadr, *el-Fetâvâ’l-Vâdiha*: s. 538~539

En kuvvetli görüşe göre, Müslüman olduğuna hükmedilen muhâlifin kestiği de helâldir. Küfrüne hükmedilen nâsibîlerin, hâricîlerin ve bazı gulât (aşırı) fırkaların kestiği ise yenmez.”¹

İmâm el-Humeynî de diyor ki:

“Kesen kişinin, Müslüman ya da Müslüman hükmünde olması şarttır. Örneğin Müslüman çocuğu olabilir. Dolayısıyla müşrik olsun ya da olmasın, hiçbir kâfirin kestiği helâl olmaz. Hattâ en kuvvetli görüşe göre, kitâbînin (= Yahûdî ve Hıristiyanların) kestiği de yenmez.

Kesen kişide iman (= İmâmiyye Şîası’ndan olma) şartı da aranmaz. Dolayısıyla İslâmî fırkaların hepsinin kestiği helaldir. Ancak, Müslüman olduğunu söylese de, nâsibî olanın kestiği yenmez.”²

Seyyid Ali es-Sistânî, İmâm el-Humeynî’nin sözlerini neredeyse aynen tekrar ediyor:

“Kesilen hayvanın helâl olabilmesi için aranan şartlardan ilki, kesen kişinin Müslüman ya da Müslüman hükmünde

1- Seyyid el-Hôî, *Minhâc’üs-Sâlihîn*: II, 335

يشترط في حل الذبيحة بالذبح أن يكون الذابح مسلما فلا تحل ذبيحة الكافر وان كان كتابيا ولا يشترط فيه الايمان فتحل ذبيحة المخالف إذا كان محكوما باسلامه علي الاقوي ولا تحل إذا كان محكوما بكفره كالناصب والخارجي وبعض أقسام الغلاة.

2- İmâm Humeynî, *Tahrîr’ul-Vesîle*: II, 146

يشترط في الذابح أن يكون مسلما أو بحكمه كالمولود منه فلا تحل ذبيحة الكافر مشركا كان أم غيره حتى الكتابي علي الاقوي ، ولا يشترط فيه الايمان فتحل ذبيحة جميع فرق الاسلام عدا الناصب و إن أظهر الاسلام .

biri olmasıdır. Örneğin Müslüman çocuğu olabilir. Dolayısıyla müşrik olsun ya da olmasın; hiçbir kâfirin kestiği helâl olmaz. Hattâ kitâbının (= Yahûdî ve Hıristiyanların) kestiği de yenmez. Keserken besmele çekse bile, en ihtiyatlı görüşe göre, durum yine değişmez.

Kesen kişide iman (İmâmî olma) şartı da aranmaz. Dolayısıyla Müslüman fırkaların hepsinin kestiği helâldir. Ama, Müslüman olduklarını söyleseler de, küfrüne hükmedilen (nâsıbî vs.) fırkaların kestiği yenmez..."¹

Çağımızın büyük müctehidlerinden olan **Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî** de; Ehl-i Bey't'e karşı alenen, bilerek ve inadına düşmanlık eden nâsıbîlerin kestikleri için "yenmez" hükmünü verdikten sonra; Sünnî Müslümanların, kibleye doğru yatırma vs. şartlara riâyet etmeden kestiği konusunda sorulan bir soruya şu fetvâyı veriyor:

"Onların kestikleri bizim için helâldir."

Yine, İsnâ Aşeriyye (yani Oniki İmam) Şîasından olmayan Müslümanların (örneğin Sünnîlerin) kestiğinin meşrûiyeti ile ilgili bir soruya da şu cevabı veriyor:

"Bütün Müslümanların kestiği temizdir ve helâldir. Ancak Nâsıbî, hâricî ve benzerlerinin kestiği öyle değildir."²

1- Seyyid es-Sîstânî, *Minhâc'üs-Sâlihîn*: III, 276

يشترط في ذكاة الذبيحة أمور:

الأول: ان يكون الذابح مسلماً أو من بحكمه كالمتولد منه. فلا تحل ذبيحة الكافر مشركاً كان أو غيره حتى الكتابي وان سمي علي الاحوط، ولا يشترط فيه الايمان فتحل ذبيحة جميع فرق المسلمين عدا المنتحلين للاسلام المحكومين بالكفر ممن ذكرهم في كتاب الطهارة.

Ayr. bk. *el-Mesâil'ül-Müntehabe*: s. 455

2- Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, *el-Fetâvâ el-Cedîde*: II, 313

Rehber Seyyid Ali el-Hâmeneî de, “*Müntehab’ul-Ahkâm*” adlı kitabında:

“Hayvan kesiminde aranan şartlar beş tanedir. İlk **İs-lâm**’dır. Yani kesen kişi Müslüman olmalıdır. Durum böyle olunca, Ehl-i kitap olsa bile, Müslüman olmayanın kestiği yenmez.”¹

diyerek; kesen kişide “iman”, yani İmâmiyye Şîasından olma şartının gözetilmediğini ifade etmiş bulunuyor.

Seyyid Muhammed Sâdıq er-Rûhânî² de, hayvanı kesen kişide “iman” şartının aranmadığını; durum böyle olunca, – nâsıbî, hâricî ve kimi gulât fırkalardan olmamak kaydıyla–

(السؤال ١١٨٧) : هل تحل ذبيحة الناصبي؟

الجواب : ليست حلالا.

(السؤال ١١٩٢) : ما حكم ذبيحة أهل السنة إذا تيقنا من أنهم لا يراعون استقبال القبلة

والشروط الأخرى؟

الجواب : ذبيحتهم حلال لنا.

(السؤال ١١٩٣) : ما مدي شرعية ذبح المسلمين غير الشيعة الإثني عشرية؟

الجواب : ذبح جميع المسلمين طاهر وحلال إلا النواصب والخوارج وأمثالهم.

1- Seyyid Ali el-Hâmeneî, *Müntehab’ul-Ahkâm*: s. 239

(مسألة) : يشترط في ذبح الحيوان خمسة أمور:

١ – الإسلام وذلك بأن يكون الذابح مسلما فلا تحل ذبيحة غير المسلم حتى وإن كان من أهل الكتاب.

2- Sâdıq er-Rûhânî, *Minhâc’üs-Sâlihîn*: II, 335

ولا يشترط فيه (أى الذابح) الايمان فتحل ذبيحة المخالف اذا كان محكوما باسلامه علي الاقوي ولا تحل اذا كان محكوما بكفره كالنصاب والخارجي وبعض أقسام الغلاة.

(İmâmiyye'nin inançlarına) muhâlif olan herkesin kestiğinin rahatlıkla yenebileceğini belirtiyor.

Şeyh Yûsuf es-Sâni'î ise; inatçı kâfirlerle nâsibîler dışında herkesin kestiğine cevaz veriyor.¹

* * * * *

Burada, konumuzla ilgili, akla gelen ya da gelebilecek olan en belirgin sorunları masaya yatırdık ve hepsini çözmeye çaba sarf ettik. Neticede, bu sorunlardan bazılarının hepten temelsiz olduğu, bazılarının da yanlış okuma ve anlamalardan kaynaklandığı söylenebilir.

Durum böyleyken, Şîa (= İmâmiyye) mektebinin, kendileri gibi düşünmeyen Ehl-i Sünnet inancına mensup Müslümanları tekfir ettiği, nasıl iddia edilebilir?!

1- Şeyh es-Sâni'î, *Misbâh'ul-Muqallidîn*: s. 378

يشترط في الذابح -سواء أكان رجلاً أم امرأة- أن لا يكون كافراً معانداً أو ناصبياً.

YED NC BÖLÜM

MÂM YYE ÎASI
YAHÛDÎ VE HIR ST YANLAR
HAKKINDA NE DÜ ÜNÜYOR?

Allah (c.c) kutsal kitapta şöyle buyuruyor:

“Biz bir elçi göndermedikçe azap edicilerden de iliz.” [İsrâ sûresi: 15 nolu âyet]¹

“Ey kitap ehli! ‘Bize ne bir müjdeci geldi, nede bir uyarıcı!’ demeyiniz diye, elçilerin arasının kesildi i bir sırada elçimiz geldi; size beyanda bulunuyor...” [Mâide sûresi: 19 nolu âyet]

Bu ve benzeri âyetlerin yanında, akıl, tefekkürü ve tedebbürü emreden âyetler, Allah katında sorumluluğun iki temel şartının bulunduğunu ortaya koymaktadır: **Akıl** ve **uyarıcı**. Kâinâtın mutlaka bir yaratıcısının olduğu gerçeği ve evrensel ahlâk kuralları, salt akıl ile kavranabilecek hususlara en güzel örnektir.

Bu alanda sorumluluk için bir elçinin, bir uyarıcının gelmesine gerek yoktur. Çünkü bunlar, sağlıklı bir aklın müstakil olarak idrak edip kavrayabileceği şeylerdir. Ancak bir öğreticiye, ekstra bilgiye ihtiyaç duyuran konularda ise, mutlaka bir elçi, bir uyarıcı gerekir. Zira bu gibi teşrî meseleler, akıl yürüterek, düşünerek elde edilebilecek şeylerden değildir.

1- Benzer âyetler için bk. Qasas sûresi: 59 nolu âyet; Enfâl sûresi: 42 nolu âyet; Tâhâ sûresi: 134 nolu âyet; Şuarâ sûresi: 208 nolu âyet

Durum böyle olunca, dünyada kendilerine bir elçi, bir uyarıcı gelmeyen toplumların iki temel görevleri vardır. Yaratıcıya ulaşmak ve evrensel ahlâkî değerlere göre yaşamak. Bunun ötesinde bir görevleri yoktur. Bu iki görevi lâıyıkıyla yerine getirenler cennete girerler. Bunun da şartı akıllı olmaktır. Bu durumdaki insanların akılları ne ölçüde ise, sorumlulukları da o kadardır.

Ancak bir elçinin, bir uyarıcının bildirisine dayalı konularda ise, elçi ya da uyarıcı gelmedikçe sorumluluktan bahsedilemez. Elçi ya da uyarıcı gelse de, onların verdiği mesajları, aktaran kişilerin tahrifatı, karartması vb. nedenlerle net ve doğru biçimde algılayamayanlar için de durum aynıdır.

Zira elçi ya da uyarıcının gönderilmesinden maksat hucdetin tamamlanmasıdır, kulun elinde “duymadık, etmedik” vb. bahâneleri ortadan kaldırmaktır. İdrak edemediğinden ya da haberlerde bilgi kirliliği yaratıldığı için; gerçeği bir türlü göremeyenler hakkında, “Bunlara hucdet tamam olmuştur” denemeyeceği açıktır.

Buna rağmen onları sorumlu tutmak, azâba çekmek; uygun-suz, yakışsız, son derece çirkin (kabîh) bir olgudur. Duyurmadan, duyurduğunu açıklamadan cezâ vermek çirkindir (**kubh-i ikâb bilâ beyân**) ve adâlet rûhuyla asla bağdaşmaz. Adâlet ve merhamet sâhibi normal insanların bile kabul edemeyeceği bu gibi durumlardan; kuşkusuz Allah da münezzehtir. Zira O, rahmeti sonsuz, âdil, kullarına haksızlık etmeyi asla düşünmeyen bir yaratıcıdır.

Ehl-i Beyt inancında insanların üç kategoride ele alındığını daha önceden görmüştük: Mü'min, kâfir ve müstaz'af. Hatırlanacağı üzere; bilerek, anlayarak, kendi irâdesiyle iman yolunu seçenlere Mü'min, yine bilerek, anlayarak, inadına küfür yolunu seçenlere de kâfir deniyor; bu iki yolun dışın-

da kalanlara da “müstaz’af” adı veriliyordu. Demek ki, iman ya da küfür için aranan tek koşul, bilinçli tercihtir. Kişinin bizâtihî kendi kararıdır. Kişi ancak kendisinin “bilerek” ve-receği kararla, kendi inisiyatifiyle Mü’min ya da kâfir olabilir. Ortada böyle bir karar ve inisiyatif bulunmadığında, iman ya da küfürden söz etmek elbette mümkün değildir.

Hız. Muhammed’in ya da bir başkasının elçiliğini kabul etmeyene bakılır: Şayet o elçiyle yüz yüze görüştüğü, onu aracısız dinlediği halde inkâr yolunu seçmişse, yapacak yoktur. Onu araçlar kanalıyla tanımışsa; konu kendisine dos-doğru iletilmiş, bu konuda bütün şüpheleri giderecek bilgiye ulaşmış ve sonunda ikna olmuşsa; buna rağmen gerçeği kabullenmemişse, durum yine aynıdır. Zira her iki halde de hucet kendisine tamam olmuştur; dolayısıyla sorumludur. Artık bundan sonrası, kuşkusuz resmen inatlaşmaya, körü körüne inkâra girer.

Ancak, yalan ve iftira dolu “haber kirliliğinin” yaşandığı bir ortamda doğup büyümüş, o kişiyi hep “yalancı peygamber” olarak tanımış; akıl ve idrak zafiyeti, kâbiliyet, kaynak ve mâliyet yetersizliği gibi hâricî nedenlerle araştıramamış, onu gerçek yönüyle tanıma fırsatı bulamamış; o yüzden elçiliğine inanmamışsa durum değişir. Bunun durumu, şüphesiz yu-karıdakilerle aynı değildir. Bu özellikte olanlar, müstaz’aftır; kendilerine hucet tamam olmadığı için mazurdurlar.

Kur’an’da, sonunda cehennemi boylayacak kâfirlerden söz ederken, sıkça tekrarlanan:

“**Hak kendilerine besbelli olduktan sonra...**”¹

“**Do ru yol kendisine besbelli olduktan sonra...**”²

1- Baqara: 109. Ayrıca bk. Fussilet: 53

2- Nisâ: 115. Ayrıca bk. Muhammed: 25, 32

“Size beyyineler geldikten sonra...”¹

“Kendilerine beyyineler geldikten sonra...”²

“Kendilerine beyyineler gelmi ken...”³

“Kendilerine ilim geldikten sonra...”⁴

“Elçilerden sonra insanların Allah’a kar ı bir hucceti olmasın diye...”⁵

vs. ifâdeler, kuşkusuz boşuna, gelişigüzel değildir. Zira bizim inandığımız Allah hakîmdir. O ne söylese, ne yapsa; hepsi bir hikmete, bir amaca yöneliktir. Bu bakımdan, Kur’an’da geçen bir kelime, bir harf bile anlamsız değildir. Birileri anlamasa da bu böyledir. Bütün bunlar, o kâfirlerin vicdanlarında huccetin tamam olduğuna, artık bir endişelerinin kalmadığına işârettir.

Aklen ve vicdanen düşünülduğünde varılacak sonuç budur. Hiç kimse, dünyaya gelirken, yer ve ana - baba tercihinde bulunamıyorsa, eşit koşullara sâhip biri Müslüman, diğeri Hıristiyan iki kişiden birini cennete koyarken diğeri cehenneme yollamak akıl kârı değildir.

Çünkü, bu gibi durumlarda cehenneme atılan kişiye, yaratıcıya karşı “itiraz hakkı” doğar. Oysa Allah, kuluna itiraz hakkı doğuracak şeyler yapmaz. Bu durum, onun adâlet ve hikmetiyle bağdaşmaz.

1- Baqara: 209

2- Baqara: 213, 253; Âl-i Imrân: 105; Nisâ: 153

3- Âl-i Imrân: 86

4- Âl-i Imrân: 19; Şûrâ: 14; Câsiye: 17; Yûnus: 93

5- Nisâ: 165

Burada, din ilâhiyatçılarıyla, “sürü” psikolojisiyle hareket eden halkların “eşit” tutulamayacağı da açıktır. Dolayısıyla hahamlarla onları dinleyen Yahûdî halklar, papazlarla onların ağzına bakan Hıristiyan toplumlar, elbette aynı kefeye konamazlar.

Kutsal Kitabımız Kur'ân-ı Kerîm:

**“Yahûdî ya da Hıristiyan olanlar dı ında, kimse cennete asla gi-remeyecek, dediler. Bu onların kuruntularıdır. De ki: Do ru sözlü iseniz, hadi, getirin delilinizi. Öyle de il i te! Kim güzel i ler yapar-
rak yüzünü Allah'a (çevirir, ona) teslim ederse, onun ödülü Rabbi katındadır. Onlar için bir korku yoktur ve onlar üzülmecekler-
dir!”¹ ve:**

“ ne sizin kuruntularınızdır, ne de kitap ehlinin kuruntularıyla! Kim bir kötülük yaparsa ona kar ılık cezalandırılır. Kendisi için Allah'tan ba ka bir dost da bulamaz, bir yardımcı da! Erkek olsun, kadın olsun; her kim de Mü'min olarak sâlih i ler yaparsa, i te onlar cennete girerler ve kendilerine zerre kadar haksızlık yapılmaz.”² gibi âyetlerle, “cennet tekelliliğini” herkese, şiddetle yasaklarken; öte yandan:

“Gerçek u ki, iman iddiasında bulunanlar, Yahûdîler, Hıristiyanlar ve Sâbîiler var ya; (onlardan) kim Allah'a ve âhret gününe inanıp sâlih amel i lerse, onlara rableri katında ödül vardır. Onlar için bir korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir!”³ ve:

“Gerçek u ki, iman iddiasında bulunanlar, Yahûdîler, Sâbîiler, Hıristiyanlar, Mecûsîler ve mü rikler var ya; Allah kıyâmet günü onlar arasında ayırım yapacaktır! Ku kusuz Allah her eye tanıktır.”⁴ gibi âyetlerle de, farklı dinden olanların –belli koşullarda– cennete girebileceğine yeşil ışık yakmaktadır.

1- Baqara: 111-112

2- Nisâ: 123-124

3- Baqara: 62; Mâide: 69

4- Hacc: 17

Yaşamları boyunca hep Kur'ân'la birlikte olan ve ondan ayrı kalmaları, ona aykırı düşünceleri asla mümkün olmayan Ehl-i Beyt imamlarının inançları ve öğretileri de, kuşkusuz aynen bu doğrultudadır.

el-Küleynî'nin rivâyetine göre, İmam Ca'fer es-Sâdıq (a.s) hazretlerine, Allah ve Rasûlü hakkında şüpheye (= şek) düşenin hükmü soruluyor. Hz. İmâm her ikisi için de "*Kâfir olur!*" cevabını veriyor. Soran kişinin buradan hareketle, hiçbir kayıt şart gözetmeden, "mutlak tekfir" gibi yanlış ve sakat sonuçlara varabileceğini hesap eden İmâm (a.s), şu ek açıklamayı yapma gereği duyuyor:

إِنَّمَا يَكْفُرُ إِذَا جَحَدَ.

"Ancak inâdına karşı çıktığında (= cühûd) kâfir olur!"¹

Buradan çıkan sonuç, inâdî ve cühûdî küfür sahipleri elbette cehennemi boylayacaklardır. Çünkü bunlar gerçeklerle karşılaşmış, bütün şüphe ve endişeleri giderilmiş; ama buna rağmen, bile bile, göz göre göre inkâr yolunu tercih etmişlerdir. Tercihlerinin sonuçlarına da katlanacaklardır.

Lâkin cehlî küfür öyle değildir. Bilmediğinden, aldatıldığından, akli yetmediğinden ve bazı konularda hakikaten, aklen ve vicdanen ikna olamadığından batağa düşenler, tabii ki mazur olacaklardır.

Akıl ve vicdanın yolu olmasının yanında, Allah'ın hikmet ve adâletinin, rahmet ve mağfiretinin de doğal bir sonucu / gereği olan bu yaklaşımın, diğer İslâm mezheplerinden de taraftarları var.

1- el-Küleynî, *el-Kâfi*: II, 399; el-Hurr el-Âmilî, *Vesâil'ü-Şîa*: XXVIII, 357
= İsnâdî sahih bir hadis.

Örneğin, Mu'tezile'nin bir dönem Basra kadılığı yapmış ünlü fakihlerinden, Ehl-i Sünnet hadisçilerinin de bil-ittifak, gâyet güvenini kazanmış¹ bulunan **Ubeydullah b. Hasen el-Anberî**, Yahûdî ve Hıristiyanlardan araştırıp incelemiş (ictihâd), ama hakka ulaşamamış olanların "mazur" sayılacaklarını belirtmekte²; o yüzden şimşekleri üzerine çekmektedir!

Yine Mu'tezile'den meşhur **el-Câhız** şöyle diyor:

"İslâm milletine muhâlif olan Yahûdîler, Hıristiyanlar ve Ateistler; diğer inançlara karşı **inatçı** iseler günahkârdırlar. Yok eğer araştırıp incelemişler, ama hak ve hakikate ulaşmaktan **âciz** kalmışlarsa; mazurdurlar, günahkâr değildirler. Araştırıp incelemenin zorunluluğunu bilmediği için bu görevini yerine getirmemişse, yine mazurdur.

Kuşkusuz, asıl günahkârlar, sadece inatçı olanlardır. Zira Allah, bir kişiye gücünün yetmeyeceği bir şeyi yüklemez (ondan sorumlu tutmaz)."³

Kaynaklar, Ehl-i Sünnet'ten "Zâhiriyye" mezhebinin kurucu imamı kabul edilen **Dâvûd b. Ali ez-Zâhirî**'nin de böyle bir görüşünün olduğunu haber veriyor.⁴

1- bk. İbn Sa'd, *et-Tabaqât*: VII, 285; İbn Hacer, *et-Taqrîb*: I, 492

2- bk. Qâdî İyâd, *eş-Şifâ*: IV, 491~493; el-Âmidî, *el-İhkâm*: IV, 409; et-Tûfî, *Şerhu Muhtasar'ir-Ravda*: III, 602; İbn Emîr el-Hâc, *et-Taqrîr*: III, 304

3- bk. el-Gazzâlî, *el-Müstasfâ*: II, 359; İbn Qudâme, *Ravdat'ün-Nâzir*: II, 418; el-Âmidî, a.g.e. IV, 409; Abdülazîz el-Buhârî, *Keşf'ül-Esrâr*: IV, 24; İbn'ül-Hümâm, *et-Tahrîr*: III, 304

مخالف ملة الإسلام من اليهود والنصارى والدهرية إن كان معاندا علي خلاف اعتقاده فهو آثم. وإن نظر فعجز عن درك الحق فهو معذور غير آثم. وإن لم ينظر من حيث لم يعرف وجوب النظر فهو أيضا معذور.

وإنما الآثم المعذب هو المعاند فقط. لأن الله تعالى لا يكلف نفسا إلا وسعها. (من المستصفي)

4- bk. Qâdî İyâd, a.g.e. IV, 492-493; ez-Zerkeşî, *el-Bahr'ul-Muhît*: IV, 525

Önceleri, “Esasen el-Câhız’ın anlattıkları aklen muhal değildir.” demekle¹ birlikte, o vakit kitap ve sünnetten yanlış anladığı bir takım delillere sığınarak “Bâtıl bir görüş!” diyen el-Ğazzâlî’nin, ilerleyen yıllarda, el-Câhız’ın limanına gelerek demir attığını görüyoruz.

Şâfiîlerin önde gelen âlimlerinden olan ve halk arasında daha çok “İmam Ğazzâlî” olarak tanınan bu zât, “*Faysal’üt-Tefriqa*” adlı risâlesinde bakın neler söylüyor:

Kendisine “davetin ulaşmadığı” kimseleri üç sınıfta toplayan el-Ğazzâlî:

“Bunlardan birinci sınıf, kendilerine Muhammed adının hiçbir şekilde ulaşmadığı kimselerdir. Bunlar mazurdur.

İkinci sınıf ise, kendilerine Muhammed’in adı, nitelikleri ve elinde zuhur eden bütün mucizelerden haberdar olup, Müslümanlarla birlikte yaşayan kimselerdir. Bunlar kâfirdir, mülhiddir.”

dedikten sonra, sözü asıl üçüncü sınıfa getirerek şu değerlendirmeyi yapıyor:

“Üçüncü sınıfa gelince, onlar bu ikisinin ortasında yer alır. Kendilerine Muhammed’in (s.a.a) adı ulaşmıştır. Ancak onun niteliklerinden haberdar değillerdir. Bizim çocuklarımız, nasıl ki ‘Muqaffâ’ adında bir yalancının, ‘Allah katından kendisine nübüvvet verildiği’ iddiasında bulunduğu işitmişlerse, onlar da çocukluklarından itibaren, adı ‘Muhammed’ olan; yalancı, sahtekâr birisinin nübüvvet iddiasında bulunduğunu işitmişlerdir.

1- el-Ğazzâlî, *el-Müstasfâ*: II, 359

Bana göre, bu üçüncü sınıf da birinci sınıfa dâhildir. Yani mazurdurlar..."¹

el-Anberî'nin başlattığı, ancak el-Câhız ile taçlanan bu görüşe sıcak bakanlardan birisi de, ünlü Hanbelî fakihlerinden olan ve arada bir orijinal çıkışlarıyla bilinen **Necmüddîn et-Tûfî'** dir. el-Câhız'ın görüşünü ve dayandığı aklî zemini bir güzel seren et-Tûfî, peşinden şu notu düşmekten kendini alamıyor:

"el-Câhız adına ileri sürülen bu mazeretler / deliller ne vakit aklıma gelse, ağırlıkla kuvvetli olduğunu düşünürdüm. Şimdi de aynı kanaatteyim..."

Kıscası cumhûr (alimlerin çoğunluğu) el-Câhız'ın görüşüne karşı çıkmakta ısrarcıdır. Ne var ki, akıl onun görüşüne meyiletmektedir."²

1- *Faysal'üt-Tefriqa*: s. 75. Ayr. bk. Qâdî İyâd, *eş-Şifâ*: IV, 494-495 [Ahmed Şihâbüddîn el-Haffâcî'nin *Nesîm'ür-Riyâd* adlı şerhiyle birlikte bk.]

إن أكثر نصاري الروم والترك في هذا الزمان تشملهم الرحمة إن شاء الله تعالى: أعنى الذين هم في أقاصى الروم والترك، ولم تبلغهم الدعوة، فإنهم ثلاثة أصناف:

صنف: لم يبلغهم اسم محمد صلى الله عليه وسلم أصلاً، فهم معذورون.

وصنف: بلغهم اسمه ونعته، وما ظهر عليه من المعجزات، وهم المجاورون لبلاد الإسلام، والمخالطون لهم، وهم الكفار الملحدون.

وصنف: ثالث بين الدرجتين، بلغهم اسم محمد صلى الله عليه وسلم، ولم يبلغهم نعته وصفته، بل سمعوا أيضاً منذ الصبا أن كذاباً ملبساً اسمه محمد ادعى النبوة، كما سمع صبياننا أن كذاباً يقال له المقفع، ادعى أن الله بعثه وتحدي بالنبوة كاذباً.

فهؤلاء عندى في معنى الصنف الأول...

2- *Şerhu Muhtasar'ir-Ravda*: III, 611

ومنذ خطر لى هذا الاعتذار عن الجاحظ، كان يغلب علي ظنى قوته، وإلى الآن والجمهور مصرون علي الخلاف ...

وبالجملة؛ الجمهور علي خلاف الجاحظ، والعقل مائل إلى مذهبه ...

Şimdi de, konumuzla ilgili Ehl-i Beyt âlimlerinin düşüncelerine bir göz atalım:

01. Allâme el-Meclisî

Hadis, inadına inkâr yoluna sapmadığı sürece, tek başına şüphenin küfrü gerektirmediği konusunda açık mesaj veriyor. Allâme Muhammed Bâqır el-Meclisî'nin, bu hadisimizle ilgili, geçen bölümde [(a) şıklı, "Usûl-ü Din" şüphesinin açıklamalarında] verdiğimiz çarpıcı değerlendirmesini, burada da tekrar etmekte yarar var:

"Usûl-ü Dîn'de mutlak sûrette şüpheye düşmek, ancak açıklama yapıldıktan ve kanıt sunulduktan sonra küfre sebep olur. Kendilerine hucet tamam olmayan kimseler böyle değildir. Hak ile bâtılı ayırt edebilecek durumda bulunmayan müstaz'aflar ile kendilerine hucet tamam olmayan kimseler, kâfir sayılmazlar."¹

02. Allâme et-Tabâtabâî

Çağımızın "Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir" ekolünün en seçkin ve en başarılı temsilcilerinden olan, büyük müfessir, Allâme Muhammed Hüseyin et-Tabâtabâî de, bu mevzuda çarpıcı açıklamalarda bulunuyor:

"Mükellefiyetlerin tebliğine ve şer'î hükümleri anlamamıza aracı olan nübüvvet var ya; ilâhî sorumluluk ve bağışlanma, işte ancak onunla gerçekleşir. Nübüvvet yolu

---

1- el-Meclisî, *Mir'ât'ül-Uqûl*: XI, 183

الشك في أصول الدين مطلقا إنما يصير سببا للكفر بعد البيان وإقامة الدليل، و من لم تتم عليه الحججة ليس كذلك . فالمستضعف الذي لا يمكنه التمييز بين الحق و الباطل ولم تتم عليه الحججة ليس بكافر.

olmadan hak ile bâtılın ayırt edilemeyeceği konularda uhrevî sevap ve cezâ, yine onunla sübut bulur; tıpkı fer'î (teferruata ilişkin, tâlî, pratikle alâkalı) mükellefiyetlerde olduğu gibi. Tevhîd, nübüvvet ve meâd gibi; aklın tek başına idrak edebileceği usûle (dinin temel prensiplerine) gelince; insanın bunları kabul ya da reddinin sonuçları, hiç kuşkusuz aklî hükümlere bağlıdır, nübüvvet ya da risâlete bağlı değildir.

Kısacası, Usûl-ü Dîn'in, yani aklın tek başına açıklığa kavuşturabileceği ve nebevî daveti de içine alan fer'î hükümlere zemin oluşturan esasların reddi hâlinde ortaya çıkacak ilâhî sorumluluk, sadece akla dayalı kesin hucdet kâim (tamam) olduğu takdirde gerçekleşir. Bunun için nebî ya da rasûlün beyânına gerek yoktur. Çünkü nebî ya da rasûlün beyânının doğruluğu, ancak akılla anlaşılır. Tersî olsaydı kısır döngü olurdu.

Fer'î konularda uhrevî sorumluluk ise, nebevî beyân ile gerçekleşir. Bu konularda sırf aklın vereceği hüküm ile hucdet tamam olmaz... Toptan yok edici azâp ile gerçekleşen dünyevî sorumluluk ise, rasûlün gönderilişine bağlıdır..."¹

1- et-Tabâtabâî, *el-Mîzân*: XIII, 58~59 [= İsrâ sûresi: 15 nolu âyetin tef.]

وأما النبوة التي يبلغ بها التكليف ونبين بها الشرائع فهي التي تستقر بها المؤاخذة الإلهية والمغفرة، ويثبت بها الثواب والعقاب الأخرويان فيما لا يتبين فيه الحق والباطل إلا من طريق النبوة كالتكاليف الفرعية، وأما الأصول التي يستقل العقل بإدراكها كالتوحيد والنبوة والمعاد فإنما تلحق آثار قبولها وتبعات ردها الإنسان بالثبوت العقلي من غير توقف علي نبوة أو رسالة.

وبالجملة أصول الدين وهي التي يستقل العقل ببيانها ويتفرع عليها قبول الفروع التي تتضمنها الدعوة النبوية، تستقر المؤاخذة الإلهية علي ردها بمجرد قيام الحجة القاطعة العقلية من غير توقف علي بيان النبي والرسول. لأن صحة بيان النبي والرسول متوقفة عليها فلو توقف هي عليها لدارت.

Gerek el-Meclisî'nin (yukarıda aktardığımız) sözleri, gerekse Allâme et-Tabâtabâî'nin sözlerinden anlaşılan ortak sonuç şu: Usûl-ü Dîn'de akıllı, kâbiliyeti ve imkânı olduğu halde inkâr yoluna sapanlar Allah katında sorumludur.

Ancak, bu konuda gerçekten şüpheye düşüp endişeye kapılanlar, elinde olmayan nedenlerle hakikati görüp tanımaktan âciz, hak ile bâtilı ayırt edebilecek akıl, kâbiliyet ve imkânlardan yoksun (= müstaz'af) olan kimseler böyle değildir. Bunlara usulde "kâsır câhil" adı verilir. (Kâsır, "kendi elinde olmayan, hâricî nedenlerle kusurlu olan" demektir.) Böyle kimseler, henüz kendilerine "hucet tamam olmadığı" için, kâfir olmazlar.

Burada "mukassır câhil" ile "kâsır câhil"i de birbirine karıştırmamak gerekir. Mukassır câhil, "kusuru kendinden kaynaklanan" câhil demektir. Bu kişi de sonuçta câhildir. Ancak, bu kişi esasen âciz, hak ile bâtilı ayırt edebilecek akıl, kâbiliyet ve imkânlardan yoksun değildir.

Hatta belki bu işin mesleğini yapıyordur. Yani o dinin ilâhiyatçısıdır. Ne var ki, tembelliğinden, umursuzluğundan araştırma gereği duymuyor; o yüzden hakikati göremiyor. Bunlar elbette, -herkes kendi ölçüğünde- sorumludur. "İlâhiyatçıların çoğu cehennemliktir!" diyen boşuna mı söylemiştir!

Buna göre, örneğin Hz. Muhammed'in risâletine inanmayan Yahûdî ve Hıristiyanlar; bilerek, onun "hak" elçi olduğuna vicdânen kanaat getirdiği halde; makam, mevkî vb. dünyevî çıkarlarına yenik düşüp, inâdına (cühûdî) inkâr ediyorsa, elbette küfre düşerler.

و تستقر المواخذة الأخروية علي الفروع بالبيان النبوی ولا تتم الحججة فيها بمجرد حكم العقل... والمواخذة الدنيوية بعذاب الاستئصال يتوقف علي بعث الرسول...

Ancak, onun risâleti konusunda doğru bilgiye, doğru kaynaklardan ulaşamamış, bu konuda vicdanan kanâat sahibi olamamış, belki onu, atalarından, din büyüklerinden, hep “yalancı, sahtekâr biri” olarak öğrenmiş; ama konuyu araştırıp sonuçlandıracak akla, kâbiliyete ve koşullara sâhip olmayan, meslekî yönden de bu işlerle uğraşması âdetâ imkânsız görünen halklar öncekiler gibi değildir. Onlar bu noktada mazur sayılırlar. Zira bunların inkârı bilinçli, inadına ve körü körüne değildir.

03. ehîd Murtazâ Mutahharî

Büyük üstat, Âyetullâh el-Uzmâ Şehîd Murtazâ Mutahharî de, “*Adl-i İlâhî*” kitabının “Gerçek İslâm ve Yöresel İslâm” başlığı altında şunları söylemektedir:

“Bizler, günlük dilde kullanılan şekliyle, ‘Falan kişi Müslüman’dır’ veya ‘... değildir’ derken; işin gerçekliğine bakmayız. Coğrafya açısından, İslâm’ın baskın olduğu bir yörede yaşayan ve verâset yoluyla ana-babadan Müslüman oldukları söylenen kimseleri Müslüman olarak adlandırır, buna karşılık yine aynı ölçülerle, başka bir dine bağlı olan veya gerçekte hiçbir dine bağlı bulunmayan (ateist) kimselere de ‘gayr-i müslim’ adını veririz.

Bilinmelidir ki, ne Müslüman ne de gayr-i müslim sayılma açısından; bu nitelemenin fazla bir değeri yoktur. Çoğumuz taklit Müslüman’ı, coğrafya Müslüman’ıyız. Anamız babamız ‘Müslüman’ idiler, biz de halkı Müslüman olan bir yörede doğup büyümüşüzdür. Gerçekten değeri olan ise, gerçekliğe dayanan İslâm’dır.

Demek oluyor ki, önce hakikat karşısında teslim olmak, gönül kapısını hakikate açmak gerekir. Böylece hak ve hakikat karşısında teslim olur, amelleri de yerine getirir.

İşte makbul olan, kabule şâyân olan “İslâm” budur. Bir yandan araştırma ve soruşturma, diğer yandan da hakikati bulunca gönülden; önyargılarla direnmeden, taassup (bağnazlık) göstermeksizin teslim.

Bir kimsede teslim sıfatı bulunursa, iyi niyetli ise, ancak bazı mazeret ve sebeplerle İslâm gerçeği ona gizli kalmışsa, bu bakımdan da kusursuz ve özürlü makbul ise; Allah böyle bir kimseyi asla cezalandırmaz, muazzep kılmaz, cehennemden kurtulur. Yüce Allah buyurur ki: ‘Biz bir elçi göndermedikçe, azap edicilerden değiliz.’ [İsrâ sûresi: 15 nolu âyet]

Demek ki, Hakîm ve Kerîm olan yüce Allah, bir kişi aleyhinde hucdet tamam olmadıkça (yani onun için hâlâ bir özür kaldığı sürece); o kişiye azap etmez. Bu imkânsızdır, muhaldir. Usul bilginleri, bu âyet-i kerîmenin beyan buyurduğu ve aklın da onayladığı ilkeyi ‘**kubh-i ikâb bilâ beyân**’ olarak adlandırır. Derler ki: Yüce Allah’ın, bir hakikati kuluna açıklamadan, o hakikati kabul etmediği gerekçesiyle o kulu cezalandırması, kabul edilecek bir şey değildir.

Öyle kişiler görülebilir ki, ismen Müslüman değildirler, ancak onlarda ‘teslim’ ruhu vardır. İslâm gerçeği onlara doğru biçimde iletirse, kabul edecekleri umulur...”¹

04. Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh

Çağımızın büyük âlimlerinden, önünde herkesin saygıyla eğildiği Âyetullâh el-Uzmâ Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh mevzuumuzla ilgili bir soruya şu cevabı veriyor:

1- Mutahharî, *Adl-i İllâhî*: s. 334-335 & *Türkçe çevirisi*: s. 310-311 [Ara başlık: Gerçek İslâm ve Yöresel İslâm]

“**Soru:** Müslüman olarak doğmamış, Müslüman olmayan bir çevrede yaşamış; ama insanlarla ilişkilerinde güzel ahlâklı olan insanların suçu ne? Kendisini Allah’a ve ibâdete adanmış bir râhibin durumu da aynı. Şimdi bunlar cehenneme mi gidecek?

Cevap: O insan düşünmeye, araştırıp incelemeye, birile-riyle diyaloga kâdir ise, Allah’ın (s.t.) insana farz kıldığı yükümlülükler noktasında, ona hucet tamam olmuş demektir. Allah kendisine: ‘Ulaşabilmen mümkün oldu-ğu halde, neden iman ve akîdeyle ilgili bu hakîkate açıl-amadın?’ diye sorduğunda, o, (söz konusu) hakîkati in-kâr edişini yahut bundan uzak kalışını haklı çıkaracak bir cevap bulamayacaktır. Şayet bütün bunlara kâdir değilse, o takdirde mazurdur. Zira o bu durumda, düşünsel açı-dan, çare üretemeyen, bir yol da bulamayan; ama sonun-da içinde buldukları sapma yoldan ötürü Allah’ın ba-ğışlayacağı ‘müstaz’aflardan’ sayılır. Cehennem ateşine girme konusu ise Allah’ın elindedir. İnsan, Allah’ın azâ-bını hak ettiği halde O’nun rahmetine nâil olabilir.”¹

1- Muhammed Hüseyin Fazlullâh: *el-Mesâil’ül-Fiqhiyye*: I, 311

س : ما ذنب الإنسان الذى لم يولد مسلماً وعاش في بيئة غير مسلمة وكانت أخلاقه جيدة في تعامله مع الناس، كذلك الراهب الذى نذر نفسه لله والعبادة، فهل مصير هؤلاء إلى النار؟

ج : إذا كان هذا الإنسان قادراً علي أن يفكر ويبحث ويدرس ويجاور، فقد قامت الحجة عليه في الالتزامات التى يفرضها الله سبحانه علي الإنسان، فإذا سأله الله تعالى لم لم تفتح علي هذه الحقيقة الإيمانية العقيدية مع قدرتك علي الوصول إليها، فإنه لا يملك جواباً لتبرير إنكاره لها أو ابتعاده عنها. أمّا إذا لم يكن قادراً علي ذلك كله فإنه معذور، لأنه يكون من المستضعفين في الفكر الذين لا يستطيعون حيلة ولا يهتدون سبيلاً ممن قد يغفر الله لهم خط الانحراف الذى ينطلقون فيه. أمّا الدخول في النار فهو بيد الله تعالى فقد ينال الإنسان رحمة الله حتى لو كان مستحقاً لعقابه.

Rahmetli Allâme Seyyid Muhammed Hüseyin Fazlullâh, “*Min Vahy’il-Qur’ân*” adlı özgün tefsirinde, İsrâ sûresinin 15 nolu âyetinin yorumunu yaparken de, benzer değerlendirmelerde bulunuyor.¹

1- bk. <http://arabic.bayynat.org.lb/books/quran/alisraa08.htm>

«الحقيقة الثالثة» وتتلها الفقرة الآتية { وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا } وخلصتها أن الله لا يعذب أحداً من الناس إلا بعد أن يقيم الحجة عليهم بإرسال الرسل الذين يبلغونهم رسالات الله { لِيُهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَن بَيِّنَةٍ وَيَحْيِيَ مَنْ حَيَّ عَن بَيِّنَةٍ } [الأنفال : ٤٢] وهذه قاعدة عامة يؤكدها الحكم العقلي الفطري في القاعدة المعروفة «قبح العقاب بلا بيان».

وقد لاحظ البعض أن الآية تتحدث عن حالة تاريخية في ما كان ينزله الله من عذاب دنيويٍّ علي الكافرين به وبرسله، ولا تتحدث عن طبيعة المسألة علي سبيل القاعدة الكلية، ولكننا نلاحظ علي ذلك أن أسلوب هذه الآية يوحي بأن هذا الأمر مما لا يليق بالله أن يفعله، لأنه لا ينسجم مع عدالته ورحمته، ما يجعل المسألة منطلقة علي سبيل القاعدة.

وقد ذكر الأصوليون، بأن بعث الرسول كنايةً عن إقامة الحجة في ما تتوقف فيه المعرفة علي إرسال الرسول. أما بخصوص ما يستقل به العقل ويتمكن من الوصول إليه بوسائله الخاصة من خلال أدوات المعرفة الحسية أو غيرها، فإن الله يعتبر العقل حجة علي الإنسان. وقد ورد في بعض الأحاديث المأثورة أن العقل هو «الرسول الباطني» وأنه «رسول من داخل، كما أن الرسول عقلٌ من خارج».

وعلي هذا الأساس، فإن الذين يتمكنون من البحث والتفتيش عن الحق، ويعرفون اختلاف الناس فيه، لا يكونون معذورين إذا امتنعوا عن الفحص والتعلم وأصروا علي العناد في هذا الموقف، لأن قيام الحجة لا يتوقف علي الوصول الفعلي، بل يكفي فيه إمكانية الوصول بحيث لو بحث الإنسان عن الحق لوصل إليه، لأن الحقيقة الإلهية في متناول يديه.

أما الذين لا يستطيعون تحصيل المعرفة لأنهم لا يملكون وسائلها، أو لم يلتفتوا إليها لأنهم لم يسمعو بأى مضمون من مضامين الرسالة، كما في الذين يعيشون في مجاهل الدنيا، أما هؤلاء فهم معذورون في عدم الإيمان بالحق بتفاصيله في ما لا يستقل العقل به، أما ما يستقل به العقل، كالإيمان بالله أو بتوحيده، فلا بد من تحصيل المعرفة به، بتوجيه التفكير إليه، وعدم مواجهته بطريقة اللامبالاة الفكرية.

05. eyh Nâsır Mekârim e - îrâzî

Âyetullâh el-Uzmâ Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, araştırmalar ve incelemeler neticesinde “İslâm hâricinde bir din seçen” kişiler hakkında; bakın hangi hükmü veriyor:

“Örneğin bir kişi, yeteri kadar araştırma yaptıktan ve bilir kişilere danıştıktan sonra, İslâm dışında bir dine inanırsa mazurdur. Zira o kişi üzerine düşen aklî ve şer'î vazîfesini yerine getirmiştir. Ancak ne var ki, neticede hata etmiştir.”¹

06. Üstat Ca'fer Sübhânî

Yine günümüzün büyük üstatlarından, kelâmî konulardaki ustalığı ve bu alanda yaptığı kıymetli araştırmalarıyla tanınan Âyetullâh el-Uzmâ Ca'fer Sübhânî ise, “imkândan yoksun, kusurlu câhile azap etmenin aklen çirkin olduğı ve bunun dinde de yerinin bulunmadığı” konusunu işlerken; sözü “müstaz'af”a getirerek şöyle diyor:

“Bir çeşit insan daha vardır ki, onun mâlî ya da bedenî hiçbir gücü yoktur. O (kendiliğinden) yol da bulamaz. İşte dînî açıdan müstaz'af olan budur.

Böyle kimseler (zâhiren) küfür üzere ölseler bile, Allah'ın onları bağışlayacağı umulur. Allah çok affedici ve çok bağışlayıcıdır.”

Bu açıklamanın ardından “dînî açıdan “müstaz'af” olanları dört gruba ayıran Ca'fer Sübhânî, onlardan üçüncü grubu şöyle tanımlıyor:

1- Nâsır Mekârim eş-Şîrâzî, *el-Fetâvâ el-Cedîde*: III, 5

فلو أن الشخص اعتقد واقعا بعد التحقيق الكامل والاستعانة بأهل الخبرة بدين غير الإسلام فهو معذور. لأنه قد أدى ما عليه من الوظيفة العقلية والشرعية ولكنه أخطأ في النتيجة.

“İnançlarında ve dininde tereddüt etmeyen, onları demirden ya da kurşundan yapılmışçasına muhkem gören kimseler. Doğu bölgelerde yaşayan Budistler vb. buna örnektir.”¹

Üstat Murtazâ Mutahharî'nin de belirttiği gibi, halkların kâhîr ekseriyeti taklîdî imana sâhiptir. Halkı Müslüman olan bir memlekette, örneğin Amasya'da dünyaya gelen; kendisini bir anda Müslüman bir âilenin içinde bulmakta, okuma, araştırma, inceleme zahmetinde bulunmamaktadır. Ne Hz. Muhammed'i araştırmış, ne de Kur'ân'ı okumuştur. Kısacası atalarının yolunu izleyerek “Müslüman'ım” demektedir.

Esasen babasından, dedesinden, hocadan, hacıdan ne görüp ne duymuşsa ona inanmaktadır. Aynı şekilde, Londra'nın bir köyünde, Pâris'in kasabasında Hıristiyan bir anne babadan doğan kişi de kendisini, farkında olmaksızın Hıristiyanlığın içinde bulmakta; o da büyüklerinin, kilise papazlarının ağzına bakarak “Hıristiyan” olmaktadır.

Takdîr-i ilâhî bu ikisini yer değiştireydi; burada, bütün Yahûdî ve Hıristiyanları cümbür cemaat cehenneme dolduran Müslüman, o vakit “Hıristiyan” olacaktı. Öte yandan, Hz. Muhammed'e inanmayan, Kur'ân'ı Muhammed'in yazıp insanları kandırdığını farz eden o Hıristiyan da, bu defa göğsünü gererek “Elhamdülillâh Müslüman'ım!” diyecek, mangalda kül bırakmayacaktı.

1- Ca'fer Sübhânî, *el-Mahsûl fî Ilm'ül-Usûl*: III, 322

وقسم ليست له مقدرة مالية أو بدنية ولا يهتدى سبيلاً، فهذا هو المستضعف الديني لو مات علي الكفر، فأولئك عسي الله أن يعفو عنهم وكان الله عفواً غفوراً...

من لا يتردد في عقائده ودينه ويراه أصولاً رصينة كأئمة أفرغت من حديد أو رصاص كأكثر البوذيين في المناطق الشرقية وأمثالها.

Yine, Amasya'nın Göynücek ilçesine bağlı Asar¹ köyünde dünyaya gelen bir alevî, şayet Karaköprü² köyünde doğsaydı "Sünnî", hem de Hanefî olacaktı. "Bir alevînin cennete gidebilmesi için evvelâ Hıristiyan olması gerek!!!" diyecekti. Karaköprü köyünde dünyaya gelen bir Sünnî de, ilâhî takdîr neticesi Asar köyünde, alevî bir anne babadan doğsaydı; bu sefer "Alevîyim" diyecek, bununla gurur duyacaktı!

Durum böyleyken, tamamen "sürü" psikolojisiyle hareket eden bu kişilerden birini cennete, öbürünü ise cehenneme yollamak revâ mıdır, Allah aşkına?!

Doğrusu, bu hiç de âdil değildir. Akıl, vicdan bunu kabul etmez. Aklın, vicdanın reddettiği, haksız oluşu apaçık meydana olan bir şeyi, Allah hiç mi hiç yapmaz. Zira o âdildir, engin hikmet ve rahmet sahibidir. Bağışlayıcıdır. O kullarına asla haksızlık etmez. O herkesi bulunduğu yere ve şartlara göre değerlendirecek, herkese hak ettiği karşılığı verecektir. Bundan kimsenin kuşkusu olmasın.

1- Amasya'nın Alevî köylerindedir.

2- Amasya'nın Sünnî köylerindedir.

SONUÇ

Bu araştırmadan çıkan sonuçlar şunlar:

1. İmâmiyye Şîası'na göre, iman, dînin temel esaslarına bile- rek, farkında olarak, bizzat kendi irâdesiyle, özümseyerek inanmak, demektir. Küfür ise, dînin temel esaslarından her hangi birisini, yine bilerek, kendi irâdesiyle, farkında olarak, inadına, göz göre göre inkâr etmektir. Bilerek ve inadına olmadıkça, hiçbir karşı çıkış "küfür" sayılmaz.

2. İmâmiyye Şîası'na göre insanlar inanç bakımından üç sını- fa ayrılır: Mü'min, kâfir ve dâll. Mü'min ile kâfirin ne olduk- ları, bir önceki maddede geçen iman ve küfür tanımlarından belli. Dâll ise, iman ya da küfür için gerekli olan akıl, bilinç, kâbiliyet ve imkâna sâhip olmayan, elinden tutulmadıkça yolunu kendiliğinden bulamayan, ne edeceklerini bileme- yen, garip, âciz, çaresiz halklardır. Bunlara daha bilindik karşılığıyla "müstaz'af" adı verilir.

3. Mü'minler cennetlik, kâfirler ise cehennemlidir. Müstaz'af olanlara gelince, onlar da neticede, Allah'ın rahmet ve mağ- fireti sonucu, cennete konulacaklardır.

4. Müstaz'af halklar, içinde buldukları yanlış inanış ve davranışlardan sorumlu değillerdir.

5. İmâmiyye Şîası, “Hz. Ali’nin imâmetini kabul etmeyen” herkesi tekfir etmez. Ancak bir kişi, Hz. Ali’nin imâmet makamına atandığını Allah’ın Elçisi’nden (s.a.a) bizzat işittiği, ya da işitmese bile, araştırma ve incelemeler sonucunda bu kanaate vardığı halde; çeşitli bahanelerle inanmıyor ve hâlâ inkârını sürdürüyorsa; işte o zaman durum vahimdir. Araştırmaya, incelemeye imkân ve kâbiliyeti olup da zahmet buyurup araştırmayan kimseler, bilhassa tembel ve umursuz ilâhiyatçılar da bu durumdan elbette sorumludur.

6. İmâmiyye Şîası’nın, “imâmet” mevzuunda kendileri gibi düşünmeyen herkesi, mutlak sûrette tekfir ettiği iddiası, kocaman bir yalandır. Bu, İmâmiyye Şîası’na atılan en çirkin iftiralardan biridir. Bu konuda kimi “hâricî” kafalı Şîîlerin ya da “câhil” mollaların ne dediğinin; hele halkın ne düşündüğünün bir kıymet-i harbiyesi, hiçbir ehemmiyeti yoktur.

7. İmâmiyye Şîası, Sünnîleri de “Müslüman” olarak görür, onlara Müslüman muamelesi yapar. Dînin esaslarından birini, örneğin imâmet mevzuunu, bilerek, inadına inkâr etmeyen, bu mevzuda kendilerine huccet tamam olmayan Sünnîlerin cennetlik olduklarına kesin gözüyle bakar.

8. Konuyla alâkalı kimi şüphe ve endişeler, ya mektebin kendine has terminolojisine olan yabancılıktan, ya taraflı okumaktan ya da yetersiz araştırmaktan kaynaklanıyordu.

9. İmâmiyye Şîası, “müstaz’af” kategorisine giren bütün din mensuplarına cennetin kapısını açık tutar. Yahûdîlerin, Hıristiyanların, Budistlerin ve daha başka din mensuplarının; belli koşullarda cennete girebileceklerini belirtir.

Doğrusunu elbette Allah (c.c) bilir.

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerîm

Ahmed b. Muhammed b. Hanbel el-Ba dâdî (–241 h / 855 m)

– *el-Müsned*, I-VI, Qâhire, ts. [<http://www.islamport.com>]

el-Aynî, Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed (–855 h / 1451 m)

– *Umdet'ül-Qârî erhu Sahîh'il-Buhârî*, I-XX, Mısır, 1392 / 1972. İlk baskı, Mustafa el-Bâbî el-Halebî ne ri

el-Bahrânî, eyh Yûsuf Usfûr (–1216 h / 1801 m)

– *el-Hadâiq'un-Nâdira fî Ahkâm'il-İtret'it-Tâhira*, I-XXV, Qum, ts. Müesseset'ün-Ne r el- slâmî. Kitabın “exe” formatı için bk. [<http://www.4shared.com>]

Behcet, eyh Muhammed Taqî (–1430 h / 2009 m)

– *Tavzîh'ul-Mesâil*, I, Qum, ts. [<http://www.yasoob.com>]

el-Berqî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed (–274 h / 887 m)

– *Kitâb'ul-Mehâsin*, I-II, Qum, 1371 [<http://www.al-shia.org>]

el-Bezzâr, Ebûbekr Ahmed b. Amr (–292 h / 905 m)

– *el-Müsned*, I-XVIII, Medîne, 1409-1430 / 1988-2009, Mektebet'ül-Ulûm vel-Hikem, 1. baskı [<http://shamela.ws>]

el-Buhârî, Muhammed b. smâil el-Cu'fî (–256 h / 870 m)

– *el-Câmiu's-Sahîh*, I-XX, Mısır, 1392 / 1972, Mustafa el-Bâbî el-Halebî [el-Aynî'nin erhiyle]

Çuhacio lu, Abdulkadir

– *Kitap ve Sünnet I ında Müt'a Nikâhı*, I, stanbul, Ekim / 2012, Kevser Yayınları, Geni letilmi 2. Baskı

– *Peygamberimizin Dilinden Hz. Ali*, I, stanbul, Temmuz / 2012, Kevser Yayınları, 2. Baskı

– *Sahâbenin Adâleti ve Ebû Hüreyre*, I, stanbul, Ekim / 2012, Daıtım adresi: Kevser Yayınları

ed-Dârimî, Abdullâh b. Abdirrahmân es-Semerqandî (–255 h / 869 m)

– *es-Sünen*, I-II, Beyrût, 1407 [<http://www.islamport.com>]

Davudo lu, Ahmed (–1403 h / 1983 m)

- *Sahîh-i Müslim Tercüme ve erhi*, I-XI, stanbul, 1980. Sönmez Ne riyat, kinci baskı
- Ebû Ya'lâ**, Ahmed b. Ali el-Mavsılî (–307 h / 920 m)
– *el-Müsned*, I-XIII, Dima q, 1404 / 1984, Dâr'ul-Me'mûn lit-Türâs, Tahkik: Hüseyin Selîm Esed [http://shamela.ws]
- el-Erdebîlî**, Muhaqqıq Ahmed b. Muhammed (–993 h / 1585 m)
– *Mecmea'ul-Fâide vel-Bürhân fî erhi r âd'il-Ezhân*, I-XIV, Qum, 1403-1416 [http://www.yasoob.com]
– *Zübdet'ül-Beyân fî Ahkâm'il-Qur'ân*, I, Tahrân, ts. el-Mektebe el-Murtedaviyye ne ri [http://shiaonlinelibrary.com]
- Fahr'ul-Muhaqqıqîn**, Muhammed b. Hasen, bn'ül-Allâme el-Hillî (–771 h / 1370 m)
– *Îzâh'ul-Fevâid fî erhi kâlât'il-Qavâ'id*, I-IV, Qum, 1387-1389 [http://shiaonlinelibrary.com]
- Fazlullâh**, Seyyid Muhammed Hüseyin (–1431 h / 2010 m)
– *el-Fetâvâ'l-Vâdiha*, I, Beyrût, 1418 / 1997, Dâr'ul-Melâk
– *Fiqh'ü - erî'a*, I-III, [http://arabic.bayynat.org.lb]
– *el-Mesâil'ül-Fiqhiyye*, I-II, Beyrût, 1417 / 1996, Dâr'ul-Melâk
– *Min Vahy'il-Qur'ân*, [http://arabic.bayynat.org.lb]
- el-Feyyâz**, eyh Muhammed shâq (Allah ömürler versin!)
– *Minhâc'üs-Sâlihîn*, I-III, Qum, ts. [http://shiaonlinelibrary.com]
- el- azzâlî**, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed et-Tûsî (–505 h / 1111 m)
– *el-Müstasfâ*, I-II, Ba dâd, 1970, Mektebet'ül-Müsennâ
- el-Hâirî**, eyh Abdülkerîm el-Yezdî (–1355 h / 1937 m)
– *Kitâb'us-Salât*, I, Qum, 1362 h. . [http://shiaonlinelibrary.com]
- el-Hâirî**, Seyyid Kâzım el-Huseynî (Allah ömürler versin!)
– *el-Fetâvâ'l-Müntehabe*, I, Qum, 1430 [http://www.alhaeri.org]
- Hâkim**, Muhammed b. Abdillâh en-Nîsâbüri (–405 h / 1015 m)
– *el-Müstedrek*, I-IV, Beyrût, ts. Dâr'ul-Ma'rife
- el-Hakîm**, Seyyid Muhammed Saîd et-Tabâtabâî (Allah ömürler versin!)
– *Minhâc'üs-Sâlihîn*, I-III, Beyrût, 1427 / 2006, Dâr'us-Safve, Be-inci baskı [http://www.alhakeem.com]
- el-Hakîm**, Seyyid Muhsin et-Tabâtabâî (–1390 h / 1970 m)
– *Müstemsek'ül-Urvet'il-Vüsqâ*, I-XIV, Qum, 1404 (Necef, Matbaat'ül-Âdâb, 1388 baskısından ofset) [http://www.yasoob.com]
- el-Halebî**, Ebus-Salâh Taqıyyüddîn b. Necm (–447 h / 1055 m)
– *el-Kâfî fil-Fiqh*, I, sfehân, 1403 [http://www.al-shia.org]
- el-Hâmeneî**, Rehber Seyyid Ali (Allah ömürler versin!)

- *Ecvibet'ül- stiftâât*, 1. cilt [el-İbâdât], Beyrût, 1415 / 1995. Dâr'ul-Vesîle, ikinci baskı [Söz konusu eser, "*Fikhî Sorulara Cevap / stiftaat Risalesi*" adıyla Türkçe'ye kazandırılmıştır. stanbul, Ocak 1996, 1. baskı, Tuba yayınları]
- el-Hillî, Allâme** Hasen b. Yûsuf b. el-Mutahher (–726 h / 1325 m)
- *r âd'ül-Ezhân*, I-II, Qum, 1410 [http://www.al-shia.org]
  - *Qavâid'ül-Ahkâm*, I-III, Qum, 1413 [http://www.4shared.com]
  - *Tezkirat'ül-Fuqahâ*, I-XIV, Qum, 1414-1416. Müessesetü Âl'il-Beyt, 1k baskı [http://www.al-shia.org]
- el-Hillî, Muhaqqıq** Necmüddîn Ca'fer b. Hasen (–676 h / 1277 m)
- *el-Muhtasar'un-Nâfi'*, I, Tahrân, 1410 [http://www.al-shia.org]
  - *el-Mu'teber fî erh'il-Muhtasar*, I-II, Qum, 1364 H. .
  - *erâi'ul- slâm*, I-IV, Qum, 1409, smâliyyân Matbaası
- el-Hôî, Seyyid** Ebul-Qâsım el-Mûsevî (–1413 h / 1992 m)
- *Kitâb'ut-Tahâre & et-Tenqîh fî erh'il-Urvet'il-Vüsqâ*, I-X, Qum, 1410-1414 [http://www.yasoob.com]
  - *Minhâc'üs-Sâlihîn*, I-III, Qum, 1410 [http://www.yasoob.com]
- el-Humeynî, mam** Rûhullâh el-Mûsevî (–1409 h / 1989 m)
- *Kitâb'ut-Tahâre*, I-III, Neced, 1389 / 1970, Qum baskısından Ofset [http://shiaonlinelibrary.com]
  - *Tahrîr'ul-Vesîle*, I-II, Qum, ts. Matbûât-ı Dâr'il- İm
  - *Tam İmihal*, I, stanbul, Haziran / 2003, Kevser Yayınları
- el-Hurr, Muhammed** b. Hasen **el-Âmilî** (–1104 h / 1693 m)
- *Vesâil'ü - İa ilâ Tahsîli Mesâil'i - er'a*, I-XXX, Qum, 1409, Müessesetü Âl'il-Beyt [http://www.rafed.net]
- bn Ebî Aqîl, Hasen** b. Ali el-Umânî (–IV. h / X. m yüzyılın ilk yarısı)
- *Hayâtü bn Ebî Aqîl ve Fiqhüh*, I, Qum, 1413. Hazırlayan: Allâme Seyyid eraf'ül-Arab el-Mûsevî el-Umânî
- bn Ebil-Hadîd, İzzüddîn** Abdülhamîd el-Medâinî (–656 h / 1258 m)
- *erhu Nehc'il-Belâ a*, I-XX, Mısır, 1385 / 1965, Dâru hyâil-Kütüb el-Arabiyye [http://www.islambport.com]
- bn Ebî Hâtım, Abdurrahmân** er-Râzî (–327 h / 938 m)
- *el-Cerh vet-Ta'dîl*, I-IX, Beyrût, 1371 / 1952. 1k baskı, Dâru hyâit-Türâs el-Arabî [http://shamela.ws]
- bn Ebî eybe, Ebûbekr** Abdullâh b. Muhammed (–235 h / 850 m)
- *el-Musannef*, I-VII, Riyâd, 1409 [http://www.islambport.com]
- bn Fehd, Ahmed** b. Muhammed b. Fehd el-Hillî (–841 h / 1420 m)
- *el-Mühezzeb'ül-Bârî fî erh'il-Muhtasar'in-Nâfi'*, I-V, Qum, 1407-1413 [http://www.al-shia.org]

- bn Hacer**, ihâbüddîn Ahmed b. Ali el-Asqalânî (-852 h / 1448 m)
 – *Taqrîb'üt-Tehzîb*, I-II, Beyrût, 1417 / 1997, Dâr'ul-Ma'rîfe
 – *et-Tehzîb*, I-VI, Beyrût, 1417 / 1996, Dâr'ul-Ma'rîfe
- bn Hamze**, Muhammed b. Ali et-Tûsî (-580 h / 1184 m)
 – *el-Vesîle ilâ Neyl'il-Fadîle*, I, Qum, 1408. Âyetullâh el-Uzmâ el-Mer'a î ne riyatı [http://www.alhassanain.com]
- bn drîs**, Muhammed b. Mansûr el-Hillî (-598 h / 1202 m)
 – *Kitâb'üs-Serâir fil-Fiqh*, I-II, Qum, 1410-1411, Müesseset'ün-Ne r el- slâmî [http://www.yasoob.com]
- bn Kesîr**, Ebul-Fidâ smâil ed-Dima qî (-774 h / 1373 m)
 – *Tefsîr'ul-Qur'ân'il-Azîm*, I-IV, Mısır, 1400 / 1980, Mektebetü Dâr'it-Türâs
- bn'ül-Berrâc**, Qâdî Abdülazîz et-Tarablüsî (-481 h / 1088 m)
 – *el-Mühezzebe*, I-II, Qum, 1406, Müesseset'ün-Ne r el- slâmî [http://www.yasoob.com]
- Kâ if'ül- itâ**, Muhammed Hüseyin (-1373 h / 1954 m)
 – *Asl'ü - îa ve Usûlühâ*, I, Qum, 1415 [http://www.aqed.com] [= Eser, Abdülbâkî Gölpınarlı tarafından *Ca'ferî Mezhebi ve Esasları* adıyla Türkçe'ye çevrilmi tir.]
- el-Kerkî**, Muhaqqıq Ali b. Huseyn (-940 h / 1533 m)
 – *Câmi'ul-Meqâsıd fî erh'il-Qavâ'id*, I-XIII, Qum, 1408-1411, 1k baskı, Müessesetü Âl'il-Beyt [http://www.yasoob.com]
 – *er-Resâil*, I-III, Qum, 1409 [http://www.al-shia.org]
- el-Ke î**, Muhammed b. Ömer (-340 h / 951 m civarında)
 – *er-Ricâl*, I-II, Qum, 1404 [et-Tûsî'nin (-460 / 1067) *htiyârı* ve Mîr Dâmâd Huseynî'nin (-1041 / 1631) erhi ile]
- el-Küleynî**, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'qûb (-329 h / 941 m)
 – *el-Kâfî*, I-VIII, Beyrût, 1405 / 1985, Dâr'ul-Edvâ'. Tashihli 3. baskı [Kitabın "shamile" formatı için bk. http://www.4shared.com]
- el-Lenkerânî**, Muhammed Fâdil (Allah ömürler versin!)
 – *el-Ahkâm'ul-Vâdiha*, I, [http://www.lankarani.com]
- el-Meclisî (Baba)**, Muhammed Taqî (-1070 h / 1660 m)
 – *Ravdat'ül-Mütteqîn* (erh'ul-Faqîh), I-XIV, Qum, 1406
- el-Meclisî (O ul)**, Allâme Muhammed Bâqır (-1111 h / 1699 m)
 – *Bihâr'ul-Envâr*, I-CVII+III, Beyrût, 1404 [Nûr Hadis CD'si]
 – *Mir'ât'ül-Uqûl* (erh'ul-Kâfî lil-Küleynî), I-XXVI, Tahran, ts. Kitabın "shamile" formatı için bk. [http://www.4shared.com]
- Muhaddis en-Nûrî**, Mirzâ Hüseyin et-Tabresî (-1320 h / 1902 m)
 – *Müstedrek'ül-Vesâil*, I-XVIII, Qum, 1408, Müessesetü Âl'il-Beyt

- el-Muntazarî**, eyh Hüseyin Ali (–1431 h / 2009 m)
 – *el-Ahkâm'ü - er'iyye*, I, Qum, 1413, Matbaat'ül-Quds
 – *Tavzîh'ul-Mesâil*, I, Tahran, 1377 h. . (Fârisî)
- el-Mutahharî**, ehîd Üstat Murtazâ (–1400 h / 1980 m)
 – *Adl-i lâhî*, I, Beyrût, 1417 / 1997, ed-Dâr'ul- slâmiyye, Üçüncü baskı. Farsça'dan Arapça'ya çeviren: Muhammed Abdülmün'im el-Hâqânî & *Adl-i lâhî*, I, stanbul, 2005, Kevser Yayınları, Türkçe'ye Çeviren: Hüseyin Hatemi
- el-Muzaffer**, Muhammed Rızâ (–1383 h / 1964 m)
 – *Aqâid'ül- mâmiyye*, I, [http://www.aqaed.com = Seri no: 133]
 – *Usûl'ül-Fiqh*, I-II, Qum, 1370
- Müslim** b. Haccâc el-Qu eyrî en-Nisâbûrî (–261 h / 875 m)
 – *Sahîh-i Müslim*, I-XI, stanbul, 1980, Sönmez Ne riyat (Ahmed Davudo lu'nun erhiyle birlikte)
- en-Necefî**, eyh Muhammed Hasen b. Bâqır (–1266 h / 1850 m)
 – *Cevâhir'ul-Kelâm fî erhi erâi'ül- slâm*, I-XLIII, Tahran, 1392-1399, Dâr'ul-Kütüb el- slâmiyye. "exe" formatı için bk. [www.4shared.com]
- en-Nerâqî**, Allâme Ahmed b. Muhammed (–1245 h / 1829 m)
 – *Müstened'ü - îa*, I-XIX, Qum, 1415-1419, Müessesetü Âl'il-Beyt [http://www.yasoob.com]
- en-Nesâî**, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. uayb (–303 h / 915 m)
 – *es-Sünen*, I-VIII, Beyrût, ts. [es-Süyûfî'nin erhiyle]
- en-Nevevî**, Muhyiddîn Yahyâ b. eref (–676 h / 1277 m)
 – *erhu Sahîh-i Müslim*, I-XVIII, Beyrût, 1392 / 1972. kinci baskı, Dâru hyâit-Türâs el-Arabî [http://www.islimport.com]
- Qâdî** Ebul-Fadl **lyâd** b. Mûsâ el-Yahsûbî el-Endülüsî (–544 h / 1149 m)
 – *e - ifâ bi-Ta'rîf-i Huqûq'ül-Mustafâ*, I-IV, Beyrût, ts. Dâr'ul-Kitâb el-Arabî, [Ali el-Qârî (–1014 / 1606) ve el-Haffâcî (–1069 / 1659) erhleriyle birlikte] Mısır, el-Ezheriyye matbaası, 1327'den ofset
- el-Qummî**, Ebul-Hasen Ali b. brâhîm (–307 h / 911 m)
 – *et-Tefsîr*, I-II, Qum, 1404 [http://www.al-shia.org]
- el-Qurtubî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed (–671 h / 1273 m)
 – *el-Câmi' li-Ahkâm'il-Qur'ân*, I-XX, Qâhire, 1384 / 1964, Dâr'ul-Kütüb el-Misriyye, 1. baskı [http://www.islimport.com]
- Râ ib**, Muhammed b. Qâsım **el- sfehânî** (– 502 h / 1108 m)
 – *Müfredâtü Elfâz'il-Qur'ân*, I, Beyrût, 1412 [http://shamela.ws]
- er-Rûhânî**, Seyyid Muhammed Sâdıq (Allah ömürler versin!)
 – *Minhâc'üs-Sâlihîn*, I-II, Qum, 1410 [www.imamrohani.com]
- es-Sadr**, ehîd Muhammed Bâqır (–1400 h / 1980 m)

- *el-Fetâvâ'l-Vâdîha*, I, Qum, 1430 [http://www.alhaeri.org]
- es-Sadr**, ehîd Muhammed Sâdıq (–1419 h / 1999 m)
- *Menhec'üs-Sâlihîn*, I, ys. ts. [http://www.alsadrain.com]
- es-Sâfi**, eyh Lütfullâh el-Gülpeygânî (Allah ömürler versin!)
- *Hidâyet'ül-Ibâd*, I-II, Qum, 1416 [http://www.4shared.com]
- es-Sânî'î**, eyh Yûsuf (Allah ömürler versin!)
- *Misbâh'ul-Muqallidîn*, I, Qum, 1429 [http://saanei1.org]
- Sellâr**, Ebû Ya'lâ Hamza b. Abdilazîz ed-Deylemî (–448 h / 1056 m)
- *el-Merâsim fil-Fiqh'il-mâmî*, I, Qum, 1414
- es-Sîstânî**, Seyyid Ali (Allah ömürler versin!)
- *el-Mesâil'ül-Müntehabe*, I, Beyrût, 1414 / 1994. Dâr'ul-Müerrih el-Arabî, kinci baskı
- *Minhâc'üs-Sâlihîn*, I-III, Qum, 1414-1416 [http://www.rafed.net]
- Sübhânî**, Üstat **Ca'fer** (Allah ömürler versin!)
- *el-Aqîde el- slâmiyye*, I, Qum, 1419 [www.imamsadeq.org]
- *el- lâhiyyât*, I-II, Qum, 1989-1990, ed-Dâr'ul- slâmiyye
- *r âd'ül-Uqûl ilâ Mebâhis'il-Usûl*, I-II, Beyrût, 1420 / 2000, Dâr'ul-Edvâ [http://www.imamsadeq.org]
- *el-Mahsûl fi Ilm'il-Usûl*, I-III, Qum, ts. [www.imamsadeq.org]
- ebber**, Seyyid **Abdullah** (–1242 h / 1826 m)
- *Haqq'ul-Yaqîn fî Ma'rifeti Usûl'id-Dîn*, I-II (= Tek cilt hâlinde), Beyrût, 1418 / 1997, 1k baskı, Müesseset'ül-A'lemî
- ehîd-i Evvel**, Muhammed b. Mekkî el-Âmilî (–786 h / 1384 m)
- *ed-Dürûs'ü - er'iyye fî Fiqh'il-mâmiyye*, I-III, Qum, Müesseset'ün-Ne r el- slâmî, 1412 [http://www.al-shia.org]
- *el-Lüm'a ed-Dima qıyye* [= ehîd-i Sâni'nin *er-Ravda'sıy*la]
- *Zikrâ' - îa fî Ahkâm'i - er'â*, I-IV, Qum, 1419, Müessesetü Âl'il-Beyt, 1. baskı [http://shiaonlinelibrary.com]
- ehîd-i Sâni**, Zeynüddîn b. Ali el-Âmilî (–965 h / 1598 m)
- *Mesâlik'ül-Efhâm ilâ Tenqîhi erâ'il- slâm*, I-XV, Qum, 1413-1416 [http://www.4shared.com]
- *er-Ravdat'ül-Behiyye fî erh'il-Lüm'a ed-Dima qıyye*, On ciltlik tahkikli baskı: Qum, 1410 [http://www.al-shia.org] & ki ciltlik baskı: ran, 1371, Mekteb'ül-A'lâm el- slâmî
- erafüddîn**, Seyyid Abdülhuseyn el-Müsevî (–1377 h / 1958 m)
- *Ecvibetü Mesâil-i Cârillâh*, I, Saydâ, 1373 [www.aqaed.com]
- *el-Fusûl'ül-Mühimme*, I, Tahrân, ts. Birinci baskı, Bi'set Müessesesi [http://www.shiaweb.net] Türkçe'ye çevirisi: *Gerçekler I lında Birli e Do ru*, I, stanbul, 2005, Mîr Kitapları

- erîf el-Murtazâ**, Seyyid Ali b. Huseyn el-Müsevî (–436 h / 1044 m)
– *el-ntisâr*, I, Qum, 1415 [http://shiaonlinelibrary.com]
- erîf Rady**, Ebul-Hasen Muhammed b. Hasen (–406 h / 1015 m)
– *Nehc'ül-Belâ a*, I-III, Mısır, ts. stiğâmet Matbaası, Ne reden: Muhammed Abdüh (–1323 h / 1905 m)
- eyh el-Ensârî**, Murtazâ b. Muhammed Emîn (–1281 h / 1864 m)
– *Kitâb'ut-Tahâre*, I-II, Qum, Ta baskı, Müessesetü Â'il-Beyt, ts. [http://shiaonlinelibrary.com]
- eyh Müfid**, Ebû Abdillâh el-Ba dâdî (–413 h / 1022 m)
– *el-Muqni'a (fil-Fiqh)*, Qum, 1410 [http://www.al-shia.org]
– *Evâil'ül-Meqâlât*, I, Beyrût, 1414 / 1993, Dâr'ul-Müfid, 2. baskı [http://www.aqaed.com]
- eyh Sadûq**, Ebû Ca'fer bn Bâbeveyh el-Qummî (–381 h / 991 m)
– *el-Emâli*, I, Qum, 1417, Müesseset'ül-Bi'set, 1. baskı
– *el-Faqîh*, I-IV, Tahrân, 1390, Dâr'ul-Kütüb el- slâmiyye
– *el-Hisâl*, I, Beyrût, 1410 / 1990, Müesseset'ül-A'lemî
– *el-Hidâye*, I, Qum, 1418 [http://shiaonlinelibrary.com]
– *İlel'ü - erâi'*, I-II, Necef, 1385 [Nûr Hadis CD'si]
– *el- 'tiqâdât*, I, Beyrût, 1414 [http://www.aqaed.com]
– *Kemâl'üd-Dîn*, I, Qum, 1405 [http://www.yasoob.com]
– *Meânî'l-Ahbâr*, I-II, Qum, [http://www.uofislam.net]
– *et-Tevhîd*, I, Qum, ts. [http://www.aqaed.com]
– *Uyûnü Ahbâr'ir-Rizâ*, I-II, Qum, ts. [http://www.al-shia.org] & Türkçe çevirisi: *Hadis Pınarı*, I, Nürnberg / Almanya, 2001. steme adresi: Ferec Yayınları
- e - îrâzî**, Seyyid Muhammed Huseynî (–1422 h / 2001 m)
– *Müntehab'ul-Mesâil el- slâmiyye*, I, [http://www.alshirazi.com]
- e - îrâzî**, eyh Nâsır Mekârim (Allah ömürler versin)
– *el-Fetâvâ el-Cedîde*, I-III, Qum, 1419. Birinci baskı [http://www.makaremshirazi.org]
– *Tavzîh'ul-Mesâil*, I, [http://www.makaremshirazi.org]
- et-Tabâtâbâî**, Allâme Muhammed Hüseyin (–1402 h / 1981 m)
– *el-Mîzân fî Tefsîr'il-Qur'ân*, I-XX+I, Qum, 1412 h. smâiliyyân Mat.
- et-Taberî**, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (–310 h / 923 m)
– *Câmi'ul-Beyân fî Te'vîl'il-Qur'ân*, I-XXIV, Beyrût, 1420 / 2000, Ahmed Muhammed âkir ne ri [http://shamela.ws]
- et-Tabresî**, Ebû Mansûr Ahmed b. Ali b. Ebî Tâlib (–560 h / 1165 m civârî)
– *el-hticâc*, I-II, Necef-i E ref, 1386 / 1966. Dâr'un-Nu'mân [http://www.aqaed.com]

- et-Tayâlisî**, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd (–204 h / 819 m)
– *el-Müsned*, I-IV, Cîze / Mısır, 1419-1420 / 1999, Dâru Hecer, Dr. et-Türkî ne ri [http://www.waqfeya.com]
- et-Tebrîzî**, eyh Mirzâ Cevâd (–1427 h / 2006 m)
– *Minhâc'üs-Sâlihîn*, I-II, Qum, ts. [http://www.al-shia.org]
- et-Tûfî**, Necmüddîn Süleymân b. Abdilqaviy (–716 h / 1316 m)
– *Minhâc'üs-Sâlihîn*, I-II, Qum, ts. [http://www.al-shia.org]
- et-Tûsî**, eyh'ut-Tâife Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasen (–460 h / 1067 m)
– *el-Emâlî*, I, Qum, 1414 [http://www.yasoob.com]
– *el- aybe*, I, Qum, 1411 [http://www.yasoob.com]
– *el-Hılâf (fil-Fiqh)*, I-VI, Qum, 1413, Müesseset'ün-Ne r el- slâmî
– *en-Nihâye (fil-Fiqh)*, I, Qum, ts. [http://www.al-shia.org]
– *Tehzîb'ül-Ahkâm (fî erh'il-Muqni'a lil-Müfîd)*, I-X, Tahrân, 1390, Dâr'ul-Kütüb el- slâmiyye
- et-Tusterî**, eyh Muhammed Taqî b. Kâzım (–1415 h / 1996 m)
– *Behc'üs-Sabâ a fî erhi Nehc'il-Belâ a*, I-XIV, Tahrân, 1390 [http://www.haydarya.com]
- el-Yezdî**, Seyyid Muhammed Kâzım (–1337 h / 1919 m)
– *el-Urvet'ül-Vüsqâ*, I-II, Beyrût, 1410 / 1990, 1. baskı
- ez-Zehebî**, emsüddîn Muhammed b. Ahmed (–748 h / 1347 m)
– *el-Kâ if fî Ma'rifeti Men Lehû Rivâyetün fil-Kütüb'is-Sitte*, I-II, Cidde, 1413 / 1992, Dâr'ul-Qible [http://shamela.ws]
– *Mîzân'ül- 'tidâl*, I-IV, Beyrût, Dâr'ul-Fikr [http://shamela.ws]
- ez-Ziriklî**, Hayruddîn b. Mahmûd ed-Dima qî (–1396 h / 1976 m)
– *el-A'lâm*, I-VIII, Beyrût, 2002 [http://shamela.ws]

* * * * *

- [http://shamela.ws] – Sünnî kütüphane sitesi
[http://shiaonlinelibrary.com] – İa kütüphane sitesi
[http://www.al-shia.org] – İa kütüphane sitesi
[http://www.aqaed.com] – İa kütüphane sitesi
[http://www.imamsadeq.org] – Cafer Sübhânî'nin eserleri
[http://www.waqfeya.com] – Sünnî kütüphane sitesi
[http://www.yasoob.com] – İa & Sünnî kütüphane sitesi
[http://www.4shared.com] – Payla ım sitesi

* * * * *

Câmi'ul-Ehâdis – Hadis CD'si, **Nûr** - Bilgisayarlı slâmî Ara tırmalar Merkezi, ran slâm Cumhuriyeti, Sürüm: 2.0